

NORSK ARKIVSEMINAR 1984

RAPPORT

ARKIVARFORENINGEN
OSLO 1985

Norsk arkivforum er en skriftserie
utgitt av Arkivarforeningen,
c/o Riksarkivet, Oslo

Redaksjonsutvalg,
Mona Johannessen, Ranveig Opheim
og John Ragnar Myking.

Arkivarforeningen, 1985
Trykt i Riksarkivet, Oslo
ISBN 82-548-0013-8 (hft)
ISSN 0800-3106 (hft)

INNHALD

Føreord

Framtidig organisering av arkivverket i lys av Bjørkvik-utvalet si innstilling - treng me ei arkivlov?

TOR BREIVIK

Kommentarer til Bjørkvik-utvalets innstilling 9

HANS EYVIND NÆSS

Kommentarer til Bjørkvik-utvalets innstilling 16

Paneldiskusjon, Bjørkvik-utvalet 26

Plehumsdebatt, Bjørkvik-utvalet 32

Edb og arkivverket

IVAR FONNES

Edb og arkivverket 36

Referat frå spørsmålsrunden etter hovedinnlegg 61

GRUPPEARBEID:

Gruppe 1, Arkivverket og lovverket

Anne Hals: Innledning 66

Gruppediskusjon 72

Gruppe 2, Inspeksjon og avlevering av

edb-materiale 76

Gruppe 3, Katalogisering på edb	
Hege Brit Randsborg: Innledning	79
Gruppediskusjon	86
Gruppe 4, Registerarbeid - med og uten edb	
Ferdinand Linthoe Næshagen: Saksregistre	89
Tom Schmidt: Navneregistre	97
Gruppediskusjon	108
Gruppe 5, Nye lagringsmedia	110
Gruppe 6, Edb og journalføring	112
Gruppe 7, Edb og arbeidsmiljø	115
Gruppe 8, Edb og teknisk avdeling	119
Gruppe 9, Arkivverkets edb-kompetanse - opplæring og utvikling	121
Referat frå plenumsdebatt om edb og Arkivverket	125
<u>Generalforsamling</u>	
Referat frå generalforsamling	136
Framlegg til generalforsamlinga	139
<u>Seminardeltakarar</u>	142

FØREORD

Det femte norske arkivseminaret vart halde på Fana folkehøgskule på Milde ved Bergen i dagane 24.-26. mai 1984. Styret i Norsk Arkivseminar har stått bak arrangementet, saman med nokre av personalet ved Statsarkivet i Bergen.

På generalforsamlinga i 1982 fekk styret denne samansetjinga: Brynjulv Gjerdåker (SAT), Ranveig Opheim (SAB), Aud Pedersen (SAB), John Ragnar Myking (SAB) og Sigrun Øverland (SAS). Medlemmene frå Statsarkivet i Bergen har fungert som arbeidsutval.

Rapporten er redigert av Mona Johannessen, Ranveig Opheim og John Ragnar Myking. Største delen av skrivearbeidet er utført av Inger Berit Einarsen.

Eit av emna på seminaret var bruk av edb i arkivverket. Det kan difor nemnast at rapporten er redigert på mikrodatabaske og skriven ut på ei elektronisk skrivemaskin.

Torsdag 24. mai.

FRAMTIDIG ORGANISERING
AV ARKIVVERKET I LYS AV
BJØRKVIKUTVALET SI INN-
STILLING - TRENG ME EI
ARKIVLOV?

KOMMENTARER TIL BJØRVIK-UTVALGETS INNSTILLING

Tor Breivik

Innstillingen fra arbeidsgruppen til å vurdere styringsstruktur og ansvarsforhold i Arkivverket (Bjørvikutvalget) er et lettlest dokument, sekretæren og andre som måtte ha bidratt til den språklige framstillingen, har all ære av innstillingen. Grunnlagsarbeidet ser ut til å ha vært grundig og situasjonsbeskrivelsen samsvarer med de oppfatninger en person ansatt i Arkivverket har dannet seg på et mer usystematisk grunnlag. Sett fra etatsynspunkt må det sees som svært heldig og noe som man kan håpe på skal føre til positive resultater i framtiden, at representanter utenfra, bl. a. fra Rasjonaliseringsdirektoratet og Kultur- og vitenskapsdepartementet, går god for situasjonsbeskrivelsen. Alt i alt vil jeg for min del anse dette som noe av det mest positive med hele innstillingen.

Når undertegnede likevel sitter tilbake med en relativ følelse av skuffelse etter å ha lest innstillingen, så skyldes vel dette først og fremst de store forhåpninger noen og hver stilte til dette utvalgets arbeid. Det vil kanskje ikke forbause alle at utgangspunktet for denne persons skuffelse ligger i utvalgets forslag til styringsstruktur for Arkivverket. Det var vel noen av oss som trodde at utvalget i det minste ville foreslå et skikkelig styringsorgan for Arkivverket. Jeg håper alle forstår at det overhodet ikke går på person, men utelukkende på prinsipp, når jeg sier at at jeg finner det lite tilfredsstillende og svært gammelmodig at en hel etat skal være avhengig av en enkelt person.

Utvalget tar utgangspunkt i dagens uformelle ordning med embetsmannsmøter uten myndighet, og foreslår i praksis at denne

ordningen formaliseres. Eneste "forbedring" er at det skal komme til enkelte representanter for ansatte utenfor ledergruppen. Til dette siste er å bemerke at de ansatte gjennom sine fagforeninger ved hovedavtalen for statsansatte allerede har etablert rettigheter som på en del områder gir atskillig større innflytelse enn man har forutsatt at dette etatsorganet skal ha. Det synes i det minste lite heldig å gjøre et organ som skal utgjøre toppen innenfor en etat, så tannløst.

Dersom man gir seg til å lete etter begrunnelsen for å opprette et etatsorgan av den typen som her er omtalt, finner man oppgitt som viktigste grunn at en annen ordning ville "bryta sterkt med den arbeidsforma og den ansvarsfordelinga som den nye Riksarkivaren er invitert til" (s. 61). Med all respekt for nåværende og tidligere riksarkivarer må det være lov å hevde at dette knapt er noen grunn i det hele tatt. En annen grunn som er oppgitt, er at et etatsorgan med vedtaksmakt ville bli for dyrt. I neste avsnitt foreslår man altså et etatsorgan på 14-15 medlemmer som skal møtes 2 ganger i året og kombineres med et arbeidsutvalg som møter oftere (s. 67). Et slikt mønster kunne selvfølgelig følges selv om etatsorganet fikk tenner, og det er vanskelig å skjønne at det skulle spille noen rolle for ømkostningene om organet har myndighet til å fatte vedtak eller om det bare er rådgivende. En annen sak er at et styre med myndighet til å fatte bindende vedtak faktisk kunne gjøres atskillig mindre enn dette rådgivende organet som er foreslått.

Når organet blir så stort (i realiteten forutsettes det at hver 9. ansatt i Arkivverket skal møte) så skyldes det selvfølgelig det faktum at alle i lederstillinger skal være selvskrevne medlemmer. Jeg har ikke funnet noen annen begrunnelse for dette enn at det man gjør, er å bygge videre på dagens uformelle embetsmannsmøte. Det er formodentlig den samme holdningen som her har slått igjennom, som også har ført til at man overhodet ikke foreslår noe som helst konkret når det gjelder den interne styringsstrukturen i Arkivverkets enkelte institusjoner. Det eneste som finnes er et uttrykt ønske om at man får "en organisasjonsut-

vikling med sikte på å skape bedre arbeidsmiljø for alle tilsette" (s.11).

Det er etter å ha konstatert ovenstående at man spør seg om hvilke tanker om hva slags etat Arkivverket er og bør være, som kan ha nedfelt seg i innstillingen. Side 62-63 slås det fast at Arkivverket har to hovedfunksjoner, en kulturhistorisk og forskningsmessig og en forvaltningsmessig. Man mener deretter å ha funnet støtte i hovedrapporten fra Rasjonaliseringsdirektoratets prosjekt P 254 og egne undersøkelser for at det er de forvaltningsmessige funksjoner som må prioriteres. Det er her undertegnede tror at nøkkelen til forståelse av mange av forslagene i innstillingen, kanskje ligger. Når Arkivverket i overskuelig framtid skal være et vanlig forvaltningsorgan, er det klart at man blir opptatt av at styringsstruktur og kommandolinjer ikke må avvike for sterkt fra det man finner i andre rene forvaltningsetater. Heller ikke blir det naturlig å invitere representanter for brukere utenfor forvaltningen, altså publikum, til å sitte i styrende organer for etaten.

Men er det nå så sikkert at etterslep og manglende ressurser nødvendigvis må føre til de konklusjoner man her har kommet til? Et arkiv skal tilfredsstille tre behov: et administrativt behov, et rettssikkerhetsbehov og et forskningsmessig behov. De to første kan med et fellesbegrep kalles det forvaltningsmessige behov. Utvalget anfører at det norske Arkivverket blir fundamentalt forskjellig fra arkivverkene i andre land fordi statsarkivene tar imot tinglysingsarkiver (s. 63). Det er klart at det publikum som søker opplysninger fra disse arkivene ikke er ubetydelig, men knapt den største brukergruppen for hele Arkivverket sett under ett. Og at dette svært avgrensede feltet skulle gi det norske Arkivverket en så spesiell karakter at det må prioritere på andre måter og oppføre seg helt annerledes enn tilsvarende etater i naboland, er vanskelig å skjønne. Det er vel ikke i de spesielle tinglysingsarkivene man har de store ordningsetterlevene og etterslevene når det gjelder inspeksjoner og avleveringer?

Mitt poeng er at de forvaltningsmessige oppgaver Arkivverket kan sies å ha, følger av de kulturhistoriske og forskningsmessige oppgaver. For meg er spørsmålet hvilke forvaltningsmessige oppgaver Arkivverket må ta på seg for å kunne fylle de kulturhistoriske og forskningsmessige behov. Med andre ord: hvor langt inn i forvaltningen er det nødvendig at Arkivverket beveger seg for å kunne sikre forvaltningens arkiver for framtidige forskere av alle slag, også det rettssøkende publikum? Det er med dette utgangspunktet det blir et tankekors for meg at man ikke tør invitere forskere til å sitte i styrende organer, med den begrunnelse at forskernes interesser ikke vil være sammenfallende med forvaltningens. Hvis jeg har rett i at det er forskernes interesser Arkivverket skal ivareta, så skulle jo det samme motsetningsforholdet eksistere mellom Arkivverket og den øvrige statsforvaltning. Det er mulig at det gjør det, men da skulle det vel ikke skade Arkivverket i hvert fall om man også på andre måter enn i dag kunne mobilisere miljøer utenfor etaten som støttespillere?

I stedet later det til at man i praksis kan komme til å gi bedre rom for de deler av statsadministrasjonen som heller vil at Arkivverket skal være et konsulentorgan for forvaltningen. Nå vil ikke jeg hevde at dette har vært et bevisst mål for flertallet av medlemmene i Bjørkvik-utvalget. Tvert om har man understreket at en arkivlov som gjør det klart at også arkivskaperne har et selvstendig ansvar for sine arkiv, ville gi Arkivverket en sikrere basis for sin virksomhet (s. 38). Dette er det ikke vanskelig å være enig i. Men hvorfor vil man da ikke ta i bruk også andre måter å styrke Arkivverket på? Tiltak som man ikke i det hele tatt hadde behøvd å bevege seg utenfor mandatet for å foreslå. Jeg tenker da selvfølgelig fremdeles på en styringsstruktur som kunne ha hatt en sjanse til å gi Arkivverket noe mer slagkraft som kulturinstitusjon. Jeg er redd for at uforpliktende seminarer ikke vil være tilstrekkelig i så måte.

At utvalget ikke helt har forlatt tanken om at Arkivverket også har kulturoppgaver, kommer også til uttrykk ved at man foreslår

Norsk Privatarkivinstitutt (NPI) gjort til en avdeling i Riksarkivet. Jeg finner det riktig og naturlig at arbeidet med privatarkiv får sin rettmessige plass innenfor Arkivverkets kulturfunksjoner, men sammenholdt med det som er sagt foran vil jeg bestemt fraråde at en slik sammenslåing av Riksarkivet og NPI skjer på bakgrunn av de premisser som er gitt ellers i utvalgsinnstillingen. For det første tror jeg privatarkivarbidet vil være lite tjent med å bli underlagt en prioritering som går ut på at det er Arkivverkets forvaltningsmessige oppgaver som trenger størst oppmerksomhet. Og for det andre må en slik sammenslåing, såvidt jeg kan forstå, føre til at den kontakt som i dag består mellom forskningsmiljøer og NPI, i hvert fall på det formelle plan blir dårligere. NPI har jo faktisk i dag en lignende type styre som den jeg tidligere har anført at Arkivverket burde få. En sammenslåing av Riksarkivet og NPI på Bjørkvik-utvalgets premisser tror altså jeg alt i alt ville svekke mulighetene for å drive målrettet kulturarbeid med utgangspunkt i arkiv.

Man kan av innstillingen konstatere at utvalget mener de arkivfaglige miljøene ikke bør bli for små (s. 94). Dette synspunktet støttes fullt ut. Det er videre sikkert riktig at det i overskuelig framtid ikke vil bli aktuelt med flere nye statsarkivdistrikt enn de tre utvalget nevner. I denne forbindelse må det likevel tas et forbehold: Flere statsarkivdistrikt behøver ikke nødvendigvis føre til miljøer som er for små til å være faglig forsvarlige. Utvalget kommer selv med et forslag som fullt utbygget skulle tilføre arkivarbeidet bortimot 20 nye stillinger på arkivnivå - det vil si mer enn 50% økning av antall arkivarer i forhold til dagens nivå. Denne økningen er i sin helhet tiltenkt arbeidet med fylkes- og kommunearkiv, samt privatarkiv (s. 100). I den utstrekning dette forslaget er uttrykk for et bevisst ønske om prioritering, er det mulig dette kan sies å være en heldig ordning. Forutsetningen må da være at disse stillingene kan unngå å bli dratt inn i kommunenes og fylkenes forvaltningsmessige funksjoner - på linje med det jeg altså mener vi kan se er i ferd med å skje når det gjelder forholdet mellom Arkivverket og statens forvaltningsmessige funksjoner. Det er vel et spørsmål om

ikke de personene som skal fylle disse stillingene i de fylkene som ikke har egne statsarkiv, vil komme til å ha for liten faglig støtte i sitt daglige arbeid. I så fall ville det vel være bedre å benytte de foreslåtte ressursene til å styrke statsarkivene, samt opprette noen flere nye statsarkivdisktrikt, f. eks. Møre- og Romsdal og Vestfold/Telemark.

Det er vel nå klart at på de fleste punkter der undertegnedes syn avviker fra Bjørkvik-utvalgets innstilling, så bunner uenigheten i min oppfatning av at utvalget i altfor liten utstrekning har lagt vekt på Arkivverkets rolle som kulturinstitusjon. Riktignok viser man interesse for å la Arkivverket ta på seg oppgaver som klart ikke er forvaltningsmessige (privatarkiver), men samtidig vil man opprettholde, og etter min oppfatning indirekte forsterke, en allerede sterk tilknytning til forvaltningen. Min foreløpige konklusjon blir derfor at innstillingen er sprikende og ikke preget av et helhetssyn.

Nå vil kanskje noen hevde at det nettopp er et helhetssyn som preger innstillingen, fordi man har forsøkt å overskue arkivsakenes hele livssyklus. Markert kommer dette til uttrykk i forslaget til instruks for Arkivverket (s. 71-74) med kommentarer (vedlegg 5). Formuleringen "Arkivverket er Statens rådgjevar i arkivfaglege spørsmål" oppfatter jeg som en klar utvidelse av Arkivverkets arbeidsområde i forhold til dagens situasjon. Riktignok kan det være noe uklart hvordan utvalget egentlig har tenkt seg at denne rollen som rådgiver skulle fylles, men det kan se ut som det er hva jeg oppfatter som nye arbeidsoppgaver utvalget vil at Arkivverket skal prioritere. Sammenholdt med det utvalget har sagt om forholdet til publikum og forskning (s. 102-104) må det da i alle fall bli et spørsmål om investering og utbytte. Vil forsterket innsats fra Arkivverket i alle sider ved arkivdanningen i staten være en investering som på lang sikt vil gi lønnsom avkastning? Den smule erfaring Arkivverket allerede har på dette området, tyder vel ikke nettopp på at vi uten videre kan regne dette som et rentabelt prosjekt. Jeg tenker da ikke minst på de til dels store ressurser som har vært anvendt til

godkjenning av arkivnøkler. Til tross for det store arbeid som gjennom mange år har vært lagt ned av Arkivverket, først og fremst fra Riksarkivet, så er antallet godkjente arkivnøkler relativt lite i forhold til antall statsinstitusjoner. I tillegg tyder erfaring på at materiale som har vært behandlet etter en godkjent arkivnøkkel, i ettertid ikke uten videre er noe lettere å arbeide med enn materiale ordnet etter en ikke-godkjent nøkkel.

På ett punkt har utvalget vært uventet forsiktige når det gjelder forslag om arbeidsoppgaver og myndighet for Arkivverket. Eller har man ment noe mer enn det som faktisk står i instruksforslagets pgf. 5: "Arkivverket skal medverka ved kassasjoner av arkivmateriale."? Det skulle være nettopp på dette punkt at kombinasjonen av forskningskompetanse, kontakt med andre forskningsmiljøer, kjennskap til arkivdanningsprosessen og oversikt over arkiver fra et bredt spekter av institusjoner, skulle gi Arkivverket en faglig kompetanse som ingen andre miljøer i dag besitter. Da synes det altfor svakt bare å skulle ha en plikt til å medvirke ved kassasjoner. Tvert imot burde en arkivlov som skulle lette Arkivverkets arbeid som kulturverninstitusjon ta sitt utgangspunkt i det uunngåelige behovet for kassasjoner, og derfra bygge opp regler som sikrer ettertiden tilstrekkelig kildemateriale om vår tid. Dette kan neppe skje uten at Arkivverket akkurat på dette punktet får klart uttrykte plikter og vidtgående fullmakter.

Min påstand blir altså at Arkivverket bør ha karakter av å være en kulturinstitusjon og at dette bør få gjennomslag både når det gjelder prioritering av arbeidsoppgaver og når det gjelder styringsstruktur. Bjørkvik-utvalget later til å ha anlagt en annen synsvinkel, og foreslår en embetsmannsetat som tenderer i retning av et slags rasjonaliseringsorgan med islett av kulturoppgaver. Jeg tror i så fall ikke at neste generasjons utredning om grunnforskningens vilkår i Norge vil kunne gi en mer positiv omtale av Arkivverkets rolle enn den som ble gitt i 1981.

KOMMENTARER TIL BJØRKVIK-UTVALGETS INNSTILLING

Hans Eyvind Næss

Utvalget ble nedsatt i august 1982. Det knyttet seg i etaten vår meget store forventninger til utvalgets arbeid. Utvalget skulle nemlig ta for seg såvel styringsstruktur som ansvarsoppgaver i Arkivverket. Det ville m.a.o. si at vi endelig hadde fått et offentlig utvalg med representanter såvel fra departement, etaten selv og brukergrupper som skulle ta for seg etatens arbeidsområder og organisasjon i sin helhet. Allerede våren 1982 ble oppnevningen av det kommende utvalg drøftet på etatens embetsmannsmøte. Det ble her vist til at ønske om et utvalg som det forestående var gammelt. Riksarkivaren hadde alt i 1975 bedt om en vurdering av Arkivverket. Etaten uttalte seg tilfreds med utvalget. I referat fra embetsmannsmøtet 22.-23. mars 1982 heter det at "Fra Arkivverkets side er det ønskelig å få en bredest mulig gjennomdrøfting av etatens arbeidsoppgaver og organisasjon" (ref. s.3.)

Representanter for departementet helte nok noe kaldt vann i blodet på etatsdeltakerne på embetsmannsmøtet da de sa fra om at utvalget ikke skulle ta opp til drøfting spørsmålet om en norsk arkivlov, og at utvalget ikke skulle fremkomme med forslag som gikk utover de etablerte budsjettammer. Det ble med rette spurt om hva som iallverden var hensikten med utvalget om det skulle bastes til slike premisser.

Utvalget har nå levert sin innstilling. Den er sendt til høring. Det er i denne prosessen beleilig at det norske arkivseminaret denne gang faller på et tidspunkt som gjør det mulig å få impulser fra et møte fra hele arkivetaten før høringsdokumentene begynner å ta endelig form. Det vil utvilsomt vise seg å kunne få stor betydning om arkivetaten står samlet om ønsker og krav på viktige områder som er tatt opp i innstillingen eller som en synes mangler i innstillingen om en skal få respons hos styrende og bevilgende myndigheter til gjennomføring av tiltak som trengs for å styrke

arkivverket både sentralt og lokalt. Bjørkvikutvalget har valgt å legge sitt arbeid bredt opp. De har redegjort for veksten i arkivene i det norske samfunnet. De har redegjort for hvilke regelverk og retningslinjer og ansvarsforhold som eksisterer mellom Arkivverket og arkivskapende offentlige instanser på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt plan. De har også omtalt privatarkivene og har i denne forbindelse gitt uttrykk for prinsipielle holdninger. Utvalget har også uttrykt meninger om det organisatoriske forholdet mellom organene Norsk Privatarkivinstitutt og Norsk Sekretariat for fotografi og forholdet til arkivetaten. Hovedvekten av utvalgets arbeid er lagt på en vurdering av den sentrale og regionale organisasjon av arkivetaten og på vurdering av saklige og geografiske ansvarsområder for arkivinstitusjonene.

Personlig er jeg glad for at utvalget iallfall et stykke på vei har tatt opp arkivverkets ansvarsområde i forhold til den produserte samfunnsdokumentasjon i vid sammenheng. Utvalget har pekt på behovet for at Arkivetaten som norsk fagetat i fremtiden gis klarere ansvar for arkivene fra alle samfunnssektorer. Når det gjelder det statlige arkivverk og arbeidsoppgavene med de statlige forvaltningskontorer, har utredninger og analyser vist et stort etterslep av ressurser i forhold til behovet. Det er derfor naturlig at det nå foreslås såvel en opptrapping av ressursene til statsarkivene, særlig til de institusjoner der de uløste depot- og feltoppgaver er størst, og at det også foreslås en deling av flere statsarkiv slik at det blir flere statsarkivinstitusjoner. Utvalgets forslag på dette punktet er konkret: Det foreslås nytt statsarkiv i Tromsø for Troms og Finnmark pr. 1985, nytt statsarkiv i Kongsberg pr. 1986 for Buskerud, Vestfold og Telemark og nytt statsarkiv i 1988 for Nordland. Utvalget sier selv at "Den pressa arbeidssituasjonen ved statsarkiva gjer det påkrevt med ei rask utbygging, og gruppa vil meina at dette må få budsjettmessige konsekvensar". Mitt spørsmål er om forslaget, så godt det enn er, går langt nok. Utvalget viser til at det har vært tanker om utbyggingen til et statsarkiv pr. fylke. Utvalgets forslag fører ikke lenger

enn til et statsarkiv pr. 2 fylker. Utvalgets konklusjon er enkel: Det sier: Vi vil meina at dette ikkje er aktuelle tankar, både ut frå økonomiske og faglige vurderingar". Utvalget ønsker ikke små institusjoner, men livskraftige faglige miljø, både vitenskapelig og teknisk, sier det, men det er vel ikke nødvendigvis slik at arkivinstitusjoner pr. fylke nødvendigvis vil mangle livskraft. Det finnes vel eksempler i Arkivverket på at dette ikke er tilfelle. La meg nærme meg problemet fra en annen side og gå over til noen refleksjoner om utvalgets meninger om Arkivverkets ansvar for arkivene fra andre samfunnssektorer. Utvalget har når det gjelder kommune- og fylkesarkiv og organiseringen av disse kommet frem til omtrent de samme forslag som Næssutvalgets innstilling. Kort sagt mener man at enkeltkommuner så langt det er økonomisk gjørlig bør ha egen kommunearkivar med faglig bakgrunn. Men i de fleste kommuner vil en interkommunal institusjonsmodell være en god løsning etter modell fra IKA. En vurdering av Rogalandsmodellen og Aust-Agdermodellen har ført til et forslag om opprettelse av fylkesarkiver kombinert med interkommunale arkivordninger og i nær tilknytning til statsarkivene særlig i de fylker som har statsarkiv. Utvalget har også vurdert det private arkivmaterialet og også her kommet frem til hovedsynspunkter som samstemmer godt med Næssutvalgets konklusjoner. Jeg siterer utvalgets s. 51: "har det offentlige berre i liten grad kjent ansvar for å ta vare på og sikra materiale etter private arkivskaparar. Dette har resultert i at ein viktig kategori av historisk kjeldemateriale har vorte unnadregen offentleg vern og utsett for vanskjøtsel og øydelegging. Arbeidsgruppa meiner at dette må rettast på og paragraf 1 i framlegget til instruks for Arkivverket er forma med tanke på at staten skal ha eit ansvar også for det private arkivmaterialet". Utvalget sier videre at "ansvaret for registrering, innsamling og bevaring av privatarkiv på det regionale og lokale planet blir lagt til dei offentlege arkiva (kommunearkiv, fylkeskommunearkiv, statsarkiv) med Arkivverket som koordinerende instans". Utvalget sier også at "Eit fylkesarkiv skal ha ansvar for fylkeskommunens arkiv, kommunearkiv utan eigen

arkivar, interkommunale arkiv og privatarkivmateriale". For å få realisert en utvidet organisering av arkivarbeidet i fylker og kommuner, foreslår utvalget konkret - foreløpig som en prøveordning - opprettelse av to fylkesarkivarstillinger allerede fra 1985. Jeg er helt og fullt enig i de forslag til den policy som her formuleres.

Både hva gjelder statsarkivdeling og opprettelse av fylkesarkiv i samarbeid med statsarkiv med et bredt arkivansvarsområde, har utvalget demonstrert nødvendigheten av handling for å redde arkivsaker og for å organisere et faglig vern og en faglig tilretteleggelse av stoffet for brukeren. Men jeg savner klare overordnede standpunkter: Jeg synes at fylkesarkivforslaget ville hengt bedre sammen med resten av innstillingen om forslaget om delingen av statsarkivdistrikt hadde hatt som overordnet mål å få et statlig arkivforvaltningskontor i hvert fylke. Forslag om fylkesarkiv/interkommunale arkiv er gode forslag, mener utvalget - selv om det blir tale om relativt små kontorer, mens statsarkiv pr. fylke blir for små til å være ønskelige. Etter min mening vil oppgavene til et statsarkiv pr. fylke både hva gjelder faglig og teknisk virksomhet forsvare opprettelse av statsarkiv pr. fylke. Gjennom samkjøring med de foreslåtte fylkesarkivinstitusjoner vil en kunne få nettopp en arkivinstitusjon pr. fylke som er faglig sterk og som gir tyngde til arkivarbeidet og arkivvernvirksomheten i fylkene i landet vårt som det absolutt er behov for. At de konkrete forslag ikke kan gjennomføres over natten, er en annen sak. Utvalgets forslag til en opptrappingsplan har et nøkternt og pragmatisk utgangspunkt. Men jeg savner en helhetsvurdering når det gjelder organiseringen av stats- og fylkesarkiv. Og jeg savner en økonomisk konsekvenstenkning hva gjelder privatarkiver. Etter mitt skjønn kan ikke ansvaret for arkivinstitusjonene utvides og arbeid komme igang før det fremmes konkrete bevilgningsforslag til dette arbeidet, på samme måte som utvalget gjør for arbeidet med fylkes/kommunearkiver. I en foreløpig kommentar til Riksarkivaren der jeg jevnfører enkelte av Næssutvalgets og Bjørkvikutvalgets betraktninger har jeg ment at det ville være naturlig å følge opp

de gode intensjonene i Bjørvikutvalget med konkrete prøvebudsjettforslag til privatarkivarbeidet i distriktene med kr. 100 000 til de minste statsarkivene og kr. 200 000 til de største statsarkivene pr. år for å vinne erfaring og stimulere privatarkivarbeidet i distriktene.

La meg i parentes innskytte at når Yngve Nedrebø i siste nr. av Arkivposten som en kommentar til ganske omfangsrike utredninger kort og enkelt frarår at "forvaltningens arkiv-institusjoner skal belemres med slike samlinger av kuriøse dokumenter" men at en skal "la museene ta seg av de kulturhistoriske godbitene" så er det som å høre dystre røster fra fortiden som på en skremmende måte vitner om deler av arkivetatens mangel på vilje til å ta ansvar og lage en arkivvern-policy utifra det norske samfunns behov. Arkivverket er selvsagt samfunnets fagetat til å fremtidsplanlegge for arkivarbeid og organisering av arkivvesenet i landet vårt. En arkivetat som ikke har vilje til å tenke fremtidsrettet og som mangler medarbeidere som vil følge opp fremtidsrettede målsetninger vil måtte virke til hinder for dokumentvern såvel som for forskningens vilkår i dette landet.

På et punkt har innstillingen ikke fulgt opp sine egne ganske vide perspektiver på arkivansvar. Det gjelder nye media, ikke minst fotografi, film og forsåvidt også lydarkiver. Kanskje skyldes dette at utvalget ventet at Furreutvalget skulle løse disse problemene. Så langt jeg kan se av Furreinnstillingen er løsningen ikke funnet. En innstilling som begrenser seg til vurdering av materialet "tilgjengeleg for ålmenta" - hvordan nå det skal identifiseres og som foreslår at alt slikt materiale skal underlegges avleveringsplikt til et nytt norsk Nasjonalbibliotek - inklusive arkivene fra NRK - som vel har avleveringsplikt til Arkivverket - er intet sesam-sesam. Jeg tror utvalget her burde ha brukt mer tid til å vurdere det store problemfeltet arkiv på nye medier. Utvalget har stort sett sprunget bukk over problemet, med unntak av vurderingene av den fremtidige organisatoriske tilknytting mellom Sekretariatet for fotografi og Riks-

arkivaren. Jeg for min del tror at vi snarest må få en ny utredning fra Riksarkivarens side om arkiv på nye medier.

Når det gjelder den organisatoriske siden, tror jeg det ville ha vært naturlig om Sekretariatet var blitt en del av NPI som en avdeling under Riksarkivaren. Når utvalget ikke går den veien NPI og sekretariatet selv og sogar en stortingsmelding har anbefalt, så tror jeg at det skyldes bl.a. uavklarte forhold om selve arkivbegrepet. Dette kan igjen skyldes en manglende bevisst arkivpolicy gjennom mange år fra Riksarkivarens side. Når utvalget som her virkelig skulle ha tenkt over problemet, unnlater å ta det opp, tror jeg det skyldes at problemet omfattes som "touchy". Det er uenighet eller i allfall ulike oppfatninger mellom museumsfolk og arkivfolk i Norge som i flere andre land, om f.eks. fotografisk materiale er arkivmateriale eller museums-gjenstander. Resultatet er dermed at innstillingen - etter min mening - må følges opp av en nyutredning dersom en overhodet skal få vurdert spørsmålet om omfanget og typer av arkivmateriale på nye medier og samfunnsansvaret sentralt og lokalt for disse, krav til arkivinstitusjonenes bemanning og tekniske utstyr, regelverk for bruken av slikt materiale m.v. Gjennom linjene på Bjørkvikutvalgets innstilling leser en et ønske om at arkivinstitusjonene må bli flere og sterkere. Hensikten er bl.a. at brukernes interesser skal ivaretas. Men hvor er den inngående analysen av arkivbrukerne, hvem de er, hva de har bruk for, hvorledes samfunnet gjennom Arkivverket best skal betjene dem? Publikumstjenesten, forskerservice, samspill arkiv-skole, arkivmuseum, arkivinstruktørvirksomhet ved opplæring ved de enkelte institusjoner i fylkene - en lang rekke spørsmål er ikke tatt opp? Skal en drøfte hensikten med et større ansvar og en større innsats på selve innsamlings- oppbevarings - og tilgjengelighetssiden, så burde vel utvalget også ha reflektert noe mer over selve utnyttelsesformen, selve publikumstjenesten i vid forstand både i Oslo og i distriktene. På to embetsmannsmøter har jeg tatt opp spørsmålet om Arkivverkets forhold til publikum. Mitt ønske var nettopp å få igang en debatt med tanke på å nå

frem til en policy som kunne ha som målsetning - eller idet minste et ønske - om en aktiv holdning. Det kreves hard innsats om en skal få våre bevilgende myndigheter til å innse det fornuftige i at arkivinstitusjonene må bli aktive kulturinstitusjoner i samspill med andre institusjonstyper og brukere i distriktene. Embetsmannsmøtene har ment at en mer aktiv holdning kunne være ønskelig. Konklusjonen ifølge referatet fra møte 22.23. mars 1982 var at spørsmålet måtte behandles som "en del av utredningsarbeidet om arbeidsoppgaver, organisasjon og styringsstruktur". Dette var embetsmannsmøtets og Riksarkivarens forutsetning. Jeg kan ikke se at Bjørkvikutvalget har tatt opp dette viktige hovedtema i sin innstilling. Så noen brukerpolicy i vid forstand tatt opp som et eget tema har vi ennå ikke fått. Museene på sin side har hatt en veldig aktivitet på dette området, så her kunne en kanskje ventet at nettopp utvalget med Hallvard Bjørkvik som formann kunne ha kommet med rike og kreative tanker. Ikke for realisering i morgen. Men som policy-tanker og som en del av en større helhetsvurdering. Utvalget begrenser seg ganske kort avslutningsvis til å konstatere at en prioritering av felt- og depotarbeid "vil måtte ta lang tid til skade for brukerservicen". Det pekes på behov for mere penger. Men utvalget går ikke inn på problemene "men ser det som ei sak for Riksarkivaren og Kulturdepartementet" (innstillingens s. 104). Dette er resignasjon, ikke planlegging og policy.

La meg gå over til noe annet enn ansvarsforholdende. Etatsstyringen har vært et hovedtema for utvalget. Utvalget har brukt relativt liten spalteplass på dette. De har vurdert NPI positivt med tanke på en sammenslutning med Arkivetaten. Sekretariat for fotografi negativt. Kjeldeskriftinstituttet er overhodet ikke nevnt i innstillingen. Jeg spør hvorfor? Som en del av institusjonene i riksarkivbygningen kunne også dette instituttet ha vært nevnt i forbindelse med refleksjoner om fremtidig organisering av Arkivetaten. Det kunne også Norsk Lokalhistorisk Institutt ha vært. Men særlig Kjeldeskriftinstituttet kunne vel ha blitt vurdert

i sammenheng med etatens utgivelsesoppgaver og publiseringspolitikk og ditto ansvar. Når det gjelder det store spørsmålet om Riksarkivarens kombinerte stilling som etatssjef og institusjonssjef, sier utvalget kortfattet at "Den konklusjon gruppa har drege etter ei vurdering av positive og negative sider ved den noverande ordninga er at dei positive veg tyngst. Vi legg då vekt på at arkivetaten er ein fagetat og at det for all del må sikrast ei faglig leiing som kan knyte dei einskilde institusjonane saman og få i stand ei samordning av oppgåvene". For min del synes jeg denne setningen virker som et argument nettopp for å ha en frittstående etatsjef som på en objektiv måte nettopp kan være en faglig ledelse med samordnende funksjoner. Utvalget mener imidlertid at Riksarkivaren skal bestå som nå, men trenger organ i Riksarkivet med etatsfunksjoner. Dette er viktig, sier utvalget. En atskillelse mellom Riksarkivet som institusjon og Arkivetatens ledelse frarås, fordi en direktør eller leder av Arkivetaten ville være uten institusjonstilknytning "og løysinga kunne då bli ein rein administrator uten fagleg kompetanse". Jeg stiller meg uforstående såvel til den lille spalteplass utvalget har bruk på dette hovedproblemet og til den nonchalante behandling spørsmålet har fått. Det vil etter min mening være i tråd med god forvaltningsskikk i dette landet om en hadde et frittstående faglig ledet nasjonalt etatsorgan som stod for de nasjonale oppgaver, policyutredninger, samordning av oppgaver, koordinerende budsjettarbeid, tilsyn med alle institusjoner og som var en garanti for objektivitet. Den nåværende ordning er etter min mening etter som Arkivetaten har vokst betydelig, en anakronisme og erfaringene mindre tilfredsstillende. Riktignok lever Arkivetaten kanskje fremdeles i fortiden i forhold til andre mer fremadstormende deler av forvaltningen, kulturvernet og kulturlivet. Men jeg tror personlig at styringsstrukturen kunne vært modernisert. Jeg har vanskelig for å skjønne at etatssjefen absolutt må være institusjonssjef samtidig. Jeg tror det ville gitt større resultater for fremdriften av det norske arkivvesen om Riksarkivaren hadde blitt fritatt for jobben med å lede Riksarkivet. At han tvertimod ville tjent

både institusjonene i og utenfor Oslo bedre som frittstående direktoratsjef med egen etatsadministrasjon og de faglige avdelinger inkorporert i etatsledelsen som hadde nasjonale oppgaver. Når jeg tror at bibeholdelse av den nåværende struktur er uheldig, så er det fordi jeg også tror at en heving av hele etatsens status innenfor den samlede forvaltning ville ha tjent kraftig på en omorganisering med egen etatsledelse, et direktoratsorgan med underliggende og funksjonelt forskjellige institusjoner. Arkivverkets betydning i samfunnet, den fremtidige organisering av arkiv-institusjoner i regioner og fylker, effektivitets- og produktivitetsvurderinger, utvikling og gjennomføring av opplæringstilbud for ansatte i etaten, mulighet for å etablere en slagkraftig etatsledelse i forhold til organer som R-direktoratet og Datatilsynet, og en rekke andre sentrale forhold, mener jeg hittil bl.a. har vært hemmet p.g.a. mangel på adekvat og oppdatert organisering av etatsfunksjonene.

Arbeidsgruppen ble fortalt av representanter for departementet at den ikke skulle la spørsmålet om en norsk arkivlov inngå i mandatet. Utvalget foreslår en såkalt instruks for Arkivverket, men mener samtidig at "Behovet for ei arkivlov vil vera til stades jamvel om det blir vedteke ein fellesinstruks for Arkivverket" (s.71). Jeg oppfatter dette som et hjertesukk fra utvalget. Som en indikasjon på at utvalget gjerne ville tatt opp arkivvesenets arbeid og forhold mellom samfunn og arkivvern i en større sammenheng som kunne munnet ut i et lovforslag. Men de har følt begrensningene både i mandatutforming og i tid til rådighet. Når en vet hvilke enorme mengder av data på mange medier som samfunnet skal ta stilling til oppbevaring og kassasjon for fra alle samfunnssektorer, og når vi betrakter det svakt utbygde Arkivverket i forhold til problemer og behov, ja da virker de konklusjoner utvalget kommer frem til som små spastikk. Riktignok er konklusjonene konkrete på noen få punkt: stikkord er fylkesarkiv, NPI inn i etaten, instruks for Arkivverket, 3 konkrete nye statsarkivdistrikt, Rådet for Arkivverket, et kombinert embets- og personalrepresentants-

møte med rådgiverfunksjon. Innstillingen er første hederlige men ikke fullt dekkende utgreiing om norske arkivproblem og ansvarsforhold og organisasjon av norsk arkivvesen totalt. For meg representerer Bjørkvikutvalgets innstilling et stort skritt fremover. Utvalget har villet noe med sitt arbeid. Men ennå gjenstår å få en enda mer omfattende og gjennomreflektert utredning som tar opp alle sider ved norsk arkivpolitikk og arkivvesenets oppgaver, en utredning som etter mitt skjønn må munne ut både i forslag til en arkivlov og i en økonomisk konsekvenstenkning. Jeg mener at en NOU om arkivvesenet i Norge som kan føre til en bred debatt om arkivtjenestene i Norge og samfunnets ansvar må komme. Vi må få en utredning som kan føre til en bred politisk debatt om vårt samfunnsansvar. Debatten må gis anledning til å føres helt opp til stortingsnivå. Arkivvesenet må gis større tyngde og mulighet for å løse alle sine oppgaver. Bjørkvikutvalget har tatt et skritt på veien for å peke på tiltak som er nødvendige i så måte. Men hele veien er nok ikke tilbakelagt ennå. Og det haster med å komme i mål.

Det er ikke bare forvaltningsoppgaver og kulturvern, men arkivarbeidets, arkivfagets og arkivvesenets prestisje og posisjon i samfunnet som står på spill.

PANELDISKUSJON

Paneldeltakere: Kjell Bols, Elin Jacobsen, Elisabeth Koren, Egil Nysæter, Sverre Ordahl.

Ordstyrer: Knut Johannessen

Referent: Anne Marie Bøhmer

Sverre Ordahl innledet paneldebatten og sa at hans ideal var en regionalisering av Arkivverket. Hver arkivinstitusjon bør, innen romslige grenser, forme sin arkivpolitikk. Arkivverket har forvaltningsmessige plikter. De er viktige, men Arkivverket har også kulturelle forpliktelser, og statsarkivene har forpliktelser innenfor sitt distrikt.

De enkelte institusjoner må kunne prioritere forskjellig, slik at de kan tjene sitt distrikt på distriktets premisser. Det bør videre være et lokalt styreorgan for hvert statsarkiv med representanter for kommune, fylkeskommune, ansatte og brukere.

Bjørkvikutvalgets forslag om fylkesarkivarer vil bli bedre om fylkeskommuner og kommuner, i stedet for bare å betale, også får styringsinnflytelse, slik som tilfellet er i Aust-Agder-Arkivet. Et regionalisert arkivverk er nå en utopi, men i neste 10-år vil slike tanker bli påtrengende, hevdet Ordahl.

All kraft må settes inn på å dele statsarkivdistriktene - dette må prioriteres. Ordahl var ikke redd for å gå bort fra embetsmannsstyret. Arkivverket har hittil vært styringsmessig lukket. Etaten må åpnes. Samfunnet må få innsyn i de interne forhold.

Ordahl så det som en uholdbar dobbeltstilling for Riksarkivaren å være både institusjonssjef og etatssjef. I budsjett-sammenheng fremmer han Riksarkivets forslag samtidig som han er etatssjef og skal prioritere mellom de ulike institusjonene.

Publikumtjenesten har hatt høy prioritet i Arkivverket, og dermed skal den skjæres ned. Når man tenker på alt som ikke er gjort innen publikumstjenesten, er det ingen grunn til at den skal gjøres til salderingspost.

Elin Jacobsen spurte hva innstillingen sikter til med forskere er det universitetsforskerne? De utgjør i så fall bare en liten del av dem som besøker statsarkivene. Bjørkvikinnstillingen burde lagt større vekt på publikumstjenesten. Arkivverket bør være mer utadvendt. Hittil har vi holdt en svært lav profil utad. Om vi da reduserer publikumsservicen, vil det knapt merkes.

Overfor publikum og i samfunnet forøvrig, har Arkivverket liten gjennomslagskraft. Debattanten var derfor uenig i modellen om desentralisert styring, hvor enhver kan gjøre som han vil. Tvert om trenger vi en sterk og sentralisert styring som kan ha gjennomslagskraft overfor departementet. Riksarkivaren bør fritas for å være institusjonssjef.

Elin Jacobsen mente Bjørkvikutvalgets innstilling var god, men det var lagt for stor vekt på forvaltningen. En av årsakene til at vi har fått lite ressurser, er at vi ikke har klart å markere oss som kulturinstitusjoner, slik som biblioteker og museer.

Elisabeth Koren ville konsentrere seg om privatarkivene. Generelt ville hun likevel si at hun var for at man ønsker hverandre "god jul". Det er positivt at Arkivverket vil påta seg ansvaret for privatarkiv, men Rudolf Nilsen har påpekt et viktig poeng i forbindelse med ønsket om god jul: "Får man 20 kroner til å feire Vår Frelzers komme med, så er ikke det nok". Debattanten hadde den samme følelsen når det gjelder innstillingen. Man går ut og sier at Arkivverket skal påta seg vesentlig større oppgaver enn det har hatt til nå. Ikke bare er statsinstitusjonsbegrepet utvidet - også Kongehuset og Stortinget er kommet med. Dertil er man på privatarkivsektoren. Hvordan skal dette settes ut i livet?

Enten må vi få en gave fra Langslet, eller det må til en omprioritering i Arkivverket. Det første er lite sannsynlig. Det siste er eneste mulighet. Det kan skje på den måten at først ordner vi alt vi har, og så tar vi privatarkivene. Det er ingen omprioritering. Det blir som i Oslo kommune som skjærer av gamlehjemsøkene ved bare å ta inn personer over 90 år - og de dør mens de venter. Så lavt må ikke privatarkivene prioriteres. Fjern heller noen av forvaltningens dokumenter. Da vil det kanskje bli plass for privatarkiver. Da venter vi ikke på julegaven, men bruker de midler vi har og får dem til å strekke til.

På side 52 i innstillingen står: "Alt materiale etter private arkivskaparar kan likevel ikkje bli teke vare på, det ville vera meiningslaust både ut frå ei sakleg vurdering og med tanke på den store mengda arkivstoff". Hvorfor står aldri et lignende utsagn om de offentlige arkivene? Vi må stille spørsmål om noen av de offentlige arkivene er uviktige. Er det noen av dem som ikke vil blir brukt? Inneholder noen av dem forvaltningens "kuriøse" dokumenter?

Etter innstillingen skal den nye privatarkivavdelingen i Riksarkivet være rådgivende organ for Riksarkivaren. Heller ikke i dag har vi problemer med å gi Riksarkivaren råd. I dag kan vi dertil samarbeide med andre som gjør noe med privatarkiv. Forslaget innebærer at vi skjæres ned med 40% av vår virksomhet ettersom vi i dag får private tilskudd, som vil falle bort om vi kommer inn i Riksarkivet. Med de resterende 60% skal vi få lov å gå inn i Riksarkivet, og der skal vi få lov å slåss som 16. embetsmann på det berømmelige embetsmannsmøtet!

Vi er som en liten fet ku som den store, magre ku vil spise, men jeg er ikke sikker på at den vil bli fetere av å spise oss, avsluttet Elisabeth Koren.

Kjell Bols pekte på at innstillingen forteller om ulik prioritering og viser at en ser sitt ansvarsforhold noe forskjellig. Et statsarkiv har 50% av den totale privatarkivmengde, mens

et annet har bare noen få prosent.

Ut fra utvalgets mandat savnes enkelte punkt som skulle være klarlagt. Det gjelder ansvar for arkivmateriale skapt av organ som skifter forvaltningsmessig tilhørighet (s.51 i innstillingen). Utvalget tar ingen avgjørelse, men skyver problemet foran seg. Bols savnet også grenseoppgang til Datatilsynet. Han trodde Arkivverket er kommet på sidelinjen i forholdet til Datatilsynet. Det svekker Arkivverket. Det er en logisk sammenheng mellom Fotosekretariatet, Privatarkivinstituttet og Arkivverket. Fotosekretariatet har uttalt at fotoarbeidet er svært tilfeldig og lite tilfredstillende mange steder. Sekretariatet ønsker selv en fastere tilknytning til Arkivverket. Han fant derfor ikke sammenhengen når Bjørkvikutvalget foreslår innlemming av NPI, men ikke av Fotosekretariatet. Utvalget burde ha sett på og vurdert fotoarbeidet i Rogaland, og vudert om man der har funnet en god eller dårlig løsning.

Bols var enig med Næss i at arkivinstitusjoner bør bygges ut i hvert fylke. Utvalget har vært for beskjedent når det foreslår bare 3 nye statsarkiv.

Kolsrudutvalget som har laget en plan for utbygging av konserveringsinstitusjoner for museer, foreslår en institusjon i hvert fylke. Også hvert statsarkiv bør ha en konserveringsavdeling som kan ta seg av alt konserveringsarbeid innen distriktet. Ved hvert nytt statsarkiv må det bygges opp konserveringsavdelinger. I Rogaland er behovet kartlagt for statlige og kommunale arkiv.

Konserveringsavdelingene må være med i utbyggingsplanene. Side 93 i innstillingen inneholder overslag over hva forslagene vil koste. For statsarkivene i Tromsø og på Kongsberg er konserveringspersonale ikke tatt med. I Tromsø er det avsatt kr.100.000 til investeringer (store nyinnkjøp). For å bygge opp en teknisk avdeling må en regne med ca. 300.000.

Debattanten undret seg over at Riksarkivarens dobbeltfunksjon blir opprettholdt, til tross for at både den tidligere og den nåværende riksarkivar har understreket at oppgavene er for mange og for store for en person (innstillingen s.65). Videre er det en mangel at innstillingen ikke sier noe om styring og ledelse innen det enkelte statsarkiv eller om hvordan ansvar og ledelse skal fordeles.

Egil Nysæter som hadde vært medlem av Bjørkvikutvalget, sa at utvalget har lagt vekt på at ambisjonsnivået ikke skal settes så høyt at forslagene bare blir utopier. De må ha en mulighet for å gjennomføres. Det har vært stilt store forventninger til utvalget. Norsk arkivarbeid ligger langt tilbake, også sammenlignet med andre kulturvernområder. Det er snart 50 år siden det kom forslag om et distriktarkiv i hvert fylke. Slike kjensgjerninger har vel preget utvalgets arbeid. Utvalget har prøvd å holde en nøktern linje. På enkelte områder er det pekt på at ressursene bør økes. Det er forsøkt lagt en ramme om Arkivverkets arbeid. Først må en påta seg ansvaret og så i neste omgang be om ressursene. Nysæter mente at om ikke Arkivverket blir den drivende kraft i privatarkivarbeidet, kommer museums-etaten, mer eller mindre frivillig, til å overta dette arbeidet. Pengene finnes. Et så fattig fylke som Sogn og Fjordane lønner en arkivar og en kontorassistent for å arbeide med privatarkiv, men det foregår via tilskudd til museumsdrift.

Nysæter tok opp tanken om å åpne Arkivverket for folk utenfor - som Ordahl sa og som Breiviks forslag om et styre for arkivverket innebærer. Snevre brukerinteresser kan gjøre seg gjeldende. Det viser innstillingen fra Tryutvalget. Det er tenkt lite konsekvent i forhold til den øvrige arkivbevaring her i landet. Folk utenfor kan være et tveegget sverd.

Det er ikke gitt at Ordahls og Breiviks forslag vil skape en mer slagkraftig etat.

Arkivverket har en føydal styringsstruktur. Bjørkvikutvalgets innstilling får Arkivverket over på denne siden av 1814. Etat-

sorganet vil beskjære den personlige riksarkivarmakt på samme måte som den personlige kongemakt ble redusert i forrige århundre. Et etatsorgan vil binde etaten sammen og gi en mer slagkraftig etat. Det vil gi en etat der de ansatte vil være med på beslutningene før avgjørelsene blir lagt på bordet - slik som det nå skjer med forhandlinger og drøftinger etter Hovedavtalen og Særavtalen. Disse avtalene vil da heller ikke falle bort.

Larsen fikk ordet som medlem av Bjørkvikutvalget. Han sa at man nå får inntrykk av at utvalget ikke interesserer seg for privatarkivene. Men vi interesserer oss både for privatarkiver, kommunale arkiver og fylkeskommunale arkiver. Da vi planla byggingen av Riksarkivet opererte vi med 7000 hyllemeter privatarkiv. Hittil har vi fått kanskje 1000 hyllemeter.

Hva angår et styre for Arkivverket, så har ingen av de andre arkivverkene i Norden et slikt styre. Ingen har falt ned på den modellen at Riksarkivaren skal være utenfor Riksarkivet. I utvalget prøvde man å trekke både avdelingene i Riksarkivet og statsarkivene og de ansatte inn i rådgivningsprosessen. Det synes vi var et såpass stort fremskritt at vi ikke skulle behøve å skamme oss over forslaget.

Hva angår Breiviks kritikk når det gjelder uttrykket "medvirke" i forbindelse med kassasjoner, sa Larsen at innstillingen på dette punkt omfatter både statlige og kommunale arkiver. Da må en bruke vage uttrykk for ikke å komme i strid med Kommuneloven.

PLENUMSDEBATTEN - DISKUSJONSREFERAT

Ordstyrer: Knut B. Johannessen

Referent: Ole Kølstrud

Diskusjonsdeltakere: Eilert Bjørkvik, Tor Breivik, Anne Marie Bøhmer, Roger Erlandsen, Anders Frøholm, Anne Hals, Harald Hals, John Herstad, Carlo Larsen, Dagfinn Mannsåker, John Ragnar Myking, Egil Nysæter, Hans Eyvind Næss, Sverre Ordahl, Laurits Repstad, Sofie Rogstad, Per Øyvind Sandberg, Arne Skivenes, Anders A. Svalestuen, Torkel Thime.

Første del av debatten dreide seg om Arkivverkets ansvarsområde. Det ruvende tema her ble forholdet mellom hensynet til offentlige og til private arkiver. Bjørkvik-utvalget legger sterk vekt på Arkivverkets ansvar for privatarkiver, uten å legge fram noen konsekvensanalyse. Det ble bemerket at utvalgets innstilling var gjennomsyret av den strategi at en ved å ta på seg ansvar også ville bli tilført ressurser. Det var liten eller ingen uenighet om at Arkivverket hadde et ansvar for privatarkiver, og at det for lengst hadde erkjent dette ansvaret. Spørsmålet var om en kunne opp-prioritere arbeidet på dette feltet på bekostning av arbeidet med offentlige arkiver. Det ble hevdet at ressurser finnes, det gjelder bare å få tak i dem. Erfaringene fra Rogaland og Agder ble nevnt som eksempler på at dette var mulig. Utbygging av arkivinstitusjoner på lokalplanet - enten på kommune - eller på fylkesnivå - ble av flere pekt på som den riktige veien å gå dersom en ønsket større satsing på arkiver av privat proveniens. Bjørkvik-utvalgets innstilling legger opp til en styrking av det kulturhistoriske element i Arkivverkets virksomhet, uten å antyde noen opptopping av dets forvaltningsmessige ansvar. Innstillingen ble også av flere sett på som en forsiktig, men positiv, start på en mulig videreutvikling av arkivskjøtselen her i landet.

Debattens annen del tok for seg Arkivverkets styringsstruktur.

Med utgangspunkt i spørsmålet om medbestemmelse minnet Dagfinn Mannsåker om at enten en diskuterte om Riksarkivet skulle styres kollegialt eller av en person, eller om Arkivverket skulle styres av den/de samme som Riksarkivet, så ble problemstillingen den samme. Kollegiale topporgan tilhørte tiden før 1814. Enkeltpersoner som kunne trekkes til ansvar avløste dette etter 1814. Andre tok for seg Bjørkvik-innstillingens mer konkrete forslag, og det ble gitt uttrykk for at forslagene ikke gikk langt nok. Bl.a. ble det nevnt at en mer fundamental reorganisering etter direktorat-modellen også ville kunne virke som et middel til å få økte ressurser. Dels fryktet man at det foreslåtte rådgivende etatsorganet ville bli for stort, dels at det ville bli et rent sandpåstrøingsorgan, og at det her i realiteten var lagt opp til et utvidet embetsmannsmøte. Organet vil ikke være noe egentlig forum for medbestemmelse. Dette er imidlertid ivare tatt av hovedavtalens bestemmelser, og rådet vil ikke erstatte den allerede eksisterende ordning her. Den foreslåtte etatssekretær ble derimot allment hilst velkommen som en ubetinget positiv nyskaping.

Fredag 25. mai.

EDB OG ARKIVERKET.

IVAR FONNES:

EDB OG ARKIVVERKET.

Når vi skal snakke om edb og Arkivverket i 1984, kunne det være fristende å ta utgangspunkt i George Orwells skrekkvisjon av et samfunn i romanen "1984". Skal vi tro dem som uttaler seg om Orwells "1984", beskriver nemlig romanen sentrale trekk ved det "datasamfunn" vi nå er på vei inn i. Til overmål er bokens hovedperson, Winston, arkivmedarbeider i et departementsarkiv.

Men man skal ikke tro dem som sammenligner Orwells roman med dagens samfunn. For leser man boken finner man svært få likheter mellom dagens "datasamfunn" og samfunnet Oceania i "1984". Orwells beskrivelse gir svært få assosiasjoner med et samfunn preget av datateknologi. Teknologien spiller en helt underordnet rolle, bortsett fra den berømte "fjernskjermen". Det er tvert imot en systematisk bruk av humanistiske (i vid forstand) vitenskaper som historie, språkvitenskap og naturligvis psykologi som skaper det grå, triste og umenneskelige Oceania-samfunnet.

Skal vi trekke noen lærdom ut av Orwells fantasier i vår sammenheng, må det være at det ikke er teknologien i seg selv, men vår bruk av den som er avgjørende for hva slags samfunn vi får. Dette kan være en trøst for dem som er skremt av den datateknologiske utvikling, men det er framfor alt en utfordring til oss alle. For vi er jo ikke upåvirket av den teknologiske utvikling, og samfunnet er framfor alt ikke upåvirket av dem som behersker teknologien. Vi bør ikke overlate utformingen av datasamfunnet til matematikere og teknologer alene. Det er vår plikt som humanister å skaffe oss tilstrekkelige kunnskaper om datateknologien til å kunne utforme og hevde våre egne standpunkter om hvordan den skal utnyttes.

Men edb i Arkivverket har først og fremst et helt annet utgangspunkt, nemlig den offentlige forvaltnings bruk av edb. Og det er her jeg vil starte.

1. EDB I FORVALTNINGEN: KONSEKVENSER FOR ARKIVVERKET.

Det er i år omtrent 20 år siden norske statsinstitusjoner begynte å ta i bruk edb og bygge opp dataregistre på magnetbånd. Statistisk sentralbyrå (SSB) var en av de aller første. Det sentrale personregister (over hele landets befolkning) ble etablert i begynnelsen av 1960-årene, og fra 1964 var det i regulær drift med løpende ajourføring. Bedrifts- og foretaksregisteret (ca. 100.000 enheter i 1960-årene) ble overført til edb i 1966. Siden har en rekke andre etater og institusjoner fulgt etter, hvorav Rikstrygdeverket og Skattedirektoratet er blant de største edb-brukerne. Tusenvis av magnetbånd er fylt opp med data, og en stor del av materialet er arkivverdig. Det er altså i de siste 20 år etablert en helt ny type arkivmateriale i store mengder. Materialet er spesielt verdifullt fordi datateknikken gjør det så lett å bearbeide, ordne, systematisere, finne fram i osv. Samtidig er det spesielt sårbart fordi lagringsmediet er nokså ømfintlig og lite arkivbestandig.

Ca. 10 år etter at dette startet, i 1974, ble De nordiske arkivdager holdt i Uppsala over temaet "Arkiven i dataåldern". Et av de norske hovedinnlegg ble holdt av arkivinspektør Arne Strøm under tittelen: "Myndighetenes overgang til edb-lagring av data". Strøms hovedpoeng var at dersom ikke Arkivverket er med på utformingen av edb-systemer i forvaltningen, risikerer man at de arkivfaglige hensyn blir tillagt for liten vekt, og man vil framfor alt kunne få mye ekstra arbeid i forbindelse med senere avlevering av materialet til Arkivverket. Arkivverkets oppgave er å påse at ikke bare administrasjonens behov ivaretas, men også hensynet til Arkivverkets øvrige brukere - forskere og privatpersoner.

Dette korte tilbakeblikk understreker to poenger som er helt sentrale når man skal vurdere Arkivverkets forhold til edb.

1. Arkivverkets edb-bruk vil i stor grad bli bestemt av edb-bruken i den øvrige statsforvaltning. I og med at andre statsinstitusjoner bygger opp edb-baserte dataregistre, er Arkivverket forpliktet til å ta imot slike registre, bevare for ettertiden det som anses bevaringsverdig og stille det til disposisjon for sine brukere. Arkivverket står altså i realiteten ikke fritt til å velge om eller når man skal ta i bruk edb, dersom etaten skal oppfylle de oppgaver den har fått seg pålagt. Da SSB startet oppbyggingen av sine registre på magnetbånd i begynnelsen av 1960-årene, var det en nødvendig konsekvens av dette at Arkivverket etter hvert måtte ta imot materiale på magnetbånd.

2. Dersom Arkivverket deltar aktivt i utformingen av forvaltningens edb-opplegg, har man muligheter til å ivareta arkivfaglige hensyn og gjøre det enkelt å overta materialet når det skal avleveres til Arkivverket. I motsatt fall risikerer man betydelig ekstra arbeid som følge av mange ulike løsninger som er u hensiktsmessige for å betjene Arkivverkets brukere. Det kan altså være dyrt å skyve problemene foran seg slik at edb-basert arkivmateriale blir etablert helt uten Arkivverkets medvirkning.

Nå er det imidlertid et faktum at Arkivverket - og også de bevilgende myndigheter - har skjøvet disse problemene foran seg. I år, 20 år etter at forvaltningens edb-bruk for alvor kom i gang, kan situasjonen kort beskrives slik:

I forvaltningen:

- Det ligger mange tusen magnetbånd med arkivmateriale.

- Ingen har full oversikt over hva som finnes av slikt materiale.

- Mange av båndene er så gamle at informasjon kan ha gått tapt eller vil kunne gå tapt før de blir avlevert.

- Hva som er foretatt/foretas av kassasjon har ingen oversikt over.

I Arkivverket:

- Arkivverket har ikke utstyr som kan behandle magnetbånd eller data av en slik størrelsesorden.

- Arkivverket har ikke personellressurser eller driftsmidler til å ta fatt på problemet for alvor.

Vi har altså et meget stort etterslep på avlevering av edb-basert arkivmateriale. (Det må her bemerkes at edb-materiale p.g.a. liten arkivbestandighet ikke kan vente i 25 år før det avleveres, jfr. avleveringsreglene fra 1979). Det mest bekymringsfulle er imidlertid at vi mangler apparatet og ressursene for å ta fatt på oppgaven i et realistisk omfang.

Situasjonen er m.a.o. ikke særlig gunstig, men vi har så smått kommet i gang med å legge grunnlaget for avlevering av edb-materiale. Dette vil jeg komme tilbake til nedenfor (pkt. 2.1.1).

Med det etterslep vi har på avleveringssiden, sier det seg selv at det er vanskelig å engasjere seg i dagens etablering av edb-systemer i forvaltningen. Men ett felt har vi valgt å prioritere. Det gjelder innføring av edb-basert journalføring. Dette er av så sentral betydning for framfinning i saksarkivene, og dermed i den største del av det materiale vi senere skal overta, at vi er nødt til å sørge for at visse minimumskrav blir imøtekommet.

Forvaltningens edb-bruk og den lange tid som har gått, medfører at Arkivverket nå er stilt overfor et ultimatum: enten komme i gang straks eller å gi fra seg muligheten til å få kontroll over situasjonen. Bekymringen knytter seg først og fremst til alderen på de eldste magnetbåndene og mengden av nytt materiale som bare øker i akselererende tempo. Det er

også en interessant side ved dette at en stadig økende andel av den arkivmasse som skapes, er lagret på edb-media.

Men edb-utviklingen har også andre implikasjoner for Arkivverket, ikke minst i form av økte muligheter for effektivisering og forbedring av tjenestetilbudet. Jeg skal derfor i det følgende forsøke å gi en oversikt over aktuelle edb-aktiviteter for Arkivverket, ressursituasjonen på edb-siden og planlagte oppgaver for de nærmeste år.

2. AKTIVITETER I ARKIVVERKET KNYTTET TIL EDB-UTVIKLINGEN.

Vi kan skille mellom 3 hovedtyper av aktiviteter som er aktuelle for Arkivverket i tilknytning til edb-utviklingen:

A) Konkrete edb-oppgaver innen Arkivverkets forskjellige arbeidsområder (jfr. pkt. 2.1).

B) Intern edb-opplæring og kompetanseoppbygging (jfr. pkt. 2.2).

C) Arbeid med regelverk, veiledninger o.l. Herunder kan vi også regne forholdet til Datatilsynet (jfr. pkt. 2.3).

2.1 Aktuelle edb-oppgaver for Arkivverket.

Bruk av edb i Arkivverket er aktuelt innen flere områder. I pkt. 1 har jeg pekt på 2 områder som er særlig aktuelle fordi de presser seg fram som en følge av andre institusjoners edb-bruk:

- mottak av arkivmateriale som avleveres på edb-media, oppbevaring og utbygging av tjenestetilbud til Arkivverkets brukere.

- deltagelse i utformingen av forvaltningens edb-systemer, dvs. systemer som produserer materiale som senere skal arkiveres.

Dette er i all hovedsak feltarbeid. Men også innen depotarbeidet er det mange gode grunner til å ta i bruk edb. Det gjelder først og fremst følgende oppgavetyper:

- automatisert arkivinformasjon, dvs. bruk av edb for å lette framfinningen i arkivmaterialet (via kataloger og registre).
- dataregistrering av historiske kilder, f.eks. emigrasjonsprotokoller, kirkebøker m.v. for å lette framfinning m.v. i kildene.

Dette er felter hvor Arkivverket selv har full frihet til å prioritere, men det antas å være store gevinster å hente både for brukerne og for Arkivverket selv (jfr. f.eks. registreringen av emigrasjonsprotokoller ved SA Bergen).

Et femte område hvor Arkivverket på linje med andre institusjoner kan dra nytte av edb, er kontorautomasjon. Her kan nevnes stikkord som tekstbehandling, edb-basert journalføring, administrative registre, "ruteark"-systemer m.v.

2.1.1 Mottak og håndtering av arkivmateriale som avleveres på edb-media.

Dette er som nevnt i pkt. 1 ovenfor, Arkivverkets hovedproblem på edb-sektoren (og kanskje også totalt sett) p.g.a. den store mengde materiale som har hopet seg opp, den store årlige tilveksten som bare øker, faren for tap av informasjon og Arkivverkets manglende apparat og ressurser til å ta fatt på oppgaven for alvor.

Behandlingen av edb-arkivalier reiser en rekke problemer som krever både arkivfaglig innsikt og edb-kompetanse. Spørsmålene om kassasjon og eventuell bearbeidelse av materialet er både arkivfaglige og arkivpolitiske, samtidig som de krever betydelig innsikt i databehandling. Spørsmålene om dataformater, registre og dokumentasjon er langt på vei edb-tekniske, men krever godt kjennskap til de arkivfaglige krav

som stilles, og kunnskaper om aktuelle framtidige bruksformer. Spørsmålet om hva slags tjenester som skal ytes på slikt materiale, er arkivpolitisk, men krever kunnskaper om databehandlingens muligheter og begrensninger, kostnader osv.

Det vi hittil har gjort, tar sikte på å legge grunnlaget for å kunne ta imot edb-materiale i det omfang det her er tale om. Avleveringsreglene fra 1979 utgjør en brukbar ramme, men visse justeringer er nødvendige og under arbeid (jfr. nedenfor pkt.2.3.3).

Et hovedpunkt for oss er at magnetbånd som avleveres med arkivmateriale skal ha et maskinuavhengig format. Vi arbeider derfor med å sette opp krav til magnetbåndformatet. Disse er nå i all hovedsak ferdigbehandlet.

I prinsippet er det avleverende institusjons ansvar å konvertere edb-materialet fra sitt eget til det format Arkiverket krever. Men i praksis antar vi det blir nødvendig å gi institusjonene tilbud om slik konvertering, mot dekning av driftskostnadene. Dessuten må vi i alle fall kunne kontrollere og eventuelt bearbeide det materiale vi får inn. For dette formål tar vi sikte på - som en foreløpig ordning - å kjøpe maskintid og driftstjenester hos Edb-sentret ved Universitetet i Oslo.

Et første prøvebånd fra Skattedirektoratet er lest og benyttes som testmateriale for utvikling av de nødvendige konverteringsprogrammer (som omformer data fra avleverende institusjons format til det format vi krever). Arbeidet med disse programmene vil ta noe tid, særlig p.g.a. edb-avdelingens arbeidsmengde.

Vi er altså i gang med å legge grunnlaget for en avlevering av edb-materiale. Vi vil starte med Skattedirektoratet. I samråd med Yngre avdeling I har vi bestemt at Skattedirektoratet skal avlevere ligningsregistrene for hele landet for årene 1967, 1968, 1969, 1970, 1975, 1980 og videre hvert 5. år. En lignende ordning vil gjelde for MVA-manntallet. Skattedirektoratet vil trolig kunne foreta konverteringen av magnetbånd selv.

Vi har valgt å prioritere arbeidet med å få i stand en avlevering for å komme over denne terskelen og vinne erfaring. Arbeidet med å skaffe oversikt over hva som finnes av edb-basert arkivmateriale i forvaltningen, har derfor måttet nedprioriteres i første omgang. Men dette vil bli neste trinn i arbeidet.

Hva slags tjenester skal vi så tilby våre brukere på det edb-materiale som vi tar imot? Dette er et viktig spørsmål, men i første omgang er vi nødt til å la det bero av ressursmessige grunner. Etter min mening er det imidlertid helt klart at brukertjenester på edb-materiale ikke kan komme på tale før vi har et eget edb-anlegg og tilstrekkelige personellressurser på edb-siden til å yte slike tjenester.

2.1.2 Arkivdanningen i statsforvaltningen. Arkivverkets deltagelse i utformingen av edb-systemer.

Det er (som nevnt i pkt. 1) ønskelig at Arkivverket deltar i utformingen av administrasjonens edb-systemer, dels for å sikre at arkivfaglige hensyn tillegges tilstrekkelig vekt, og dels for å gjøre det materiale som behandles egnet for senere avlevering til Arkivverket. Det er imidlertid helt illusorisk å tro at Arkivverket skal kunne dekke det vide spektrum av relevante edb-anvendelser som nå finner sted. Riksarkivets edb-avdeling har konsentrert oppmerksomheten om ett felt - edb-basert journalføring. Dette feltet er spesielt understreket i hovedrapporten fra P254 hvor det foreslås at Riksarkivaren skal delta i utformingen av edb-basert journalføring og stå for godkjenning av enkeltsystemer. Kvaliteten på journalsystemene er helt avgjørende for framfinningen i saksarkivene, og saksarkivene utgjør en meget stor andel av den arkivmasse som skal avleveres.

Edb-basert journalføring gir gode muligheter for raskere og mer effektivt arkivarbeid. Det innebærer bl.a. raskere framfinning i journalen gjennom direkte søking i databasen eller

automatisk produserte registre, mindre skrivearbeid (i og med at skriving av tilleggsregistre faller bort), automatisert forfalls- og restansekontroll, eventuelt også utlånskontroll.

Avdelingens arbeid på dette feltet har omfattet tre oppgaver:

- utarbeidelse av retningslinjer for edb-basert journalføring (se nedenfor pkt. 2.3.1)
- konsulentbistand til institusjoner som planlegger bruk av edb i journalføringen
- samarbeid med R-direktoratet om utvikling av edb-systemer for journalføring.

En rekke departementer og andre institusjoner arbeider nå med planer om å ta i bruk edb-basert journalføring, og noen er allerede i gang. Konsulentbistand i denne sammenheng krever mye tid, men anses nødvendig for å sikre en forsvarlig arkivdannelse i de institusjoner det gjelder. Dessuten er det nødvendig å prioritere dette arbeidet høyt dersom Riksarkivarens instruksjer og inspeksjonsrett skal bli tatt alvorlig i statsadministrasjonen.

Et problem i denne sammenheng er at Arkivverket selv ikke har erfaring med edb-basert journalføring. Her burde Arkivverket vært en foregangsetat, i stedet ligger vi langt bak i køen. Edb-avdelingen forsøker å kompensere dette gjennom samarbeidet med R-direktoratet. Andre deler av Arkivverket som møter slike spørsmål, f.eks. statsarkivene i sine inspeksjoner, har langt større problemer med å gi råd på dette området, også fordi den generelle edb-kompetanse er begrenset. Rådgivningsbehovet på dette området er altfor stort til at edb-avdelingen kan dekke det alene. På litt sikt bør enhver arkivar som driver feltarbeid kunne gi eller formidle råd om slike spørsmål. Den nødvendige kompetanseoppbygging for dette vil være en av de viktigste oppgaver for den interne edb-opplæring i Arkivverket (jfr. pkt. 2.2 nedenfor).

I samarbeid med R-direktoratet forsøker vi nå å få fram et programsystem som skal være et tilbud til de institusjoner som skal bruke edb i journalføringen. Systemet EKSARD, som benyttes av 4 - 5 institusjoner, betraktes som en midlertidig løsning. Det nye systemet, NOARK, som vil bli utviklet i R-direktoratet, ventes i prøvedrift fra årsskiftet. Dersom dette blir et godt system, vil (håper vi) de fleste institusjoner ta dette i bruk, og vi får da en vesentlig enklere situasjon enn den som nå avtegner seg. NOARK skal kunne gå både på større maskiner og mikroutstyr. Riksarkivets rolle er først og fremst å delta i utforming av kravsspesifikasjoner, men vi vil også være med i selve utviklings- og utprøvningsfasen.

2.1.3 Automatisert arkivinformasjon.

På dette feltet har NAVF bevilget et forskerstipend i 1 1/2 år fra 1.8.1983 - forhåpentlig blir det forlenget. Stipendiaten, Hege Brit Randsborg, er i gang med å lage et standardsystem for katalogskrivning som er under utprøving.

Formålet med edb i produksjon av kataloger er bl.a.

- raskere innskriving (skjema med felter)
- enklere feilretting
- enklere bearbeidelse, oppdatering
- enklere og raskere produksjon av katalogregistre.

Neste trinn er å legge opp katalogopplysninger i en database som er direkte søkbar fra terminaler (jfr. UB's bokfortegnelse o.l). Muligheten for rask og effektiv søking, eventuelt i flere kataloger samtidig, vil da bli vesentlig forbedret. Foreløpig har ikke Arkiverket utstyr for et slikt opplegg, men stipendiaten arbeider ut fra den forutsetning at dette etter hvert blir tilgjengelig.

Edb-avdelingen har ikke deltatt direkte i dette arbeidet i særlig utstrekning, men vi forsøker å fungere som referanse- og støtteinstans for stipendiaten. Dessuten vil det bli avdelingens oppgave å følge opp stipendiatens arbeid når stipend-

perioden er over. Jo mer utprøvet opplegget blir i praktisk katalogarbeid, jo enklere vil oppfølgingen bli.

En annen aktuell form for automatisert arkivinformasjon, er å legge eksisterende registre til forskjellige typer dokumenter inn i en database for direkte søking fra terminal. Dette kan f.eks. være aktuelt for tinglysingsdokumenter. I Arkivposten nr. 2/84 har statsarkivar Egil Øvrebø presentert et opplegg for etablering av en slik database, kombinert med lagring av selve dokumentene på videoplate. Opplegget vil kreve investeringer i utstyr, men virker forøvrig forholdsvis greit å realisere, forutsatt at man kan skaffe tilstrekkelig personellressurser. Øvrebøs forslag vil være et utmerket prøveprosjekt for å prøve ut videoplatens muligheter i arkivsammenheng.

Jeg har her begrenset meg til å omtale arbeid og planer innen Arkivverket. En mer omfattende bruk av edb i produksjon av kataloger har i flere år foregått ved Norsk privatarkiv-institutt.

2.1.4 Dataregistrering av historiske kilder.

Dette er et felt som hittil har vært dominert av forskningsmiljøene. Men Arkivverket har vært med, særlig da SA Bergen med registrering av emigrasjonsprotokoller m.v. Det er ingen tvil om at SA Bergen har hatt stor nytte av denne registreringen - framfinningen i emigrasjonsmaterialet f.eks. er blitt veldig mye raskere og dermed mindre arbeidskrevende. Det er i gang et lignende prosjekt ved SA Oslo, men dette er foreløpig kommet nokså kort.

Det viktigste som har skjedd på området de senere år, er etableringen av RHD (Registreringssentral for historiske data) i Troms. Denne er gjort permanent fra 1984 med 10 registratorer og 3 andre stillinger. Her er det mulig å få registrert betydelige datamengder, men det er allikevel lite i forhold til det materiale som ligger til rette for registrering.

Edb-avdelingen i Riksarkivet ser ingen mulighet til å få gjort noe på dette området på kort sikt. Men vi ser på RHD som en viktig støttespiller som avlaster Arkivverket på et viktig område. Et best mulig samarbeid med RHD er derfor i vår interesse. Vi vil også gi støtte til etablering av lignende institusjoner andre steder.

2.1.5 Kontorautomasjon i Arkivverket.

Kontorautomasjon er et samlebegrep for en rekke ulike edb-anvendelser i kontorarbeid og administrativt arbeid. På dette feltet vil Arkivverket ha omtrent de samme behov som andre statsinstitusjoner. Aktuelle anvendelser er bl. a.

- Tekstbehandling
- Edb-basert journalføring
- Administrative registre
- "Ruteark"-systemer.

Tekstbehandling er i gang i flere av institusjonene og er i dag etatens mest utbredte edb-anvendelse. Mangel på utstyr er den viktigste begrensningen. Dette gjør at det fortsatt er et lite antall personer som bruker tekstbehandling jevnlig, og praktisk talt alle brev skrives fortsatt på skrivemaskin.

Edb-basert journalføring planlegges innført ved SA Trondheim dersom man kommer fram til et brukbart opplegg. På litt lenger sikt vil trolig NOARK (jfr. ovenfor) bli aktuelt. Andre institusjoner i Arkivverket har ikke utstyr til slik bruk, men dette vil forhåpentlig endre seg fra 1985.

Edb-basert journalføring vil gjøre arkivarbeidet raskere og mer effektivt (jfr. pkt. 2.1.2). Dessuten er det viktig for etaten å skaffe seg erfaring på dette området.

Administrative registre kan enten legges opp i direkte søkbare databaser, eller man kan benytte datamaskin til systematisering og sortering. Den siste metoden benyttes f.eks. til

behandling av Riksarkivets gjestekartotek. Data er under inn-
skrivning.

Når utstyr og programvare i Arkivverket blir mer utbygget,
vil det utvilsomt finnes en rekke aktuelle anvendelser på
dette området.

"Ruteark"-systemer benyttes til beregninger på basis av
tallrekker og -matriser. Dette er meget nyttig f.eks. i bud-
sjettarbeid. Dersom man har en tallmatrise med budsjettallene
fordelt på institusjon og budsjettpost, vil man automatisk
kunne få beregnet f.eks. alle summer, og hver gang man foretar
en endring i et beløp, blir summene justert tilsvarende. Andre
typer beregninger kan naturligvis også foretas.

Hvor utbredt denne type behov er i Arkivverket er vanskelig å
si i dag, men i budsjettarbeid kan det neppe være tvil om
nytteverdien.

2.2 Intern edb-opplæring og kompetanseoppbygging.

Behovet for edb-kunnskaper i Arkivverket er ikke begrenset til
en liten gruppe i Riksarkivets edb-avdeling. Skal etaten ta
sitt inspeksjonsansvar alvorlig, må alle som driver feltarbeid
kunne gi råd og stille krav knyttet til arkivmateriale på edb-
media. Her er det viktig å understreke at edb-materiale i
årene framover vil utgjøre en stadig større del av den samlede
arkivmasse i forvaltningen. Arkivarene vil stadig oftere møte
spørsmål knyttet til slikt materiale. Dette understreker be-
hovet for en generell edb-opplæring i etaten.

Edb-opplæring er viktig også for at Arkivverket skal kunne
utnytte edb-teknologien i sitt eget arbeid (jfr. 2.1.3 - 2.1.5
ovenfor). Dette er ikke bare spørsmål om intern prioritering.
Det vil bli stadig vanskeligere å begrunne utad dersom Arkiv-
verket ikke kan nyttiggjøre seg de rasjonaliseringsgevinster
som oppnås ved bruk av edb, bl.a. i form av raskere og bedre
tjenester til brukerne.

Undertegnede er av den oppfatning at en edb-opplæring som skal utnytted i arkivarenes daglige arbeid, må ha et visst innslag av praktisk øvelse i bruk av datamaskin. Derfor legges det vekt på at alle bør få en viss erfaring i å arbeide ved en dataterminal, f.eks. med tekstbehandling. I tillegg må det naturligvis gis mer generell edb-opplæring, og særlig må det legges vekt på spørsmål som er relevante for edb-anvendelser i arkivsammenheng.

2.2.1 Praktisk bruk av edb fra terminal.

I Riksarkivet har det høsten 1983 og vinteren 1984 vært gitt praktisk opplæring i edb med øvelse på terminal. Tilbudet har gått til praktisk talt alle ansatte, og litt over 30 har deltatt. Opplæringen har vært holdt i grupper på 2 - 4 personer, og alle har således fått anledning til å prøve utstyret under veiledning av kursleder.

Deltakerne har først og fremst fått opplæring i tekstbehandling, men en del av dem (bl.a. saksbehandlerne i de Yngre avdelinger) har også gjennomgått dataregistrering hvor man benytter et registreringsskjema på dataskjermen. Oppfølgingen fra deltakernes side har vært meget varierende. Noen er jevnlig brukere av edb-anlegget, andre har ikke brukt det siden kurset sluttet. Et problem for alle brukere er at Riksarkivet har for få (2 - 3) terminalarbeidsplasser. Dette gjør at det i praksis ikke er mulig for alle å følge opp kurset med jevnlig edb-bruk.

I Trondheim holdt edb-avdelingen et innføringskurs i tekstbehandling i forbindelse med installasjonen av det nye dataanlegget der (jfr. kap. 3). Kurset ble fulgt av samtlige ansatte og skal følges opp med et nytt besøk i løpet av våren eller sommeren.

I Hamar, Stavanger og Bergen har man kommet i gang med bruk av sine nye datamaskiner (en-brukeranlegg) på egen hånd. I Hamar og Bergen er det tekstbehandling som er den dominerende aktivitet, mens man i Stavanger har konsentrert seg om kataloger og registre.

En stor del av Arkivverkets ansatte har altså fått elementær opplæring i edb og tekstbehandling, og de har fått en viss erfaring i praktisk bruk av datamaskin. De resterende grupper vil få tilsvarende opplæring når forholdene ligger til rette for det (f.eks. ved maskinanskaffelser). Oppfølging og videre utbygging av kunnskapene bør fortrinnsvis knyttes til konkrete arbeidsoppgaver, slik at øvelsene får tilknytning til relevant og realistisk materiale.

2.2.2 Edb-kunnskap for arkivpersonale.

I tillegg til en viss praktisk edb-erfaring er det viktig at arkivpersonalet får innsikt i en del mer generelle edb-spørsmål, og særlig slike som er relevante i arkivsammenheng. Et sentralt område er her kunnskaper om datalagringsmedia - lagringskapasitet, arkivbestandighet, oppbevaringsmåter osv., og naturligvis hva slags muligheter og begrensninger som er forbundet med ulike medier. En spesiell interesse i så måte knytter seg til videoplater som på mange måter representerer en sterk forbedring i forhold til de magnetiske lagringsmedia. Her har vi forsøkt å informere gjennom seminar og Arkivposten, og videoplaten blir også tema i gruppe 5 på arkivseminaret.

Edb-avdelingen ser det som en oppgave å foreslå et systematisk opplæringsprogram for generell og arkivrelevant edb. Vi antar at vi her i stor utstrekning kan benytte oss av kursene i Forbruker- og administrasjonsdepartementet, men vi vil også forsøke å arrangere kurs/seminarer om spesielt arkivrelevante emner. Vi håper å kunne utarbeide en plan i løpet av sommeren.

2.3 Arbeid med regelverk, veiledninger m.v.

2.3.1 Retningslinjer for edb-basert journalføring.

Arbeidet med slike retningslinjer startet i desember 1983 og ble avsluttet med Riksarkivarens forslag av 28. februar 1984. Saksbehandlende instans var edb-avdelingen, men en referansegruppe i Riksarkivet og en representant for R-direktoratet var med i arbeidet.

Bakgrunnen for dette arbeidet var dels sluttrapporten i P254, dels det faktum at en rekke statsinstitusjoner har innført eller planlegger å innføre edb i journalføringen. Derfor ble det lagt stor vekt på å få fram et resultat på kort tid. Forslaget er via FAD sendt på høring, og uttalelsene ventes å foreligge i disse dager. I retningslinjene legges det vekt på bl.a. følgende:

- Det stilles krav både til selve edb-systemet og til drifts-rutinene knyttet til det.
- Det tillates ulike løsninger forutsatt at de tilfredsstillende visse minimumskrav til arkivfaglig forsvarlighet.
- Det stilles krav om fast avgrensede journalperioder.
- Det stilles krav om bestemte utskrifter, løpende og ved slutten av en journalperiode.
- Det innføres meldeplikt til Riksarkivaren med rett for ham til å gripe inn dersom han finner det nødvendig.

Vi har som mål å kunne sende ut disse retningslinjene fortest mulig etter at høringsuttalelsene er gjennomgått. Det er imidlertid mye som tyder på at de da bør ha form av midlertidige retningslinjer.

2.3.2 Retningslinjer/veiledning for oppbevaring av edb-materiale.

Dette vil trolig bli tatt ut av avleveringsreglene fra 1979 og gjort til et eget dokument. Begrunnelsen for dette er at slike retningslinjer er aktuelle på alle stadier i behandlingen av edb-materiale, og også i institusjoner som ikke skal avlevere til Arkivverket.

Arbeidet er såvidt startet, men har foreløpig strandet på manglende kunnskap om arkivbestandigheten på disketter. Det ser ut til å være vanskelig å få fram pålitelig dokumentasjon om dette.

Et annet spørsmål er om dette arbeidet bør få form av retningslinjer eller veiledning. Dette er foreløpig ikke drøftet.

2.3.3 Avleveringsregler for edb-materiale.

Reglene fra 1979 bør justeres på enkelte punkter. Dette gjelder bl.a. kravene til magnetbåndformatet. Disse endringene vil først bli foretatt når vi får erfaring fra den første avlevering av edb-materiale, fra Skattedirektoratet.

2.3.4 Kassasjonsregler - Forholdet til Datatilsynet.

Personregisterloven skaper problemer for Riksarkivarens fullmakter til å gi kassasjonsregler for persondata. Dels gir loven Datatilsynet fullmakter som går foran Riksarkivarens, dels har Datatilsynet ofte krevet i sine konsesjonsbetingelser for personregistre at registrene skal slettes når man er ferdig med å bruke dem. Riksarkivarens kassasjonsregler kan altså uten videre bli satt til side dersom Datatilsynet stiller krav om sletting av arkivverdig materiale. Dette gjelder både edb-basert materiale og arkivalia på papir dersom de inneholder "følsomme" personopplysninger.

Riksarkivaren har tatt opp disse problemene på flere plan og i flere sammenhenger. Fra 1984 er edb-avdelingen pålagt å drive saksbehandling på dette området. Vi arbeider med følgende spørsmål:

A) Grenseoppgang mellom Riksarkivarens og Datatilsynets fullmakter og myndighetsområde: Personregisterloven har i realiteten fratatt Riksarkivaren all formell kompetanse når det gjelder kassasjon av personregistre. Dette har skjedd uten at problemet er drøftet i lovforberedelsen, og alt tyder på at disse konsekvensene av loven ikke har vært forutsett eller gjennomtenkt.

Riksarkivaren har tatt opp problemet i et brev til Kulturministeren i juli 1983. Foreløpig har det ikke kommet noe ut av dette, men Riksarkivaren er blitt bedt om å redegjøre nærmere for de praktiske problemer og konsekvenser.

Personregisterloven er nå under revisjon, og Riksarkivaren vil arbeide for å få kompetanseproblemet mer avklart i den reviderte loven.

B) Rammekonsesjon for Arkivverket: Søknad om slik konsesjon ble sendt Datatilsynet 28. desember 1981. Vi har ikke fått noe svar. I april 1984 la vi fram for Datatilsynets administrasjon et forslag til rammekonsesjon, utarbeidet av edb-avdelingen i samråd med Riksarkivarens juridiske konsulent. Forslaget ble godt mottatt, og vi ble lovet at saken skulle legges fram for Datatilsynets styre før sommeren.

C) Sletting versus arkivering - Praktiske løsninger som begge institusjoner kan akseptere: Dette har vært tema for flere møter i en samarbeidsgruppe mellom Riksarkivet og Datatilsynet. Datatilsynet har nå skriftlig gjort det klart at overføring til godkjent arkivinstitusjon er å betrakte som "jevn-godt med makulering" (altså fra et personvernspunkt). Det problemet som da gjenstår, er når materialet skal overføres. Datatilsynet hevder at dette må skje så snart materialet er ute av bruk, og senest etter 5 år. Dette er i godt samsvar med våre avleveringsregler for edb-materiale (fra 1979), selv om

etterslepet gjør at det ikke i praksis vil kunne realiseres de første årene. Problemet er vesentlig større for arkivmateriale på papir. En avlevering etter 5 år vil her skape en helt ny situasjon, dels hva angår ressursbehov og dels ved at Arkivverket i langt større grad enn hittil kan bli trukket inn i aktiv forvaltning ved gjenbruk av materialet.

Vårt utgangspunkt er naturligvis avleveringsreglene fra 1968. Vi kan hevde at disse har fungert tilfredsstillende og i rimelig grad ivare tatt personvern hensyn. Vi vil derfor primært hevde 25 års-regelen, men si oss villig til å ta imot materiale på et tidligere tidspunkt når spesielle hensyn gjør det ønskelig, og innenfor en begrenset ramme. Det kan også i enkelte tilfeller være en løsning å plombere/forsegle spesielt følsomt arkivmateriale i den perioden det oppbevares i den arkivskapende institusjon.

Hvorvidt Datatilsynets styre vil akseptere en slik løsning, vet vi ikke, men mange tviler på det. Det vil trolig derfor måtte bli et spørsmål om hvorvidt og eventuelt hvor langt Riksarkivaren skal strekke seg for å få til en ordning med Datatilsynet. Får man ikke til en slik ordning, risikerer man at Datatilsynet vil kreve sletting av arkivverdig materiale.

Et enda større problem representerer personregistre i institusjoner som ikke har avleveringsplikt til Arkivverket. Her er hovedproblemet å finne fram til avleveringsformer og -institusjoner som kan tilfredsstille Datatilsynets krav til personvern.

Datatilsynet har lovet at disse spørsmål vil bli tatt opp i et styremøte før sommeren hvor representanter for Riksarkivaren får delta.

D) Konkrete kassasjonssaker: De uavklarte problemer som er redegjort for ovenfor, medfører naturligvis at konkrete saker dukker opp hvor Riksarkivarens kassasjonsregler kommer i konflikt med Datatilsynets krav. I øyeblikket har vi gående to slike saker: Kassasjon av søknader om opptak ved universiteter og høyskoler og klientmapper hos Kriminalomsorg i frihet.

Særlig det siste materialet, som er spesielt følsomt, stiller viktige prinsipielle spørsmål. (Det vises her til behandlingen i gruppe 1 på seminaret). Behandlingen av disse sakene har nær sammenheng med den mer prinsipielle avklaring som er omtalt ovenfor (pkt. C).

3. EDB-RESSURSER I ARKIVVERKET: STATUS OG UTBYGGINGSPLANER.

3.1 Status pr. i dag.

Riksarkivet har etablert en midlertidig edb-avdeling fra 1.11.1983. Avdelingen har to stillinger, avdelingsleder og arkivar, hvorav bare den siste er en fast stilling. Avdelingslederen er engasjert fram til 1.2.1985. Avdelingens arbeidsområde omfatter alle de oppgaver det er redegjort for i kap. 2 ovenfor. Dessuten knytter det seg arbeid til anskaffelse og drift av utstyr, planlegging, utredning og andre spørsmål med tilknytning til edb.

I nær tilknytning til edb-avdelingen arbeider NAVF's forskerstipendiat for automatisert arkivinformasjon. Hun er ansatt fram til 1.4.1985, men vi har et visst håp om at stipendet forlenges til totalt 3 år.

Av utstyr disponerer Riksarkivet halvparten av en Altos mikro-maskin med adgang til 2 - 3 terminalarbeidsplasser. Maskinen er sterkt belastet, slik at den ofte arbeider tungt og sakte (når alle terminalene er i bruk). Dessuten er det naturligvis konkurranse om å komme til de få terminalene.

Fra NAVF's instrumenttjeneste har vi fått låne en enbruker-maskin (IBM PC) med stort lager. Den skal benyttes til utviklingsarbeid, først og fremst av stipendiaten, men også av edb-avdelingen. Bruken er foreløpig litt hemmet av at vi ikke har fått til dataoverføring til/fra ALTOS-maskinen, men dette vil rette på seg. NAVF's instrumenttjeneste har også stilt til vår disposisjon en terminal for kjøring mot eksterne anlegg (Blindern).

Ved SA Trondheim ble det i mars installert et Discovery data-anlegg med 3 arbeidsplasser. Anlegget kan bygges ut til 7 arbeidsplasser. På Discovery har hver bruker sin egen prosessor (datamaskin), slik at man ikke får de samme kapasitetsproblemer som på Riksarkivets Altos. Foreløpig har anlegget bare tekstbehandling, men programvaretilbudet vil bli utvidet etter hvert. Bl.a. er det aktuelt å kjøpe et databasesystem som skal kunne anvendes til journalføring.

Ved SA Hamar er det anskaffet en enbrukermaskin (IBM PC). Maskinen har forholdsvis liten lagerkapasitet og foreløpig bare tekstbehandlingsprogrammer. Det viktigste er imidlertid at man nå er kommet i gang og kan vinne erfaring med bruk av edb. Utvidelsesmulighetene er store, men koster naturligvis penger.

Ved SA Bergen er situasjonen omtrent som i Hamar. Her har man anskaffet en KONTIKI enbrukermaskin. Denne har enda mindre lagringskapasitet enn Hamar-maskinen, men også her er det utbyggingsmuligheter, og en viss utvidelse av hukommelsen er inkludert i prisen.

SA Stavanger har anskaffet en Victor enbrukermaskin i samarbeid med Interkommunalt arkiv (IKA). Maskinen har forholdsvis stort lager og kan bygges ut videre.

Arkivverket har nå altså edb-utstyr fra 5 forskjellige leverandører og med like mange ulike diskett-formater. Dette gjør overføring av data mellom institusjonene vanskelig, men det finnes konverteringsmuligheter. Edb-avdelingen mener at det ikke i dag er grunnlag for å presse alle institusjoner inn i felles løsning med likt utstyr. Men det sier seg selv at en bedre samordning vil være et mål på litt lenger sikt.

3.2 Utbyggingsplaner.

I budsjettet for 1985 er det foreslått at edb-avdelingen skal bygges ut med 3 faste stillinger: Avdelingsleder, systemingeniør og edb-konservator (driftsstilling). Dette vil gi

avdelingen i alt 4 stillinger. For de påfølgende år er det foreslått 1 edb-arkivar, 1 programmerer og 1 edb-konservator.

Utstyrsforslaget for 1985 er på 3 mill. kr. Dette skal dekke både Arkivverket og de øvrige institusjoner i Riksarkivbygningen. Et anlegg for behandling av edb-arkivalier på magnetbånd er foreslått anskaffet til Riksarkivet. Dessuten skal det anskaffes utstyr for tekst- og informasjonsbehandling til alle institusjoner i Riksarkivbygningen. Til sammen er det planlagt å installere 17 terminalarbeidsplasser i RA-bygningen i 1985. Dette er anslått til 2,1 mill. kr.

De resterende 900.000 kr. er planlagt benyttet til utstyr i de 4 statsarkivene utenom Oslo og Trondheim. Planen er at disse skal få utstyr og programvare omtrent på samme nivå som SA Trondheim for tekst- og informasjonsbehandling.

I de påfølgende år er det planlagt videre utbygging av bl.a. terminalarbeidsplasser, lagringskapasitet og programvare både i RA-bygningen og i statsarkivene.

4. MÅL FOR VIRKSOMHETEN DE NÆRMESTE ÅR.

Et hovedmål for virksomheten er å komme ajour med avlevering av edb-arkivalier. Dette innebærer at vi i løpet av få år må ta sikte på å

- kassasjonsbehandle alt edb-materiale som ikke lenger benyttes i forvaltningen (f.eks. materiale produsert fram til ca. 1980)

- ta imot, registrere og eventuelt bearbeide det materiale som skal bevares, samt dokumentasjon for dette materialet

- sørge for betryggende lagring, kontroll og sikkerhetskopiering av materialet

- utarbeide opplegg for framfinning av informasjon med sikte på aktuell og framtidig bruk av materialet. Et minimumskrav må være at informasjon fra edb-basert materiale er minst like lett tilgjengelig som fra øvrig materiale (vel å merke for de brukere som har adgang til å benytte materialet).

Dette er et ambisiøst mål som vil kreve en betydelig innsats av ressurser. Det dreier seg om mange tusen magnetbånd, og det er, som framgår ovenfor, ikke tilstrekkelig bare å plassere dem i et magasin. Men det er viktig at Arkivverket greier å gjennomføre dette, ellers vil man etter all sannsynlighet komme enda mer på etterskudd i 1990-årene. Dessuten øker risikoen for tap av materiale for hvert år som nå går.

Det er også et mål for de nærmeste år å medvirke aktivt i utformingen av edb-systemer for journalføring og informasjonssøking i forvaltningen. Arkivverkets oppgave er her å bidra til systemløsninger og driftsopplegg som

- ivaretar de arkivfaglige krav til forsvarlig lagring og effektiv framfinning i arkivet, både for saksbehandling og framtidig forskning
- sikrer kontinuiteten i arkivet ved overgang til edb
- sikrer tilfredsstillende framfinningsrutiner ved drifts-avbrudd m.v.

Jo mer erfaring og kompetanse etaten skaffer seg innen data-behandling, jo mer aktivt og konstruktivt kan den medvirke i dette arbeidet.

I løpet av de nærmeste år bør bruk av edb bli en integrert del av Arkivverkets daglige virksomhet på en rekke områder. Følgende mål er naturlig å framheve:

- Tekstbehandling bør avløse skrivemaskinen i en rekke sammenhenger, bl. a. ved skriving av brev, notater, tekster som skal publiseres (som kildeutgaver) m.v.

- Edb-basert journalføring bør utprøves og innføres. Det samme kan være aktuelt for annen kontorautomasjon som f.eks. administrative registre m.v.

- Arkivinformasjon som kataloger, registre m.v. bør produseres ved hjelp av edb, kanskje også gjøres tilgjengelige via data-terminal.

- Kildemateriale bør tilrettelegges i maskinleselig form når dette letter framfinningen i materiale som er mye etterspurt.

Hvor fort man skal gå fram og hvor langt man kan komme på dette feltet, vil i all hovedsak avhenge av mulighetene for å anskaffe egnet utstyr og programvare. Det er neppe noen rimelig grunn til at Arkivverket skal ligge etter andre institusjoner i å nyttiggjøre seg de muligheter databehandlingen gir.

Personalopplæring i edb er også (som nevnt i pkt. 2.2 ovenfor) et mål for virksomheten, samtidig som dette er et middel til å nå de mål som er nevnt ovenfor. Her må det på nytt understrekes at det er ikke tilstrekkelig å tilføre Arkivverket edb-eksperter. Alle de oppgaver som er omtalt ovenfor, krever arkivfaglig ekspertise som samtidig har tilstrekkelige edb-kunnskaper til å vurdere hvilke implikasjoner databehandlingen har. Dette oppnås ikke uten at arkivpersonalet får praktisk opplæring og erfaring i bruk av edb.

Edb-avdelingen vil også fortsette med det regelverksarbeid som er i gang. Framfor alt er det viktig å få avklart forholdet til Datatilsynet, både den prinsipielle grenseoppgang hva angår kompetanse og myndighetsområde, og praktiske løsninger for håndtering av kassasjons- og avleveringssaker.

Den videre edb-utbygging vil naturligvis være en helt sentral oppgave for edb-avdelingen i årene framover. Særlig er det viktig å orientere seg om de muligheter som følger av ny teknologi. Her vil videoplateteknikken være av spesielle interesse. Det er viktig for Arkivverket å komme i gang med arbeid på dette feltet så snart vi har ressurser og kompetanse

til det. Men dette vil neppe kunne skje før vi har kommet opp på et mer tidsmessig nivå i utnyttelse av dagens edb-teknologi. Vi er nødt til å prioritere de oppgaver som er mest presserende, særlig da avlevering av edb-basert arkivmateriale. Likevel bør det ikke gå mange år før Arkivverket er i gang med bruk av videoplater.

REFERAT FRA SPØRSMÅLSRUNDEN ETTER HOVEDINNLEGG

Ordstyrer: Brynjulv Gjerdåker

Referent: Sigrun Øverland

Disse stilte spørsmål til innlederen: Anders Frøholm, Anne Hals, Kjell Bols, Egil Nysæter, Arne Skivenes, Anders A.Svalestuen, Marcia Berg, Torkel Thime, Gustav Sætre, Harald Hals, Svein Age Knudsen.

Frøholm hadde flere spørsmål til innleder Ivar Fønnes. Først synes han det var skremmende at Datatilsynets brev mener "at overføring til godkjent arkivinstans betraktes som jevngodt med makulering". Han tolket dette slik at Datatilsynet mente tingene ble lagt slik at ingen finner fram i dem eller at sakene er klausulert i lang tid framover. Videre lurte han på om vi nå skulle begynne med nye grenser for avlevering til Arkivverket - nemlig etter 5 år ifølge Datatilsynets regler. I Trondheim opereres det med 35-40 års grenser for avlevering, og han var redd for at med kortere frister ville statsarkivene bli lagerrom med utilgjengelige saker. Han mente Arkivverket strevde for å holde seg noenlunde a jour med nåværende 25-års avleveringsgrenser. 5-års grense ville kreve økte ressurser.

Fønnes mente det var positivt at Datatilsynet hadde skrevet dette brevet. Det var skrevet med tanke på personvern. Personregister som er underlagt konsesjonsplikt hos arkivskaper er også underlagt samme plikt innen arkivverket når det gjelder levende personer. Vi vil stå friere når det gjelder døde personer.

Anne Hals understreket at arkivverket bruker vanlige regler som er gjeldende etter Forvaltnings - og Offentlighetslovene. Her er det en 60-års grense som vi ikke kan komme unna. Fønnes tok opp spørsmålet om avleveringsgrenser for arkivsaker og undret seg på om Arkivverket var villig til å gå noe ned i avleveringsgrenser. Det kan jo virke skremmende, men det er jo et prinsipielt spørsmål om Arkivverkets rolle. Vil vi

komme nærmere inn på dagens offentlige forvaltning?

Kjell Bols ville gjerne ha svar på 3 spørsmål: Hva er en edb-konservator, hvilken bakgrunn og hvilke oppgaver skal en slik person ha?

Fonnes forklarte at tittelen var tatt i bruk før han kom inn i etaten, men mente edb-konservator skulle stå for konkrete data-drifts-oppgaver. Han må kunne bearbeide edb-materiale samtidig som han har arkivfaglig bakgrunn.

Egil Nysæter undret seg på om man ved avlevering av grunnlagsmateriale etter 5 år kan stole på lagringsmediet eller om man fortsatt må ta vare på grunnlagsmaterialet. Dette mente han gjaldt både magnetbånd og mikrofilm. Videre ville han gjerne vite om det var grunnlagsmateriale på papir som ble avlevert samtidig med magnetbånd fra Skattedirektoratet.

Fonnes svarte at dette var 2 spørsmål. Når det gjaldt papirmateriale generelt som inneholder følsomme opplysninger, er disse underlagt konsesjon etter Dataloven. Dette har ikke noe med grunnlagsmaterialet å gjøre, men at det er opplysninger på papir.

Grunnlagsmateriale er en annen type problem. Men Fonnes mente at datagrunnlaget for likningsregistrene er lite interessante å oppbevare hvis ikke dette grunnlagsmaterialet inneholder noe spesielt som ikke kommer fram i edb-registrene. Hva er det blitt gjort med selvangivelsene tidligere? spurte han.

Skivenes uttrykte skepsis ved å sitere datasjefen i Bergen kommune som ville ha sagt slik: "Angående oppbevaring av magnetbånd: Forget it! Du kan stole på slik oppbevaring i 8 år og håpe på dem i 15 år. Men ellers for historisk oppbevaring må vi basere oss utelukkende på papir eller COM-fiche".

Svalestuen var interessert i å diskutere hvorledes man i Arkivverket tenkte å gå fram ved anskaffelse av maskinelt utstyr for forskningsmessig utnyttelse av kildematerialet. En av Arkivverkets oppgaver er å ta vare på kildemateriale. Svalestuen ville gjerne vite hvor langt vi skal gå med vår service overfor forskerne med å skaffe til veie maskinelt utstyr for utnyttelse av slikt kildemateriale?

Marcia Berg var opptatt av problematikken omkring format-

uavhengig leserutstyr. Byarkivet i Oslo er aktive overfor kommunen med råd og vink når det gjelder bruk av edb, men byarkivaren var ikke rustet til å ta i mot avlevering av slikt materiale. Foreløpig måtte hun basere seg på at det fantes papirutskrifter. Hennes spørsmål var om formatuavhengig leserutstyr vil være tilgjengelig for kommunearkivene eller om de må være avhengige av Riksarkiv/Statsarkiv for å gjøre sitt materiale tilgjengelig?

Fonnes (svar til Skivenes): Med hensyn til å lagre magnetbånd evig: Det er mulig. Ellers var det ingen vits. Men for å ta vare på magnetbånd over lang tid må båndene kopieres og voktes nøye. Man kan ta mange kopier og lagre dem gunstig. Det har vært drevet databehandling i landet vårt i lang tid og noe stort tap har vi ikke hatt. Hvis man er pessimist kan man selvsagt kjøre utskrifter på papir og mikrofilm/miskrofiche. Dette vil vi i alle tilfeller gjøre for det er mest praktisk når vi skal sitte og jobbe med materialet. Men å ta vare på grunnlagsmaterialet trodde Fonnes fremdeles var lite interessant i de fleste tilfeller. Edb-materialet som ligger på bånd er bearbeidet og er kommet vesentlig lenger enn grunnlagsmaterialet. Det er korrigert feil osv. Utskrifter vil være alternativet. Men poenget er at den back-up som ligger på papir eller mikrofilm er ikke utnyttbar på edb-media og er derfor mindre verdifull. Hvis vi ikke kan oppbevare edb over tid, ville det ikke være interessant. Vi håper at vi om 5-10 år vil få videoplate som er meget arkivbestandig. Etter det vi vet i dag er videoplate med metallbelegg nærmest evigvarende og har dessuten en veldig kompakt lagringsmulighet. Konklusjonen ble derfor at vi må basere oss på at edb-materiale skal vi lagre på edb-baserte medier, men vi må huske å ta sikkerhetskopier av båndene.

(Til Svaalestuen) Når det gjelder Arkivverkets rolle med utnyttelsen av kildematerialet og servicetilbud overfor forskerne ble det gjort mer på dette området før Fonnes tiltrådte. Universitetene har selv godt utstyr og har selv arbeidet med områdene. Dessuten er humanistene i samme institusjon som realistene og har derfor lettere for å få utstyr og kan jobbe på de store fellesmaskinene på universitetene.

Det som er problemet er å få historisk kildemateriale inn i maskinene på en fornuftig måte. Det er gjort ganske mye med programutvikling innen universitetene. For å hjelpe dem som ikke har tilknytning til universitetsmiljøer kan vi ikke gjøre noe innen Riksarkivet før man har egen maskin innen huset. Målsetningen er jo at vi skal stille våre kilder til disposisjon for brukerne, ellers kunne vi jo bare kaste dem. På sikt håpet Fonnes at Arkivverket kunne få knyttet seg til universitetsnettene av datamaskiner som ville være en fordel for begge parter.

(Til Berg) Riksarkivet vil i hovedsak konvertere til standardformat. Han mente at det innen kommunene er brukbar standardisering innen kommunedatasentralene. Selv om disse ikke kjører på samme utstyr er de regionsvis, og det fører til at det blir et lite antall formater ute og går. Også for forskningsformål vil dette være naturlige enheter og derfor ikke stort problem. Det er tegn i tiden som tyder på økt standardisering. Skal man drive service-institusjon for brukere, må man ha en standard, og det har Arkivverket lagt opp til. Thime ønsket en klargjøring om man innen statsarkivene kunne spare arbeid når det gjaldt mottak av papirutskrifter av liknings- og trygdearkiver når selve edb-materialet ligger sentralt i Oslo? Kunne det her tenkes en omprioritering eller forflytting av ressurser? Dessuten bemerket han at når det gjaldt avlevering til Arkivverket etter 5-10 år har vi erfaring fra Stavanger. Det er kurant for saker som ikke er i aktiv bruk. Men vi har brent oss på likningsmaterialet som for Stavangers vedkommende er avlevert fram til 1970. Thime var ellers bekymret for skatteregistrene hvis disse bare skulle bli tatt vare på hvert 5.år, ettersom det stadig er behov for saksbehandling etter 40-50 år når man skal fastsette trygdeutregninger f.eks.

Sætra ville gjerne vite om det var planlagt noen konkrete opplæringstilbud innen edb og når disse ville eventuelt gå? H.Hals ønsket opplysning om man ved en planlagt tilknytning til universitetenes datanett også ville ta med statsarkivene slik at det kunne opprettes en felles database Riksarkiv-Statsarkiv-Universitet?

Knudsen framhevet at når det gjelder å ta vare på magnetbånd ved stadig å kopiere på nytt vil dette kreve egen bemanning ettersom det er en meget arbeidskrevende operasjon.

Fonnes (til Thime) Når det gjelder hva en skal gjøre med lokalt grunnlagsmateriale for sentrale edb-registre var det vanskelig for Fonnes å gi noe direkte svar. Dette bør diskuteres i annen sammenheng med lokale avdelinger innen Arkivverket. Han var ellers enig med Thime at det var gjenbrukerproblem ved avlevering av materiale etter 5 år eller kortere. Det ble ellers opplyst at det var Yngre avd.I som har tatt beslutningen at Skattedirektørens materiale skal bevares for hvert 5.år. Dette er et arkivfaglig spørsmål som gjelder kassasjonsregler.

(Til Sætra) Når det gjelder opplæring innen edb er ikke noe konkret bestemt, men vi vil plukke ut noen FAD-kurs og anbefale dem. Hvorledes man skal få komme med på disse blir et administrasjonsspørsmål innen den enkelte etat.

(Til Hals) Fonnes hadde tenkt på Riksarkivet, men det vil være kurant å få med statsarkivene også ved en eventuell tilknytning til universitetenes datanett. Vi må tenke over hvordan vi skal få kommunikasjon mellom Riksarkiv og statsarkivene over datanett.

(Til Knudsen) Det er en maskinoperasjon å kopiere et magnetbånd og krever ikke mange mennesker, men det er vanskelig å si hvor mye ressurser dette vil kreve. Men inntil vi får videoplaten må vi kunne ta i mot magnetbånd og lagre dem forsvarlig og sikre oss med ekstra kopier.

GRUPPE 1: ARKIVVERKET OG LOVVERKET

Deltakere: Ola Barlaup, Eilert Bjørkvik, Knut Geelmuyden, Anne Hals, Bente Hartviksen, Kirsten Isaksen, Ole Kolsrud, Dagfinn Mannsåker, Ellen Elster Martol, Else B. Rustad, Per Øyvind Sandberg, Andres A. Svalestuen, Stein Sægrov, Solveig Amdal Torp.

Innleder: Anne Hals

Referent: Eilert Bjørkvik

Innledning

Det er en rekke sider ved Arkivverkets forhold til lovverket som kan diskuteres, men siden vårt hovedemne er edb og Arkivverket, har jeg valgt å konsentrere meg om Lov om personregistre (Dataloven).

Lov om personregistre trådte i kraft 1.1.1980. Det er særlig følgende paragrafer som har betydning for vårt arbeid:

Prgf. 9 bestemmer at ethvert edb-basert personregister er konsekvenspliktig. I tillegg krever loven konsesjon for å opprette manuelle personregistre dersom disse inneholder:

- opplysninger om rase, eller politisk eller religiøs oppfatning
- opplysning om at en person har vært mistenkt, tiltalt eller dømt i en straffesak
- opplysninger om helseforhold eller misbruk av rusmidler
- opplysning om seksuelle forhold eller
- andre opplysninger om familieforhold enn slike som gjelder slektskap eller familiestatus, formuesordning mellom ektefeller og forsørgelsesbyrde.

Hovedformålet med konsekvensplikten er ønsket om å få kontroll med opprettelsen av elektroniske personregistre for å hindre registrering av sensitive personopplysninger og kobling av ulike personregistre i utrensmål.

Prgf. 7 omtaler den såkalte innsynsretten dvs. at alle har rett til å få greie på hvilke opplysninger om dem selv som ligger

lagret i et personregister. Det gis imidlertid visse unntak. Innsynsretten gjelder ikke registre som bare brukes til statistikk (vi kan altså ikke få mer innsikt i Statistisk Sentralbyrås registre enn tidligere, jmf. debatten om "frigivningen" av 1910-tellingen) Innsynsretten gjelder heller ikke opplysninger som det må anses utilrådelig at vedkommende får kjennskap til av hensyn til deres helse eller forhold til personer som står dem nær, heller ikke gjelder innsynsretten for dokumenter som regnes som interne etter forvaltningslovens definisjon.

Prgr. 11 fastsetter hvordan konsesjonsbetingelsene skal utformes. Det er opp til Datatilsynet å fastsette regler for bl.a.:

- innsamling og kontroll av de opplysninger registeret skal inneholde
- bruk av personregistre og ikke minst
- regler for sletting eller ikke-bruk av opplysninger etter en viss tid, og eventuell overføring av registeret til Arkivverket.

Ved utforming av loven er det ikke tatt tilstrekkelig hensyn til samordning med eldre regelverk. Dette har ført til kompetanse-kollisjon mellom Riksarkivaren og Datatilsynet med hensyn til sletting av opplysninger i personregistre. Datatilsynets fullmakter går foran Riksarkivarens. På den ene side er kassasjonsmyndighet tillagt Riksarkivaren. (Instruks for Riksarkivaren av 25.mars 1904, Innstruks om arkivbegrensing og kassasjon i statsforvaltningens arkiver, fastsatt ved kgl. res. av 4.november 1961, Kommunelovens paragraf 18, jfr. kgl. res. av 9. juli 1948 og Fylkeskommunelovens paragraf 20. jfr. kgl. res. av 22.juli 1977). På den annen side gir Personregisterlovens paragraf 11 Datatilsynet adgang til å fastsette regler om sletting av registre etter en viss tid. Det må slås fast at de som utarbeidet Personregisterloven, så totalt bort fra Riksarkivarens myndighetsområde og faglige kompetanse.

La oss se ved et par eksempler hvilke problemer Personregisterloven og praktiseringen av denne har skapt til nå. Institusjonen Kriminalomsorg i frihet som har basis i de gamle vernelagene (drevet i privat regi), ble lagt under Justisdepartementet i 1980. I forbindelse med overgang til statsinstitusjon søkte Kriminalomsorg i frihet konsesjon for klientregistre i 1981. Datatilsynet ga konsesjon bl.a. på betingelse av at klientmappene (som inneholder materiale av både stor sosialhistorisk og kriminologisk interesse) skulle slettes når de var henholdsvis 5 og 10 år gamle. Disse bestemmelsene ble gitt med tilbakevirkende kraft slik at det ble forutsatt at man også slettet de eldste klientmappene (for Oslos vedkommende går disse tilbake til 1920-åra) selv om de fleste av disse mappene i dag bare inneholder opplysninger om avdøde personer. Imidlertid reagerte en del av de lokale kontorene til Kriminalomsorg i frihet på bestemmelsene og ulike statsarkiv ble koblet inn. Spørsmålet om sletting av klientmappene ble reist overfor Justisdepartementet som ba Datatilsynet vurdere saken på nytt. Datatilsynet har uttalt i et brev til departementet at "overføring til godkjent arkivinstans betraktes som jevngodt med makulering. Datatilsynet har derfor ikke noe å innvende mot en slik overføring på det tidspunkt (dvs. når klientmappene er 5-10 år - min bemerkning), hvor fristen for selv å oppbevare det registrerte løper ut". På bakgrunn av denne uttalelsen har Justisdepartementet sendt ut en henstilling til Kriminalomsorg i frihet der departementet anbefaler at "det enkelte kontor forsøker å få overført så mye som mulig av sitt arkivmateriale til godkjent arkiv". Men departementet tilføyer også at "Materiale som ikke kan overføres, skal makuleres på vanlig måte." Og der står saken i dag.

Jeg har gått såpass detaljert gjennom denne saken fordi den på mange måter belyser hvilke problem Personregisterloven og Datatilsynets arbeidsmåte bringer oss opp i. For det første gir Personregisterloven tilbakevirkende kraft, slik at slettingsbestemmelser også blir gitt for materiale som er blitt opprettet for inntil 50 år tilbake i tida. For det andre blir slettings-

bestemmelser gitt uten at noen sakkyndige instanser blir forespurt om hvordan bestemmelsene bør utformes. Det blir derfor ikke mulig å vurdere spørsmål om bevaring/kassasjon ut fra institusjonens eget behov for å beholde materiale av hensyn til saksbehandling eller ut fra arkivfaglige kriterier. Datatilsynet har godtatt at personregistre som er avlevert til Arkivverket, ikke skal slettes. Imidlertid kreves det at personregistrene skal avleveres så snart opplysningene i registrene ikke lenger er "aktuelle". Det er nokså innlysende at en slik holdning begrenser Arkivverkets egen mulighet både for å føre en bevisst kassasjonspolitik og for å planlegge avleveringer over et lengre tidsrom. En tidlig avlevering kan også medføre at Arkivverket i langt sterkere grad enn hittil, blir trukket inn i aktiv forvaltning. Er dette en ønsket utvikling?

Er det mulig å komme fram til praktiske løsninger som både Arkivverket og Datatilsynet kan leve med? La meg referere et eksempel på hvordan Arkivverket har forsøkt å komme Datatilsynet i møte:

I spørsmål vedrørende konsesjon av opptaksregisteret i lærerutdanningsrådet og tilsvarende opptaksregistre ved universitetene og distrikthøgskolene, besluttet Datatilsynet opprinnelig at alle søknader om opptak skulle slettes etter at opptaksbehandlingen var ferdig. Også her protesterte institusjonene da de mente at de hadde behov for å oppbevare materialet lengre enn Datatilsynet tillot. Opptakssøknadene har mindre forskningsmessig verdi enn klientmappene til Kriminalomsorg i frihet, men ut fra de interesser Arkivverket er satt til å ivareta, bør kassasjon likevel foretas etter bestemte kriterier som f.eks. bevaring av et mindre statistisk utvalg, bevaring av visse årganger o.l. Riksarkivaren har derfor utarbeidet kassasjonsregler for søknader om opptak både til de pedagogiske høgskolene, til andre høgskoler og til universitetene. Reglene går bl.a. ut på at 10 % av opptakssøknadene blir bevart (dvs. for personer født den 1, 11 og 21 i måneden). Når det ikke lenger er nødvendig å bevare opptakssøknadene av hensyn til saksbehandlingen, skal de søknader som skal bevares, plomberes og holdes forsvarlig innlåst i institusjonen. Det er ikke

meningen at de skal avleveres før normalt dvs. etter ca 25 år. Hvorvidt Datatilsynet er villig til å godkjenne en praksis som tillater oppbevaring av personregistre i egen institusjon dersom saksbehandlere (og andre) ikke lenger får adgang til uaktuelle registeropplysninger, er ennå et åpent spørsmål.

Innføring av Personregisterloven har og fått visse andre konsekvenser for vårt arbeid. Kravet om konsesjonsplikt for alle manuelle personregistre som inneholder de før nevnte data, betyr i sin ytterste konsekvens at Arkivverket må søke om konsesjon for en enorm rekke arkivserier - vi har vel ikke en gang oversikt over hvor mange. På den annen side virker det nokså søkt at en statlig etat som er etablert med det formål å ta vare på arkivalia, deriblant personregistre, må søke et annet statlig organ om konsesjon for å få utført sitt arbeid. Drøftinger mellom Datatilsynet og Riksarkivaren resulterte i søknaden om en rammekonsesjon for alle aktuelle personregistre i Riksarkivet som ble sendt i desember 1981. Svar på søknaden foreligger ennå ikke. Edb-avdelingen i Riksarkivet har derfor lagt fram for Datatilsynet et utkast til rammekonsesjon for Arkivverket.

Innsynsretten kan og komme til å volde oss problemer i framtida. Denne retten har hittil vært lite benyttet, men etterhvert som den blir mer kjent, kan vi risikere å få langt større pågang fra folk som ønsker å få kjennskap til hvilke registre de er oppført i. Dette kan føre til en enda større pågang av brukerforespørsler enn i dag. I konsesjonsforslaget har Edb-avdelingen foreslått at Arkivverket skal kunne få anledning til å kreve at de som ønsker innsyn i et eller flere registre, må kunne oppgi hvilket register det gjelder og tilstrekkelig informasjon til å identifisere de aktuelle dokumenter eller dataposter. Vi foreslår også at forskriftenes krav om at opplysninger skal gis innen 1 måned ikke skal gjelde for personregistre som er avlevert til Arkivverket.

La meg til slutt si et par ord om den pågående revisjon av Personregisterloven. Kanskje vi skal si heldigvis for Arkivverket, viste det seg raskt at Datatilsynet fikk for liten

bemannning til å utføre alle de oppgaver som loven påla. Justisdepartementet ba derfor i 1982 den daværende kontorsjef i Datatilsynet, Arve Føyen, om å utrede muligheter for å endre regelverket slik at Datatilsynets arbeidsbyrde kan begrenses "uten at det i vesentlig grad antas å ville ha uheldige virkninger for personvernet". Føyenutredningen peker bl.a. på hvordan utviklingen av edb-teknologien har gjort det vanskeligere å definere begrepet "personregister". Fritekstsøkesystem, teksbehandling m.m. gjør det mulig å lagre og å finne fram til personopplysninger i annen form enn "tradisjonelle" registre. For å redusere Datatilsynets arbeid må man derfor gå inn på en forenkling av loven. Han reiser spørsmålet om det ikke er nødvendig å frafalle kravet om konsesjonsplikt. I den forbindelse ser han på mulig endring av Datatilsynets tilknytning til forvaltningen. Idag er tilsynet direkte underlagt Justisdepartementet. Føyen stiller opp følgende alternativer til dagens ordning:

- Datatilsynet nedlegges. I stedet for konsesjonsplikt blir det gitt materielle bestemmelser om innsamling, lagring og bruk av personopplysninger.
  - I stedet for konsesjonsplikt blir det gitt materielle bestemmelser om innsamling, lagring og bruk av personregistre. For å sikre at bestemmelsene blir fulgt, opprettes det en ombudsmannsordning under Stortinget
  - Datatilsynet opprettholdes som et organ med ombudsmannsfunksjoner og med myndighet til å gripe inn ved forbud mot ulovlig innsamling, lagring og bruk av personopplysninger m.m. Dette vil i praksis si at dagens ordning opprettholdes i store trekk, men Datatilsynet blir direkte underlagt Stortinget.
- Selv om Føyen kan tenke seg at konsesjonsplikten bortfaller og erstattes med meldeplikt eller inspeksjonsrett for Datatilsynet, mener han primært at konsesjonsplikten bør opprettholdes. Da må imidlertid Datatilsynets bemanning styrkes betraktelig (fra omlag 12 personer til anslagsvis minimum 20).

Utredningen har vært ute til høring og er nå til behandling i Justisdepartementet. Av høringsuttalelsene kan jeg nevne at Riksarkivaren har støttet opp under forslaget om frafall av

konsesjonsplikten såsant det ikke vil medføre at Datatilsynet får utvidete fullmakter til å gi regler som kolliderer med Riksarkivarens myndighetsområde. Riksarkivaren har imidlertid gått mot forslaget om å legge Datatilsynet direkte under Stortinget. Det vil bety at vår mulighet for å påvirke Datatilsynet blir meget sterkt svekket. Datatilsynet går i sin egen uttalelse, heller ikke inn for at organet skal underlegges Stortinget. I stedet blir det foreslått at det primært blir direkte underlagt Statsministerens kontor eller sekundært blir overflyttet fra Justisdepartementet til Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Som ventet går tilsynet ikke inn for frafall av konsesjonsplikten, men mener at en konsesjonsordning i en eller annen form er det beste ut fra personvern hensyn. Justisdepartementet tar sikte på en stortingsproposisjon våren 1985, men det er ennå for tidlig å si hva som blir resultat av en eventuell lovendring.

GRUPPEDISKUSJON

Til gruppediskusjonen etter innledningen hadde Anne Hals satt opp en liste med 11 spørsmål knyttet til lov om personregistre (Dataloven):

1. I hvilken grad skal Arkivverket akseptere Datatilsynets bestemmelser ut fra tanken om Personregisterlovens hjemmel over Riksarkivarens fullmakter? I hvilken grad skal vi engasjere oss i saker der vi er uenige i Datatilsynets avgjørelser?
2. I hvilken grad aksepterer dere begrepet "etisk kassasjon"? I hvilken grad er dere villige til å godta kassasjon etter slike prinsipper?
3. Hvordan stiller dere dere til spørsmålet om avlevering av sensitive personregistre før registeropplysningene er 25 år gamle? Hvilke konsekvenser kan en tidlig avlevering få for Arkivverket?
4. Blir enkeltindividets rettssikkerhet best bevart ved sletting eller oppbevaring av opplysninger i personregistre?

5. Hvordan stiller dere dere til spørsmålet om "plombering" av sensitivt arkivmateriale i forvaltningen?
6. Drøft det dilemma som oppstår når Arkivverket på den ene siden motsetter seg Datatilsynets slettingsbestemmelser og på den annen side nekter å ta imot materiale på grunn av plassmangel og manglende personalressurser.
7. Diskuter mulige argumenter/tilnæringsmåter for å få Datatilsynet til å akseptere Riksarkivarens fullmakter vedrørende kassasjon.
8. Hvilken betydning kan lovens bestemmelser om innsynsrett i personregistre få for Arkivverket på sikt?
9. Drøft utkastet til rammekonsesjon for Arkivverket.
10. Hvilken tilknytning til forvaltningen mener dere Datatilsynet bør ha i framtida?
11. Hvilke følger kan bortfall av konsesjonsplikten få for Arkivverket?

Ikke alle punkter ble drøftet like inngående. Diskusjonen kom for en stor del til å dreie seg om forholdet til Datatilsynet, og det var ingen store meningsforskjeller i gruppen. Referatet gjengir dels i stikkordsform en del av de synspunkter som kom fram.

Det ble trukket fram flere konkrete eksempler på konflikter mellom Arkivverkets og Datatilsynets syn på bevaring og bruk av arkivsaker. Kriminalomsorg i frihet ble trukket fram som et eksempel der 5-10 år gamle saker ønskes plombert og deretter kassert. Dette ville skape problemer for klienter som ønsker innsyn ut fra velferdsgrupper. En plombering av saker som avleveres til Arkivverket, er en underkjenning av Arkivverkets

evne til forsvarlig forvaltning av avleverte saker. Departementet må få syn for at Arkivverket kan forvalte på en skikkelig måte. Selv ved plombering har man innsynsrett - man skal få vite om seg selv. Når saken er makulert, er det ikke lenger noe å ha innsyn i. Formelen er god: avlevering = makulering - vi berger sakene (Sandberg, Isaksen, Hals, Svalestuen).

Det er arkivskaperens plikt å ta vare på egne saker inntil de etter reglene skal avleveres til Arkivverket (Kolsrud).

Saksmapper er ikke sakregister. Ordnete klientmapper er personregister etter loven. Sier forarbeidene til loven noe om hva som menes med personregistre? Man har egentlig vært opptatt av oppretting av edb-registre. Det har vært en dårlig drøfting av begrepet personregister (Kolsrud, Rustad, Hals, Mannsåker).

Hvordan så man på Forvaltningsloven og Offentlighetsloven under arbeidet med lov om personvern (Isaksen)?

Registerbegrepet er forvirrende for arkivarer. Vi snakker om arkivalia. Hva er register? Er det arkiver (Kolsrud)?

Fra Arkivverkets side har det vært forutsetningen at alle saker som avleveres, er tilgjengelige hvis det ikke er unntak. Vi har tatt vare på personømfintlige saker. Medisinalinnberetninger er det satt 100-årsgrense på. Offentlighetsloven skal ikke gjøres anvendbar på eldre saker. Lov om personregistre har fått tilbakevirkende kraft. Dersom lover kommer den enkelte til gode, har de ofte tilbakevirkende kraft. Straffeloven har det ikke (Svalestuen, Kolsrud).

25-årsgrensen for avlevering kan synes tilfeldig satt. En kortere tidsgrense fører til merarbeid for Arkivverket. Det er spørsmål om praktisk arbeidsdeling mellom arkivskaper og arkiv. Det er tendens i Danmark til å tøye grensene. Når sakene betraktes som makulerte, kan det ikke bli så mye arbeid. 25-årsregelen må man se så elastisk på at man kan ta imot nyere saker

når det er vektige grunner for det (Mannsaker, Sandberg, Hartviksen).

Svakheten ved Dataloven er at den ikke er satt i sammenheng med lov- og regelverket for øvrig. Arkivverket og Datatilsynet har helt motsatte syn på personvern. Vi vil ta hensyn til personvernet ved å bevare, ikke ved fysisk kassasjon, men ved oppbevaring og klausulering. Vi må ta vare på sentrale kildeserier av hensyn til framtidig forskning. Etisk kassasjon betyr sletting av hele kildeserier, noe som er i strid med proveniensprinsippet - man tilslører fortiden ved sletting av materiale (Hals, Svalestuen).

Avlevert edb-materiale til Arkivverket må sannsynligvis konverteres etter 5-10 år. Hvem skal bekoste dette. Avleverte saker er det Arkivverkets ansvar å vedlikeholde. Edb i lokalforvaltningen blir et problem for Riksarkivet: Alle kjører mot sentrale databaser. Ikke om 5 år (Svalestuen, Kolsrud, Sandberg, Hals).

Innsynsretten. Vi må forlange opplysninger fra dem som ber om innsyn slik at det er lett å finne fram saken. Det går ikke å spørre om hva som er registrert om den enkelte. Hvor stort arbeid skal legges på forespørslene. Vi må kunne henvise til instruksene fra 1904. Innsynsretten er et tosidig spørsmål. Når en sak er avlevert, har institusjonssjefen ansvar også for å gi innsyn. Innsynsretten er rett til kontroll med registret. Adgang til f.eks. klokkebøker er ikke innsynsrett. Materiale som kom etter Offentlighetsloven, kan vi ikke begrense innsynsretten på. Frykt for at vi kan bli nedrent av forespørsler. Det er ikke tale om noe stort omfang. Innsynsretten vil ikke bety noe stort problem for Arkivverket (Isaksen, Svalestuen, Hartviksen, Hals).

Rammekonsesjon. Sørgelig at vi må søke for å gjøre jobben vår. Vi må få Datatilsynet som støttespiller bl.a. når det gjelder sikring av materialet. Riksarkivet kan kanskje få en sterkere posisjon ved endring av Personregisterloven. Vi kan ikke slå oss til ro med at det ikke er tid for lovforslag (Kolsrud, Hals, Sægrov).

GRUPPE 2: INSPEKSJON OG AVLEVERING AV EDB-MATERIALE.

Deltakere: Anne Marie Bøhmer, Tor Breivik, Ivar Fønnes, Brynjulv Gjerdåker, Kjell O. Masdalen, Arne Strøm, Gustav Sætra.

Innleder: Ivar Fønnes

Referent: Tor Breivik

I. Inspeksjon.

Edb-materiale kan forefinnes i form av:

- etablerte dataregistre
- edb-systemer under oppbygging
  - elektronisk tekstbehandling
  - journalsystemer
- registre
- kontorautomasjon, budsjett, regnskap

I denne forbindelse vil det kunne bli spørsmål om råd med hensyn til:

- oppbevaring
- systemopplegg
- arkivrutiner
- sikringstiltak (tap, personvern)
- Arkivverkets krav
- avleveringsprosedyrer

Inspeksjonen bør bl.a. ha som mål å skaffe oversikt over:

- hva som finnes (herunder årganger m.v.)
- hvordan edb-materialet er lagret (hva slags enheter)
- hva slags forfatning materialet befinner seg i
- hva slags dokumentasjon som finnes
- hva slags maskinutstyr som er i bruk
- hvilke klausuler/konsesjonsbetingelser som er knyttet til materialet
- hva skjer med grunnlagsmaterialet?

- hvilke slettingsrutiner eksisterer?
- skjer oppdatering, og i tilfelle hvordan?

Spørsmål som ble reist som grunnlag for diskusjon:

- hvem skal inspisere edb-materiale, edb-eksperter eller vanlig arkivpersonale, og hvordan må den interne kommunikasjon være?
- hvilke opplæringstiltak vil være nødvendige for vanlig arkivpersonale?
- hva slags regelverk må til?
- hva slags skjemaer må til?
- bør inspeksjon av edb-materiale være integrert i inspeksjon av annet arkivmateriale?
- hva slags prioriteringer må gjøres?

Diskusjonen under denne delen ble konsentrert om tre punkter:

a) Hvem skal inspisere?

Det ble i utgangspunktet stilt spørsmål ved om den som inspiserer nødvendigvis må kunne snakke samme språk som arkivskaperens edb-eksperter. Bløff vil ikke nytte, så enten må man være edb-kyndig, eller så må man gjøre klart at man ikke er det. I tilfelle det siste, må det være legitimt å notere spørsmål og problemer som man vil komme tilbake til.

Med bakgrunn i ovenstående og det faktum at det ikke vil være mulig for noen få personer i Riksarkivet å inspisere arkiver over hele landet, ble konklusjonen at vanlig arkivpersonale må inspisere edb-materiale og at dette da naturlig kan skje integrert med andre inspeksjonsoppgaver.

b) Hva er nødvendige kunnskaper og hvilken opplæring må gis?

Her var det stor enighet om at alt arkivpersonale bør få basiskunnskaper gjennom kurser, seminarer o.l. Supplert med opplæring ved praktisk erfaring, dvs. bruk av edb som del av den daglige rutine, vil dette gi kunnskaper på det nød-

vendige nivå. Samtidig bør det skje en differensiert opplæring/rekruttering, slik at man har enkeltpersoner som kan mer enn de andre og kan være støttepunkter for disse.

c) Nødvendig regelverk.

En sentral instans er i hvert fall nødvendig, hver institusjon kan ikke lage sine egne regler, skjemaer og rutiner. Men det ble antydnet at eksternt kunne et for omfattende og detaljert regelverk lett bli uoversiktlig og i siste instans et dårlig redskap. Derimot kan interne regler og skjemaer gjerne være omfattende. Konklusjonen ble at i alle fall veiledninger vil være av interesse både internt og eksternt.

II. Avlevering.

Her var utgangspunktet at etter gjeldende regler skal alt edb-materiale avleveres til Riksarkivet når det er gått ut av aktivt bruk (gjelder ikke kommunalt materiale). Ved avlevering er det en del problemer man må ta stilling til:

- kan noe kasseres/slettes (hva med grunnlagsmaterialet)?
- er formatet maskinuavhengig?
- kan/bør materialet bearbeides (komprimering, sammen-
slåing)?
- hvilke tjenestetilbud kan man ta sikte på å tilby brukere?
- gjenbruk for forvaltningen eller kopier oppbevart hos av-
leverende institusjoner?
- er forholdet til Datatilsynet avklart?

Det er kjent at Datatilsynet betrakter avlevering til Arkivverket som et alternativ til sletting. Spørsmålet blir da om man kan sette en bestemt avleveringsfrist spesielt for edb-materiale, f.eks. 5 år. Gruppen sluttet seg til det synspunkt at kravet da må være at materiale som avleveres til Arkivverket må være gått ut av aktivt bruk. Arkivverket må ikke i noe fall bli påført forvaltningsmessige oppgaver som følge av for tidlig avlevering. På den annen side vil lang tids oppbevaring i den arkivskapende institusjon nødvendiggjøre spesielle oppbevaringsregler for edb-materiale.

GRUPPE 3: KATALOGISERING PÅ EDB

Deltakere: Else M. Plathe Andresen, Ida Bull, Harald Hals, Carlo Larsen, Per Madsen, Alfhild Nakken, Yngve Nedrebø, Egil Nysæter, Ivar Paulsen, Hege Brit Randsborg, Magne Rege, Brita Rikheim, Sofie Rogstad, Arne Skivenes, Aina Skjæveland, Ase Ødegaard, Vidar Øverland.

Innleder: Hege Brit Randsborg

Referent: Ida Bull

INNLEDNING:

BAKGRUNN

Norsk Arkivseminar beskjeftiger seg denne gangen med bruk av edb i Arkivverket. Det er ikke første gang dette emnet blir tatt opp, men behovet for en drøftelse av de ulike problem knyttet til dette området, har presset seg frem på bakgrunn av den økende bruk av edb i forvaltningen og innpass av mikromaskiner ved flere arkivinstitusjoner.

Emnet for denne gruppen er hvordan vi kan nytte datamaskinene i arbeidet med kataloger. Anne Hals berørte dette emnet i Norsk Arkivseminar i 1978 ("Edb og registrering av kataloger og primærkilder") Hun pekte dengang på behovet for å få en oversikt over hvilke registraturer og registre som fantes i de forskjellige arkivinstitusjonene. En slik oversikt fantes ikke da, men i 1979 begynte Egil Nysæter sitt arbeid med "Norske Arkivkataloger", så idag har vi fått en slik oversikt. Nå vet vi at det f.eks. fins en katalog for Statens Krigskaskoforsikring 1940-1970 (s 72 nr. 1261.2/10), men ikke noe nærmere om hvilke arkivsaker den innbefatter.

En naturlig fortsettelse av dette arbeidet vil være å overføre katalogene i sin helhet til edb, noe som gir en del fordeler. Arbeidet med opprettinger og tilføyelser blir lettere og ikke minst spredningen av katalogene lang enklere. Hittil har vi

måttet fotokopiere katalogene når en annen institusjon har ønsket en kopi. Dette er både tids- og arbeidskrevende og dessuten nokså kjedelig arbeid. Datamaskinen derimot kan skrive ut kopier uten noe særlig tilsyn. Den går ikke trett og trenger ikke pauser og den er også uavhengig av fast arbeidstid. Det eneste den krever er papir til å skrive på.

DATAMASKINEN SOM TEKNISK HJELPEMIDDEL

Hvordan skal vi så best utnytte datamaskinen i vårt katalogarbeid.

Datamaskinen kan hjelpe oss med innskrivning av kataloger på 2 måter:

- 1) Innskrivning ved hjelp av vanlige tekstbehandlingsprogrammer.
- 2) Innskrivning via et registreringsskjema.

Metode 1 krever lite av programutrustning på datamaskinen og skiller seg ikke vesentlig fra den innskrivning som idag skjer ved hjelp av en skrivemaskin. Metode 2 krever spesialprogrammering og mer forarbeide av arkivaren når han/hun skriver katalogkonsept. Men denne metoden har den fordel at det innskrevne materiale kan utnyttes mye bedre.

Før vi begynner å skrive katalogene, må vi tenke nøye igjennom hva det innskrevne materialet skal brukes til. Hvis vårt eneste siktemål bare er å få pent skrevne kataloger, er metode 1 lettest å bruke. Da vil bruk av edb ikke gi oss vesentlig nye muligheter i forhold til skrivemaskinen. Ved å bruke metode 2 åpner det seg ganske andre utnyttelsesmuligheter.

Datamaskinen kan brukes til ikke bare å lette innskrivningsarbeidet, men også gjenfinningsarbeidet. Problemet med katalogene er at de færreste har et stikkordsregister. Skal vi finne arkivdokument som angår et spesielt emne, område e.l., må vi bla oss gjennom katalog for katalog. Utfra den enkelte

arkivars kjennskap til "sitt" område klarer man å innsnevre antall aktuelle kataloger å se i. Men hvis vedkommende ikke er tilstede (noe som jo er tilfelle hvis vi skal finne arkivsaker fra et bestemt område. Da må vi både se i Riksarkivet og i minst et statsarkiv), må man finne fram på egen hånd. Her kan datamaskinen gjøre arbeidet mye raskere enn det vi kan, forutsatt at de spørsmål vi stiller til materialet er klart formulert.

VALG AV METODE

På lengre sikt er det derfor metode 2 som peker seg ut som den som gir best utnyttelse av det arbeid som tross alt må nedlegges i å skrive inn katalogene.

Her er det igjen ulike måter å gå fram på. Man kan enten basere seg på ferdigprogrammer eller programmere selv. Det fins idag på markedet flere programsystem for innskrivning av data. Noen av disse programsystemene har innlagt mulighet for brukeren til å lage egne program for manipulering av data. Ved Riksarkivet har vi benyttet programmet DATASTAR, ved Statsarkivet i Stavanger bruker de Dbase II. Systemene er bygd opp av flere deler (moduler). Man har et spesielt program for opptegning av et skjema som man så skriver dataene inn i.

Så har man et eget program der selve innskrivningsarbeidet foregår. Atter andre program tar seg av oppretting og gjenfinning. Det ville derfor i første omgang være naturlig å satse på et slikt ferdigprogramsysteem slik at vi slipper å programmere selv (noe de fleste av oss ikke har forutsetning for). Men man oppdager fort at disse har en del svakheter, den største er utskriftsformatet. En ting er å skrive opplysningene inn i et skjema, en annen ting er å få en utskrift man er fornøyd med. Hvert felt i et skjema har en maksimal lengde (som vi selv har definert), men i de fleste tilfeller er det bare en liten del av den fastsatte plassen som er brukt. Når man så skal skrive ut innholdet i et felt, vil de aller fleste ferdigprogrammer (alle de jeg kjenner til) skrive ut innholdet med det maksimalt antall tillatte tegn. F.eks. hvis feltet som inneholder etternavn har

lov til å bruke 50 tegn og et av de navnene som skal skrives ut er As, vil du få skrevet ut As etterfulgt av 48 blanke tegn. Dette fører til at A4-siden fort blir for liten, 70 tegn pr linje er veldig lite. Jeg har derfor i mitt arbeid satset på en kombinasjon, med ferdigprogram til registrering av data og egne program til utskrivning av data.

REGISTRERINGSSKJEMAETS UTSEENDE

Det første problem vi må tenke igjennom er hvordan et registreringsskjema skal se ut. Skal vi ha et universelt skjema (dvs. et skjema som brukes på alle typer av kataloger) eller skal hver katalog ha sitt skjema? Det første er den enkleste løsningen da man da ikke trenger mer enn et utskriftsprogram. Men da får vi et annet problem, hvordan skal vi strukturere et slikt skjema? Skal hver type opplysning ha sitt eget felt, eller skal feltene være mer uspesifiserte?

Siden materialet skal kunne brukes til andre ting enn bare å få skrevet ut en pen katalog, er det flere hensyn som må taes i betraktning når man lager et innskrivningsskjema. Det må være

- 1) enkelt å fylle ut
- 2) inneholde alle opplysninger, både de som trengs for å skrive ut katalogen og de som trengs for å søke i databasen.
- 3) gjøre det enkelt å søke i databasen.

Disse tre siktepunktene står i en viss grad i motsetning til hverandre. Enkelhet i innskrivningsfase må balanseres mot enkelhet i søkefase.

I en katalog finns mange typer opplysninger, f.eks. datoer/årstall, intern nummerering av en protokollrekke (f.eks. innen et år), angivelse av første og siste nummer i en protokoll (f.eks. journalnr, referatnr), en standard betegnelse på arkivdokumentet (kopibok, journal o.l.) eller en beskrivelse i fritekst. Hvis hver eneste type opplysning skal ha sitt eget felt, blir skjemaet for stort og uoversiktlig.

Vi må derfor se litt nærmere på hvordan en katalogside ser ut, før vi lager et innskrivningsskjema.

Riksarkivet har en standard side som er delt inn i 4 faste felt; nummer for arkivstykket, dets art og innhold, tidsperioden og merknader. (I praksis brukes merknadsrubrikken til å påføre hyllenummeret.) Øverst på siden står navn på arkivskaper sammen med en rubrikkheading. Ser vi på katalogsiden i SAO, ser den litt annerledes ut. Arkivskapers navn står øverst på siden.

Arkivsakene er inndelt i hovedemner (f.eks. Tinglysning, Kontor, Rettergang o.l.) og dette hovedemnet står også øverst på siden. Hvert hovedemne kan være delt inn i underemner (f.eks. er kirkebøkene delt inn i kirkebøker, klokkerbøker, lysningsbøker, dagsregistre o.l.) og deretter i rekker (hvis det fins ført egne serier for delområder ved embetet, f.eks. for hvert annekssogn.) Selve katalogopplysningene kommer i rekkefølgen nummer på arkivstykket, tidsrommet og anmerkninger. Hyllemarkeringen er påført med blyant i marginen.

Katalogsidene ser ved første øyekast nokså ulike ut, men er det i realitet ikke. Det er de samme opplysningene som finnes der, men oppstilt i ulik rekkefølge.

Bakgrunnen for mitt arbeid med å bruke edb i katalogarbeidet er å opprette en felles "katalogbase". Da må alle data være lagret på samme vis dvs. det må lages et felles innskrivningsskjema. Dette må være enkelt å bruke. Hvis det blir for komplisert, vil ingen være interessert i å benytte det, og drømmen om en felles database vil falle i grus. Det må dessuten være fleksibelt slik at brukeren til en viss grad kan bestemme utseende på den katalogen som skrives ut.

Registreringsskjema må derfor bygges opp av ulike typer felt. Noen felt skal inneholde det som skal skrives ut i den løpende katalogen, andre felt skal være med på å lette søkingen i databasen. Noen felt skal inneholde bestemte opplysninger (f.eks.

eske/protokollnr, hyllemarkering), andre felt forteller noe om katalogens utseende (f.eks. at man skal skrive ut innholdet i feltet med 5 tegn i bredden slik at hvis det er på 13 tegn, så blir det skrevet over 3 linjer) atter andre er mer diffuse med hensyn til hva de skal inneholde.

PRESENTASJON AV ET REGISTRERINGSSKJEMA

Mitt registrerings skjema består av 22 felt. Felt 2.1 til og med 6.2 inneholder de feltene som skrives ut i den løpende katalogen. Av disse er felt 3.1-3 litt spesielle. De er avsatt til å gi en beskrivelse av arkivdokumentet. I en slik beskrivelse kan det ofte være ønskelig å dele opp den avsatte plassen (dvs.bredden) i flere deler for at samme type opplysning i flere innførsler skal komme under hverandre. Hvert av feltene tilsvarer på en måte bruk av tabulatorknappen på en skrivemaskin. Hvis vi f.eks. skal skrive inn en serie av journalsaker, bruker vi felt 3.1 til å skrive teksten i og felt 3.2 til å skrive journalnr. i. Dermed kommer journalnumrene pent under hverandre. Man kan bruke så mange/få av de 4 feltene man har bruk for.

Øverst i skjemaet er det først et felt for løpenummer. Dette nummeret angir rekkefølgen på arkivdokumentene. Felt 1.2 forteller utskriftsprogrammet hvilken type innførsel som nå kommer. Man kan velge mellom 5 koder:

- s - gir ny side i utskriften
- b - gir ekstra blank linje
- o - betyr at det som følger er en overskrift
- h - gir en ny heading øverst på siden
- n - gir en vanlig kataloginnførsel

Felt 1.3 henger nøye sammen med beskrivelsen av arkivdokumentet. Her angir man hvor mange tegn man trenger (i bredden) i hvert av de feltene man har brukt (dvs. man skriver ett tall hvis man bare har brukt felt 3.1, to tall (adskilt med *) hvis man har brukt felt 3.1 og 3.2, osv.).

FIELD NUMBERS

1.1 Løpenummer: _____ 5
 1.2 Kode : G 1.3 Format: _____ 7
 2.1 Sake/protokoll nr: _____ 8
 2.2 Serie: _____ 9
 Arkivstykkets art - innhold:

 3.1: _____ 10
 _____ 11
 _____ 12
 _____ 13
 3.2: _____ 14
 _____ 15
 3.3: _____ 16 3.4: _____ 17
 4.1 Tid : 1K-19
 5.1 Hylle nr: _____ 20
 6.1 Merknad: _____ 21
 6.2 Klausul: * _____ 22

 Stikkord.

 7.1 Geogr. omr: _____ 24
 7.2 Personnavn: _____ 25
 7.3 Emne : _____ 26

 Ekstrafelt

 8.1 Fra felt nr: 27
 8.2 Tekst: _____ 28
 _____ 29

 Arkivskaper:

 9.1 Institusjonsnr: _____ 1
 9.2 Inst. navn : _____ 2
 9.3 Avdeling : _____ 3
 9.4 Kontor : _____ 4

Samme hvor mange tegn man avsetter til et felt, så vil det en eller annen gang bli for liten plass. Derfor har jeg tatt med felt 8.1-8.22 som man kan bruke for å få med alt. Den er særlig aktuell når det gjelder beskrivelsen av arkivstykket.

Felt 7.1-7.3 gir mulighet for å angi stikkord til arkivstykket som kan brukes til et stikkordregister (og dessuten kan lette søkningen i databasen).

I en database med kataloger fra ulike arkivskapere, må man ha en måte å skille disse fra hverandre. Felt 9.1-9.4 inneholder derfor opplysninger om arkivskaperen.

Skjemaet kan kanskje se tungvint ut ved første øyekast, men det er innebygget en del automatiske kopieringer slik at man slipper å skrive det samme om igjen og om igjen. I realiteten er det kun felt 2.1-4.2 man må fylle ut på nytt i hvert skjema.

HVA DATAMASKINENE IKKE KAN

Ved å utnytte de muligheter datamaskinen gir oss, kan vi lette selve innskrivning og produksjon av kataloger. Men datamaskinen kan ikke sjekke det reelle innholdet i et felt. Den kan ikke uttale seg om en eske inneholdende brev skal hete journalsaker eller korrespondansesaker eller diplomer. Den kan heller ikke vurdere om de seriene arkivstykkene er delt inn i, kommer i en hensiktsmessig rekkefølge. MAO. den arkivfaglige vurdering kan datamaskinen ikke hjelpe oss med, men den kan strukturere data for oss.

GRUPPEDISKUSJON

Edb-stipendiaten Hege Brit Randsborg gjorde rede for hvordan datamaskinen kan brukes i katalogiseringsarbeidet, og for hvor langt arbeidet med å utarbeide et katalogiseringsprogram var kommet. Mesteparten av tida i gruppa gikk med til denne presentasjonen og til spørsmål om bruken av programmet.

Selve programmet er en kombinasjon av et ferdigprogram (Datastar) og et eget program. Det er basert på at man fyller ut

skjemaer på skjermen, med rubrikker for de faste felt på katalogsida og felt for hvordan sida skal se ut og for stikkord. Det gikk fram at selve katalogiseringsarbeidet ikke vil bli vesensforskjellig fra tidligere, men innskrivningen vil likevel være betydelig lettere på datamaskinen. Den største forskjellen på det skjemaet som er laget, og det som er i vanlig bruk nå, er at merknadsrubrikken vil være reservert for hyllemarkering, mens andre merknader kommer i samme rubrikk som arkivstykkets art. Det ble presisert at selv om skjemaet kan se komplisert ut, vil de fleste opplysningene automatisk bli kopiert hvis man ikke forandrer det, slik at det ikke vil bli mye skrivearbeid. Det er også en fordel at det er enkelt å jonglere med rekkefølgen på innførslene. Den største lettelsen bør bli på gjenfinningsarbeidet, fordi utarbeidelse av stikkordsregister vil være endel av programmet.

Endel av diskusjonen dreide seg om problemene ved å utarbeide emneregister. Det vil blant annet være problemer med forskjellig rettskrivning og bokmål/nynorsk. Søkesystemet må derfor inneholde synonymer. For at brukerne skal kunne finne fram, må det også være en viss standardisering i valg av emneord. Norsk Privatarkivinstitutt's erfaringer med dette i samkatalogarbeidet ble nevnt. Faren med at stikkordregisteret blir eneste inngang til arkivet ble nevnt, men det ble svart at man må stole på at brukerne også leser innledningene med utfyllende opplysninger.

I diskusjonen ble fordelene med et ensartet skjema for hele Arkivverket fremhevet. Alle katalogene, både for Riksarkivet og Statsarkivene må kunne ligge i samme database og må derfor være på samme form. Det ble presisert at det må være Riksarkivarens oppgave å fastlegge et standardisert skjema for kataloger.

Det ble reist spørsmål om det vil være hensiktsmessig å utarbeide et system med faste seriesignaturer, slik som i Sverige. Erfaringer fra Bergen byarkiv der slike seriesignaturer er i bruk, ble lagt fram, og det ble hevdet at dette letter framfinningsarbeidet. Det ble også nevnt at det er nødvendig

å samordne arbeidet med katalogiseringsskjemaet, slik at det også kan brukes på ikke-offentlige arkiv.

Det ble fremhevet at edb må brukes til å få større oversikt over arkivmassen, ikke til å grave seg dypere ned på et område. Det vil være muligheter for en sammenkopling av kataloger på forskjellig nivå: f.eks. Nysæters oversiktskatalog, oversiktskataloger for de forskjellige institusjoner, innholdsfortegnelser for de forskjellige arkiver og mer detaljerte kataloger der hvor de finnes.

GRUPPE 4 - REGISTERARBEID - MED OG UTEN EDB.

Deltakere: Evy Bakke, Marcia Berg, Anders Frøholm, Torleif Hansen, Kåre Oddleif Hodne, Elin Jacobsen, Steinar Kjørheim, Elisabeth Koren, Tor L. Larsen, Torbjørn Låg, Inger-Karin Martinsen, Ferdinand Næshagen, Kåre Olsen, Bjørn R. Rønning, Tom Schmidt.

Gruppeleder: Steinar Kjørheim

Innledere: Ferdinand Linthoe Næshagen og Tom Schmidt.

Referent: Steinar Kjørheim

Instituttleder Steinar Kjørheim innledet med noen ord om Kjelde-skriftinstituttets arbeid med å komme fram til bedre registre enn de er vant med, og han ga deretter ordet til sine medarbeidere, førstearkivar Ferdinand Næshagen og amanuensis Tom Schmidt, som holdt følgende innlegg:

FERDINAND LINTHOE NÆSHAGEN: OM REGISTRE - MED OG UTEN EDB: SAKREGISTRE.

Hensikten med sakregistre er selvsagt at brukeren lett og sikkert skal kunne finne de opplysningene han trenger. Målt med en slik målestokk er de fleste norske kildeutgaver og de fleste sekundære historiske fremstillinger lite tjenlige. Verst er det selvsagt når sakregistre helt mangler, men de sakregistrene som finnes, er ofte langt fra tilfredstillende. Det er av forskningsøkonomiske grunner dette er uheldig. Har man fått laget et godt sakregister, er letearbeidet gjort en gang for alle; da trenger ikke generasjon etter generasjon av brukere å kaste bort tiden på å detaljlese hele teksten for å finne det han eller hun trenger.

Det som må styre innsamlingsarbeidet, er tanken på hva bokens opplysninger kan brukes til. Historiske kilder, og særlig de som skriver seg fra eldre tid, vil bli brukt av forskere til mange ulike formål, økonomisk historie, rettshistorie og administrativ

historie, kulturhistorie og gjenstandshistorie (etnologi og kunsthistorie), for bare å nevne de viktigste. Alle disse forskerne må uten å kaste bort tid kunne bla rett frem til det boken har å by på av opplysninger om emnet de arbeider med.

Den innsikten som trenges for å lage godt sakregister, blir ofte undervurdert. De almenne retningslinjene for å lage sakregistre, mitt emne idag, kan riktignok sammenfattes på noen få sider, og det trenges bare et nokså grunt kjennskap til forskning for å vite hva forskerne ønsker seg. Når man arbeider med tekster fra nyere tid, har de fleste sannsynligvis den bakgrunnskunnskapen som trenges for å forstå deres terminologi riktig; når man arbeider med tekster fra eldre tid, må man ha skaffet seg en tålelig stor tilleggs-kunnskap, og det er det færre som har. Rent singularer kunnskap, for eksempel om personer, kan også komme til nytte, for om en mann kalles herre i tekst, og den som lager registeret, sikkert vet at han var ridder, er det bare formalisme og til skade for brukeren om man bare fører ham opp under herre og ikke ridder.

Slike grunner taler for at den som har gitt ut kilden, selv bør lage registret når dette er mulig. Når alt kommer til alt, er han den som best kjenner tekstene.

Nå er ikke manglende sakkunnskap den eneste årsaken til at den som lager registre, overser opplysninger som burde vært med. Erfaringer fra samfunnsvitenskapene viser at alle har sine uoppmerksomme øyeblikk, og ikke så rent få heller. Sannsynligvis er det færre når man lager registre ettersom begrepene er enklere enn i samfunnsvitenskapelige innholdsanalyser, men det er ingen tvil om at de forekommer. Slik registre og utgaver brukes er det imidlertid lite sannsynlig at utelatelser i registre oppdages, for når man finner en opplysning i teksten, vil man sjelden slå opp i registret for å se om den også er tatt med der. Av denne grunn kunne det være ønskelig med undersøkelser for å finne hvor ofte slike glipp forekom, det som med et teknisk uttrykk kalles reliabilitetstester, og dernest drøftelser for å bli klar over hvor mange utelatelser registret kan tåle.

Alfabetisk ordnede sakregistre er langt mer vanlige en systematiske, og det er det gode grunner til. Likevel lar det seg ikke

nekte at en viss "hierarkisering" i visse henseender gir brukeren bedre oversikt over hva som finnes. Om for eksempel en bruker vil ha opplysninger om jordmål, kan det hende at han glemmer noen av dem og ikke ser etter om de finnes i registret. I Diplomatarium Norvegicum, bind XXI finnes det for eksempel femogtredve ulike jordmål, og jeg tviler sterkt på om noen forsker vil huske å slå opp på alle sammen. Når det gjelder andre typer opplysninger, som foreksempel om lov og rett, er de så mangfoldige at brukeren neppe vil kunne tenke ut på forhånd alt han kan slå opp på. For å kombinere fordelene til alfabetiske og systematiske registre, innførte jeg i sakregistret til bind XXI av Diplomatariet det jeg kalte hovedstikkord, del vil si oversikter over hva som finnes av ulike typer opplysninger i dette bindet. Hvordan det virker, kan kanskje tilhørerne tenke seg utfra den utdelte kopien av en side fra det. Det ligger endel omtanke og utprøving bak valget av slike hovedstikkord, ettersom de både burde samle opp det som forskeren kunne ønske samlet og samtidig være slik at man mest mulig unngikk dobbelt- og tredobbeltoppføringer. I bind XXI av Diplomatariet har jeg syvogtyve slike hovedstikkord som ser ut til å ha virket bra i så måte og som trolig vil virke bra for andre kilder også, med noen mindre endringer etter deres særpreg. Disse hovedstikkordene, som vel i noen grad har sitt opphav i sosiologisk taksonomi (typesystematisering), er følgende: Administrativ inndeling, Bygninger og bygningsdeler, Dyr, Eiendommer og rettigheter, Embetsmenn, funksjonærer, Familie, ekteskap, Fiske- og fangstredskap, jaktvåpen, Forbruksvarer, Forbrytelse og straff, Geistlighet, Innbo, Kirken, Kjøkkenredskap og dekketøy, Klær, smykker og tekstiler, Lov, rett og rettspleie, Mynt, mål, vekt og verdi-regning, Nærings-, nytelses- og konserveringsmidler, Samferdsel, Skriftvesen, Stand og yrke, verdslige personer etter, Styre og stell, Tømmer og trelast, Undervisning, studier, Verktøy og redskaper, Våpen og rustning, Økonomiske transaksjoner og så en Diverse stikkord til slike brukeren burde gjøres oppmerksom på men som ikke falt naturlig inn under de andre hovedstikkordene.

Noen mindre ting bør også nevnes: Det hender for det første noen ganger at man støter på særlig interessante opplysninger

Bilag: Fra sakregistret til Diplomatarium Norvegicum XXI

902

Sakregister

- f. 585 f. 593 f. 600 f. 606. 615. 619. 622 f. 626 f. 638. 640. 671 f. 685. 700. 705 f. 708. 726. 728. 738 ff. 739 f (Riks-rådets). 767 f (riksrådsorskurd). 773 ff. 781. 791. 794-97. 806. 811 f (riksrådsorskurd). 811-14. 823. 825 ff. 844 f. 850. 870 f. 883. 888 f. 890 f. 893 f.
- Dom, dødsformodnings-, (?) 49 f.
- Dominikaner 9 f. 22. 223 f. 231-34. 329. 547. — i.b. 234. — u.b. 223. 232. 547.
- Dom, opphevelse av, 123.
- Domrov 12. 17. 144 f. 151. 219. 231. 322 f. 328. 357. 415. 430. 440. 586. 623. 705. 707. 728. 808. 817. 823.
- Dom, stadfæstelse av, se Stadfæstelse, kirkeelig og Stadfæstelse, statlig.
- Drap 16. 86. 114 f. 148. 153 f. 183. 243 f. 321 (?). 340 f. 349 ff. 361 f. 396. 421 ff. 427 f. 454 f. 478. 513 ff. 535 f. 550. 576. 610 f. 633-36. 639 f. 684 ff. 691 f. 756 (?). 799 (? uaktsomt). 830 f. 838. 854. 856. 873 f. —, atvist ved, 153 f. 243 f. 396. 454 f. —, grid for, 243 f. 361 f. 550. 691 f. —, landsvist for, se og prov om, 831. —, oppgjør etter, 114 f. 148. 183. 321 (?). 349 ff. 396. 427 f. 478. 513 ff. 535 f. 576. 610 f. 639 f. 756 (?). 799 (? uaktsomt). 856. 873 f. —, prov om, 86. 153 f. 340 f. 421 ff. 454 f. 535 f. 633-36. 684 ff. 830. 838.
- Drikkevarer, se og Mungåt og Øl, 58.
- Dronning 13 f. 75. 87. 248. 271. — i.b. 87. — u.b. 14.
- Drotsete 67. 126 ff. 132. 294. — i.b. 67. 127. 132.
- Drukkenskap 404 f. 652. 680. 807.
- Dyne, p.t.k., 205. 541. 825 (løsningssum).
- DYR, se under Bever, Elg, Fe, Fisk og sam.setn. med dette, Geit, Gris, Hest, Hud, Hummer, Høne, Ku, Laks, Makrell, Sau, Skinn, Skrei, Torsk, Ulv. Se og Falkoner.
- Dyregrav 402 f (elg-). 404 f. 414. 436 f (? elghe stoppe). 607 (? Elegreide). 677 (?).
- Dødsliet 119 f. 197 f. 302 (?). 332 f. 336. 395. 410. 421 f. 448 (?). 451. 453. 475 f. 500. 504. 533. 536. 547. 600. 622. 669 f.
- Dødsstraff 232.
- Dødsynd, se Synd.
- Eder og skjellsord 239. 270. 423. 635. 669 f. 685 f. 709. 830. 842. 870.
- Edsavleggelse, diverse tilfelle. 55 ff. 151. 186 f. 201 f. 597 f. 706.
- EIENDOMMER OG RETTIGHETER, se under Allmenning, Alter, Avlsgard, Bedehus, Beiterett, Bispegard, Bordhold, Boltall, Dekangard, Erkebispegard, Fiske- og jaktretter, Fiskevær, Føgedgard, Forkjøpsrett, Foss, Gardsstørrelser, Gatebu, Gildeskåle, Hage, Havneavgifter, Havnegang, Heimrast, Hjørne, eiendomsgrænse, Hospital, Humlegard, Kannikegard, Kanstergard, Kirke, Kirkegard, kirkevoll, Klokkerstue, Kloster, Kommune, Kongsgard, Konventstue, Kornmagasin, Kranibu, Kvern, Ladegard, Lagmannsgard, Lagstue, Mensa communis, Målstue, Odal, Oppholdsgods, Plass, Prebende, Prestebol, Prestebord, Prestegard, prestestue, Prostegard, Rydning, Rådstue, Sagloss, Saltverk, Servitutter, diverse, Setegard, Skattefrihet, Skjenkerett, Skog, Skog, bruksrett til, Skolestue, Skomakerstue, Skytningsstue, Stevnestad, stevnestue, Støl, seter, Takhage, Tingstad, tingstue, Tomt, Utmark, utrast, Vanningsrett for fe, Vegrett, Ødegard, ødejord, Øy, Åsete.
- Eiendomsinndragelse 513 f.
- Eik 841.
- Ekskommunikasjon 89 f. 100. 123. 277. 350. 395. 410. 451. 453. 477.
- Ekstraskatt, se Skatt, avgift og arbeidsplikt til kronen.
- Ektepakt, se og Ekteskap og festermaal, eiendomstransaksjoner ved, Helmingsfelag, 731 (?).
- Ekteskapelig konflikt, se og under Seksualforbrytelse 737 f.
- Ekteskap og festermaal, eiendomstransaksjoner ved, 17 f. 30. 33 f. 82 f. 196 f. 204. 312. 419 (ingen overdragelse til stesønner). 498. 580 (heimanfvlgja til måg).

som av hensyn til brukerne bør fremheves blant de mange sidehenvisningene. Dette kan man oppnå ved å sette etter sidetallet en parentes med noen få ord om disse opplysningene, for eksempel slik jeg under stikkordet Kloster har ført opp etter sidetallet 223 f en parentes med "med liste over munkene". For det andre hender det at man støter på ord som er uforståelige fordi de er korrumpert i teksten, eller av andre grunner. Dersom det er grunn til å tro at de beskriver noe som burde vært tatt med i registret, utelater man selvsagt ikke ordet, men fører det opp i den korrumperte formen, i anførselstegn, og man bør på samme måte føre opp ord som mange brukere kan ha vanskelig for å forstå, uten anførselstegn men med en kort forklaring i parentes. For å gi brukeren bedre oversikt kan man også dele opp stikkord med et stort antall henvisninger. Man kan trolig spare noe tid ved å føre alle sidehenvisninger til samme stikkord på samme kort. Forutsetningen er da at man tar unna i en egen bunke de stikkord man særlig ofte finner henvisninger til; hvilke det er, vil vise seg etterhvert. Endelig vil jeg råde til at man hele tiden har brukeren i tankene og hjelper ham med krysshenvisninger og opplysninger i parentes så ofte det trenges, heller for mye enn for lite.

Når det gjelder EDB bør man følge den regel at man ser seg om etter eksisterende "kommersielle" programmer før man engasjerer noen til å programmere ut fra det man regner for sine særbehov. Programmer til mikromaskiner koster gjerne to-tre tusen kroner, programmering kan ta mange uker, og erfaringen har vist at den anslåtte arbeidstiden gjerne må ganges med tre og de anslåtte omkostningene med fire for å få de realistiske tallene. Som man også ser på andre områder, har historikere lett for å tro at deres problemer skiller seg mer fra andres enn de virkelig gjør, og derfor kan komme til å sette i gang unødvendig arbeide. Etter det jeg kan se, er det bare når registrene bygger på tekster uten ortografisk ensartethet, slik utgiveren oftest støter på, og kanskje til og med flerspråklige, som for eksempel Diplomatarium Norwegicum, at man støter på problemer få eller ingen andre har. Det betyr likevel ikke at forholdene ellers er tilfredstillende. Dels skyldes dette at de som lager registre,

enten det nå er historikere, botanikere eller sosialøkonomer, neppe er noen stor og viktig avtager av EDB-tjenester, dels at de som lager registre hverken er klar over hvor mye man bør kreve av et godt program eller har tenkt over de problemene som må løses underveis. I det følgende har jeg, som selv ikke har erfaring med registre laget ved hjelp av EDB, prøvd å gi en oversikt over dette, med god hjelp av Geirr Leistad fra Norsk senter for informatikk.

Man har for det første tilfeller der teksten ikke er lagt inn på EDB, som for eksempel serien Aktstykker til de norske ständermøders historie der registret kommer i tredje bind. I slike tilfeller skal computeren gjøre det en registerinnsamler gjør med en skuff med registerkort, men den vil selvsagt gjøre det sikrere ettersom den ikke dupper av, og raskere ettersom den bare bruker millisekunder på å bla frem og tilbake for å finne den rette alfabetiske plasseringen i "skuffen". Det er ingen grunn til å vente noen vansker her; sorteringsprogrammer for mikromaskiner er nesten alltid enkle saker.

Når teksten er lagt inn på EDB, kan man i prinsippet gå frem på to ulike måter. Man kan på den ene siden få hele teksten på skjermen, og så bruke markør for å plukke ut de ordene som skal med i registret, eventuelt gå frem slik Tom Schmidt vil vise senere. Man kan på den andre siden få alfabetisk ordnede utskrifter av ordene sammen med kontekstene de forekommer i. Det som taler for den første fremgangsmåten, er muligheten for at forståelsen av et ord, og dermed beskrivelsen av det i et sakregister, kan avhenge av opplysninger som blir gitt i teksten men ikke i den umiddelbare konteksten. Det som taler for den andre fremgangsmåten, er for det første reliabiliteten, den alltid tilstedeværende muligheten for at man overser ting. For det andre må også tiden tas med i betraktning, og det er liten grunn til å tvile på at man sparer atskillig tid når man bruker alfabetisk ordnede utskrifter. Det kan være tale om tre ulike former for utskrifter, slik som man for eksempel finner i Polydoc-programmet fra Norsk Senter for informatikk, nemlig Key word and context (KWAC), Key word in context (KWIC) og Key

word out of context (KWOC). I alle tre tilfeller får vi altså oppslagsordene med deres kontekst, og kan ut fra det avgjøre om de skal tas med. Ettersom det første, KWAC, forutsetter at oppslagsordene er registrert som egne felt eller delfelt, vil det sannsynligvis bare sjelden kunne brukes til de formål vi har i tankene. Derimot kan begge de andre brukes, og som man ser gir den siste, Key word out of context, den beste presentasjonen.

Slik situasjonen er idag, kan det mange ganger være nødvendig å arbeide med utskrifter på papir, for eksempel fordi håndbøkene man stadig trenger, står i et annet rom, kanskje langt borte fra EDB-utstyr. På den måten kaster man bort tid, sett i forhold til en skjermorientert interaktiv søking og registrering; det er uheldig men vanskelig å unngå før EDB-utstyr har blitt like vanlig som skrivemaskiner nå er.

Endel ord, det vet man med sikkerhet, vil aldri bli tatt med i et sakregister, så som pronomen, hjelpeverb og lignende. For å slippe å gjennomgå en mengde slike ord, kan man på forhånd føre så mange av dem som mulig opp i stoppordlister, altså lister over ord som ikke skal tas med som stikkord (key word). Tekster med ensartet ortografi skulle ikke by på store problemer når man bare passer seg for å føre opp homonymer hvis ene betydning hører hjemme i stoppordlisten mens andre hører hjemme i sakregistret. Tekster uten ensartet ortografi, som for eksempel Diplomatarium Norvegicum, vil gjøre arbeidet atskillig vanskeligere, men det vil trolig også da være umaken verd.

I noen tilfeller ønsker man at registret skal vise til nummer, ikke side, slik som i Regesta Norvegica, og da er saken grei; nummereringen blir ikke endret når manuskriptet blir satt og ombrukt. I andre tilfeller ønsker man det ikke, som for eksempel i Diplomatarium Norvegicum der man ikke vil forvirre brukeren med å bryte med tidligere skikk, og i atter andre tilfeller er det umulig fordi teksten ikke er delt opp eller er delt i for lange kapitler eller tilsvarende, som for eksempel i Norske Herredags-Dombøger. Når man da ønsker å vise til side, kan man

velge mellom tre ulike fremgangsmåter: Man kan for det første gjennomgå registret for hånd, sammen med den ombrukne teksten og så føre på sidetall, en lite praktisk fremgangsmåte. For det andre kan man begynne arbeidet med registret etter at teksten er satt og ombruddet, og etter at man har markert sidene i den EDB-registrerte teksten slik at sidetallene blir registrert. Endelig kan man med den nyeste typen utstyr, slik som Kunnskapsforlaget vil ta i bruk til sitt neste leksikon, brette om teksten og gjøre sidene helt ferdige i computeren, og da har man selvsagt også inndelingen.

Nok en ting som trolig vil skape vansker, er ord man ønsker oppført i sakregistret, men under et annet stikkord. Det hender for det første når flere språk er brukt, når det for eksempel er nevnt en capitaneus og vi ønsker det oppført under stikkordet hovedsmann. Det samme problemet møter vi når det forekommer synonymer som almissemann og fattig, ortografiske varianter eller flere avledninger som biskop, bispestav og bispemøte. Man kan nok hjelpe seg med krysshenvisninger, men det bør helst ikke bli for mange av dem. Om man sitter foran skjermen, kan man selvsagt notere tilfellene for å føye dem til senere, som når man arbeider med en utskrift, men det blir da gjerne færre slike oppføringer enn det burde ha vært. Det er mulig å sette opp en thesaurus, i dette tilfellet en liste over ord som skal føres opp under andre stikkord, men det vil kreve atskillig tid, særlig når tekstens ortografi ikke er standardisert. Noe annet ville det være om man kunne lage denne thesaurusen under veis.

For nå å trekke opp de store linjene: Registre slik man finner dem bak i bøker, er gode hjelpemidler og greie å bruke enten man sitter på Riksarkivets lesesal eller på Slakteren. Likevel ville jeg tro at andre former for søking etterhvert vil komme i vanlig bruk, slik som computersøking i databaser. Idag har vi noe, slik det fremgår av listen for Norsk tekstarkiv, men jeg vil tro at det etterhvert blir atskillig mer, at man om noen år, kanskje et titall eller så, vil vente at man skal kunne søke i alle utgaver på begge måter.

Men, enten jeg har rett i dette eller ikke, er det liten grunn til å tvile på at bruk av EDB vil føre til stor vinning i det vanlige registerarbeidet, først og fremst fordi arbeidet blir nøyaktigere og langt raskere. Derimot er det lite som tyder på at kravene til sakkunnskap hos den som lager registret, blir mindre, der de har vært små vil de fremdeles være små, og der de har vært store, vil de fremdeles være store.

Forholdet mellom den som lager registre og den som lager programmer vil i alle tilfelle ha stor betydning. Her synes det å gjelde det samme prinsippet som når man skriver, at "hard writing makes for easy reading". Det betyr at når det trenges, må begge parter legge mye arbeid i programmet (den som lager registre først og fremst ved å forklare hva han ønsker) selv om det koster tid og penger, og at den som skal bruke programmet til å lage registre, ikke må godta programmet før det tilfredsstillende stiller kravene.

TOM SCHMIDT: NAVNEREGISTER - UTEN OG MED EDB

Et godt og nøyaktig navneregister er for de fleste en forutsetning for optimal utnyttelse av en historisk kilde. Ved utarbeidelsen må man forsøke å ta hensyn til flest mulig av de potensielle brukerne. Kilden bør kunne brukes såvel av universitetsutdannede historikere som av språkfolk og interesserte amatører. Jeg skal her presentere noen mangler og svakheter - men også en del gode sider - ved noen eldre og nyere navneregistre, og deretter vise hvilke krav man bør sette til et brukervennlig navneregister. Til slutt vil jeg drøfte hvordan EDB-behandling kan lette enkelte sider ved registerarbeidet og samtidig sikre kravet til nøyaktighet.

Et fellestrekk ved de fleste eldre registrene er manglende identifisering. Registeret er bare en mer eller mindre slavisk avskrift av kildens navneform med det sidetall belegget er hentet fra. Stedfestingen utelates ofte, selv når den går helt klart fram av konteksten. Nå vil det selvsagt være urettferdig å stille de samme krav - spesielt kravene om identifisering av stedsnavn - til eldre som til nyere kildeutgaver. Utgivelsen

av Oluf Ryghs Norske Gaardnavne fra 1898-1924 bidro i stor grad til å lette identifiseringen. Men selv etter at dette verket var komplett, ble det utarbeidet en lang rekke registre uten skikkelig stedfesting. Man kan ellers merke seg at registrene vekslers mellom å sette opp kildens form av stedsnavnet og en normalisert navneform som hovedoppslag. Den normaliserte navneformen kan være en slags fellesnevner for kildens varianter, en standardisert gammelnorsk form eller en form som ligger nær opp til den moderne.

Personnavn er gjerne samlet i grupper, f.eks. under den mest frekvente skriftformen, men heller ikke her finner man noen konsekvens, og praksis varierer fra ett register til et annet. De enkelte personene er sjelden identifisert. Dette er ofte svært vanskelig og ikke minst tidkrevende, og det forutsetter at man har adgang til hjelpemidler som den enkelte bruker ofte kan ha vansker med å skaffe. Identifisering av personer er derfor overmåte nyttig å ha foretatt en gang for alle.

Plasseringen av personnavnene er ofte et resultat av registermakerens syn på hva som er et tilnavn og hva som er slektsnavn. En sjelden gang kan man finne at personer i de eldre registrene er satt opp etter patronymikon, men fornnavnet er likevel vanligvis valgt som hovedoppslag. Langt de fleste registrene behandler likevel individuelle yrkesbetegnelser som møller og smed som slektsnavn på linje med Huitfeldt og Bille og gir dem egne oppslag.

I Norske Rigs-Registranter og de eldre bindene av Diplomatarium Norvegicum (f.eks. bd. VII, utg. 1869) finner vi en varsom normalisering av stedsnavnene, men så godt som ingen identifisering. Gaustad gnr. 22.23. i Romedal, er f.eks. i DN VII s. 876 skrevet "Gautestad p. Hedemarken. 537" Kilden har "Gawtestad". Greibrok, gnr. 58 i Bygland, Aust-Agder, er skrevet "Grørbrekke. 828", og kilden har "Roer paa Grørbrecke". Kildens "Gertrudh Narfuedotter" som nevnes s. 503 i et brev fra Ringsaker, er i registeret gjengitt som "Geirthrud Narvesdatter. 503" med henvisning fra "Gertrud", men uten stedfesting.

Fra Norske Rigs-Registranter bd. I, utg. 1861, kan nevnes "Herstad Gaard. 618" (registeret s.720) som i følge kilden må være gnr. 110.111 i Inderøy, Nord-Trøndelag. "Hinck (Hincke), Jochim. 439. 673" er i følge teksten s. 439 domherre i Bremen. Registeret har ingen henvisning fra Jochim eller Joakim. For øvrig kan nevnes at Norske Rigs-Registranter har et felles navne- og sakregister, noe som i enkelte tilfeller kan vanskeliggjøre lesingen.

Biskop Eysteins Jordebog (Den røde bog), utg. i 1879, skiller mellom person- og stedsnavnregister. Navnene er ført tilbake til klassisk gammelnorsk, men man savner henvisninger fra kildens navneformer. I stedsnavnregisteret gir prinsippet med de gammelnorske oppslagsformene en rekke uheldige konsekvenser. For det første kan det være vanskelig å finne fram fra kildens navneform til registerets. Avvikene fra normalisert gammelnorsk kan være betydelige. Det er likevel enda vanskeligere å finne fra dagens navn til registerets. Ganske mange navn er identifisert i parentes, men det er ikke henvisninger fra moderne navneformer til de gammelnorske. Mange av kirke- og soknenavnene er vanskelig å kjenne igjen, det er således slett ikke så enkelt å identifisere "Poresbjark" med Torsby i Inlands Södra harad i Bohuslan og fastslå at "Halshyrdir" er det nåværende Hållsunga.

Stavanger Domkapitels Protokoll, utg. 1901, har et greit og oversiktlig register, men stedsnavnene er sjelden identifisert, enda det her er tale om navn fra et relativt avgrenset område. For personnavnene kan man merke seg at registeret skiller mellom yrkesbetegnelser og innbyggertilnavn på den ene siden - oppført under fornnavnet - og slektsnavn og mer individuelle tilnavn på den andre. De siste er gitt egne oppslag med henvisning fra fornnavnet. Enkelte personer er nærmere identifisert, spesielt prester, men også enkelte kvinner. Sakregisteret er innarbeidet i navneregisteret, men dette fører likevel sjelden til misforståelser, da de enkelte oppslagsordene oftest er forsynt med en forklarende tekst.

Norske Regnskaber og Jordebøger (bd. I-IV, utg. 1885-1906) representerer en kildetype hvor stedsnavnet ofte er identifisert i selve kilden. Dette er langt på vei tatt hensyn til i registrene, men en lang rekke navn er likevel ikke stedfestet. I bd. IV finner vi f.eks. en lang rekke navn på eiendommer som hørte inn under Mariakirken i Oslo. Navnene er til dels svært forvansket, og i registeret er de bare satt opp med henvisning til det alteret eller den prebenden de hørte inn under. Enkelte personnavnvarianter er samlet i grupper (f.eks. "Oden (Odin, Ouden, Uden)", men uten henvisning fra de enkelte variantene. Andre er oppfattet som egne navn (Ole og Oluf s. 775).

Fra slutten av 20-åra skulle mulighetene for identifisering være omtrent de samme som i dag, og Sigurd Kolsruds utgave av Oslo og Hamar Bispedømes jordebok 1574-1577 (Pouel Huitfeldts stiftsbok), utg. 1929, er på enkelte punkt eksemplarisk. Gårdsnavnene er identifisert med herredsnavn og gårdnummer. Dessverre er kildens navneform valgt som oppslagsform, og dette fører da til at enkelte navn finnes på ulike steder i registeret. Nes og Nesherad finnes f.eks. under Nessherridt og Noszherridt (s. 296). Personnavnene er også satt opp i kildens form, selv om det i alfabetiseringen er tatt utgangsform i normalformen (se f.eks. Jens s. 340).

Registeret til Norske Herredags-Dombøger (utg. i 1934) gir et svært forvirrende inntrykk. I enkelte tilfeller er kildens navneform valgt som oppslag, f.eks. "Qualle", som på s. 44 er forklart som "Kvaale, gaard i Herred prestegjeld paa Lister". I andre tilfeller er oppslagsformen den normaliserte, tilnærmet moderne, med kildens form i parentes ("Ramnes (Rembnes), prestegjeld, i Tønsberg len.." s. 44). Når stedsnavnet er brukt som tilnavn (adresse), skrives kildens form (Rasmus... "Møchelbostad paa Søndmør..." s. 45). Personnavnene er også satt opp under stedsnavnet, noe som en gang i blant kan virke forvirrende (f.eks. Østen under Quegsett (s. 44).

Olav Engelbriktssons Rekneskapsbøker, utg. av Jens Arup Seip i 1936, har ikke bare adskilt personnavn- og stedsnavnregister;

her er også et - etter min mening unødvendig - tilnavnregister. Alle registrene er greie og oversiktlige med tilstrekkelige identifiseringer og krysshenvisninger. I personnavnregisteret er alle personer satt opp under et normalisert personnavn med en del forklaringer.

I de nyere registrene er det lagt stor vekt på identifisering - særlig av stedsnavn, men også langt på vei av personer. Navnene er gjerne normalisert, men en del unøyaktigheter har selvsagt ikke vært til å unngå. I bd. XXI av Diplomatariet er f.eks. Brynjolv valgt som oppslagsform (s. 938), mens patronymet er skrevet med -u- (Bård Brynjolvsson s.939). Utgiveren har for øvrig valgt å skrive genitivs-s foran -son også der den etymologisk ikke hører hjemme (Brynjolv Asleson s. 939). Enkelte personnavnvarianter er gitt to oppslag, selv der det trolig bare er tale om skriftformer (Brigida/Birgitta, Cecilia/Sille/Sissilla s. 939).

Med Norges gamle Love, 2.R. III, utg. 1981, finner vi et register der det tydelig er lagt vekt både på identifisering og framstilling. Her er tilstrekkelig med krysshenvisninger, navnene er normalisert og identifisert, ikke bare til herred, men også ofte til landskap ("Segalstad i Ringebu i Gudbrandsdalen" s. 572). Dette har betydning ikke minst for brukere i andre land. Også personnavnene er identifisert så langt som mulig, og det er henvisninger fra til- og etternavn til fornavn.

I Trondhjems reformats og Oslo domkapittels jordebok, utg. 1983, er også gårdsnummerne tatt med, og en forkortelse for fylkesnavnet er satt til der det kan være tvil om hvilket herred navnet tilhører. Hvert navn har nå fått sin egen linje, noe som i stor grad letter lesningen.

Registeret til Norske Regnskaber og Jordebøger bd. V (utg. 1983, se vedlegg) er resultatet av et grundig fellesarbeid ved Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt, der prinsippene for identifisering, normalisering og det rent grafiske oppsettet ble diskutert. Registeret tar hensyn både til kildens skriftform og

de navneformer vi kjenner idag.

Utgangspunktet for registerarbeidet må på den ene siden være at teksten skal forklares. Dette vil si at et hvert navn i teksten lett skal finnes igjen i registeret. Kildens navneformer må identifiseres med dagens stedsnavn eller de personnavn man i dag kjenner. Stedfestningen må være så nøyaktig at misforståelser unngås. På den andre siden må man ut fra dagens steds- og personnavn kunne finne fram til kildens navneform.

For å tilfredstille disse kravene må både den moderne navneformen og kildens navneform tas med i registeret - så sant de ikke er så like at man uten videre kan slutte fra det ene til det andre, og de blir stående svært nær hverandre i registeret (f.eks. Medel-/Mel-). Hovedoppslaget kan for så vidt være enten kildens form eller den moderne formen, men siden mange kilder kan ha flere varianter av et navn, er det mye som taler for å velge det moderne navnet.

Spørsmålet om normalisering blir litt forskjellig for person- og stedsnavn. For stedsnavnene vedkommende bør Oluf Ryghs Norske Gaardnavne danne utgangspunktet, siden dette verket i overskuelig framtid vil være det viktigste hjelpemiddelet og relativt lett tilgjengelig for de fleste. Mange av navneformene i Norske Gaardnavne virker likevel i dag svært gammeldagse. De kan da enklest normaliseres forsiktig etter uttalen (-øen < -øya, Fjeld < Fjell osv.). For øvrig bør man søke å skrive navnene i overrensstemmelse med formene på moderne kart der de offisielle navneformene er brukt. For inndelingsnavnene bør en følge skrivemåten i statskalenderen. Navn i andre nordiske land skrives slik det gjøres i det aktuelle landet (Jamtland, ikke Jamt- eller Jemt-,Bohuslan ikke Båhuslen). Enkelte navneformer kan likevel fornorskes (Færøyene for Føroyar), og navn fra andre land skrives i samsvar med det som er vanlig på norsk (Tyskland, Skottland osv.)

Personnavnene volder ofte større problemer mht. normaliseringen. Ett utgangspunkt er likevel at navn på personer som ofte omtales

i norsk historisk litteratur, skrives slik tradisjonene tilsier (Olav Trygvason og Snorre Sturlason, Karl den store og Jakob I). For øvrig synes det mest praktisk å skille mellom eldre og yngre kilder, og sette et skille ved slutten av den perioden som tas med i Diplomatarium Norvegicum (ca. 1570). For den eldre perioden brukes ofte "fulle" navneformer (Mattias, Magnus, Torgils og Eivind/Øyvind), seinere de kontraherte navneformene (Mats, Mons, Truls og Even). I enkelte kilder kan det være aktuelt å skille mellom ulike landsdeler, dvs. bruke f.eks. to oppslag som Sjurd og Sigurd, Evern og Eivind etter hvor navnebærerne hører hjemme. Der det er klart at ulike navnevarianter ble oppfattet som egne navn (Jon og Johan), bør dette også gå fram av registeret. I det hele tatt forutsetter valg av navneform en grundig analyse av teksten.

Patronymene kan ofte skape problemer. Skrivemåten bør være konsekvent, og i samsvar med normaliseringen av personnavnene, og den bør likeledes gi uttrykk for om det er tale om ekte patronymer eller stivnede slektsnavn. Slektsnavnskikken fikk gjennomslag betraktelig seinere enn det som ofte har vært antatt, og man bør ikke regne at et tilnavn/patronymikon har vært slektsnavn i Norge før ut på 1700-tallet hvis man ikke har belegg for at det har vært arvet i minst tre generasjoner. Henvisning fra tilnavn/patronymikon til fornavn vil i stor grad lette bruken av registeret. Det kan stundom være uheldig å bruke samme normalisering for navn på personer fra andre nordiske land som for nordmenn (Sten, Oluf, Olof, Ole). En løsning kan være å føre opp andre nordiske varianter i parentes etter det norske hovedoppslagsnavnet, med henvisning fra de ikke-norske navneformene.

Det formelle oppsettet i navneregistrene har tidligere variert fra en kilde til en annen. Både for brukerne og for dem som skal lage registrene er det en fordel om man kunne kom fram til en standard som var fleksibel nok til å kunne tilpasses de fleste kildetyper. Det synes ikke å være noen grunn til å skille person- og stedsnavn, og ved Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt har man funnet å ville gå inn for et felles navnerregister.

Hovedoppslagene bør trykkes med halvfeite typer, slik at de tydelig skilles fra navn der det bare henvises til et hovedoppslag. Etter hovedoppslaget følger eventuelle navnevarianter i parentes, deretter noen av kildens navneformer som kan lette letingen i kilden (se under Matthias i vedlegg 1). De neste oppslagene under samme hovedoppslag følger på hver sin linje med innrykk. Da hvert oppslag i mange tilfeller krever flere linjer, er det mye som taler for å markere hvert enkelt oppslag med en tankestrek. Opplysninger som umiddelbart går fram av teksten (yrkestitler o.a.) tas med umiddelbart etter navnet, mens øvrige forklaringer settes i parentes. Av vedlegg 1 går det fram at unødvendige tegn, spesielt komma mellom sidetall er sløffet. Det kan likevel vurderes om ikke forkortelser bør markeres med et punktum.

Den som ikke har utarbeidet et navnerregister, har gjerne vanskelig for å forestille seg hvor mye arbeid som skal til - særlig for at et register skal bli godt. Dem som en gang har laget et større register, kvier seg ikke sjelden for å begynne på et nytt. Det er derfor naturlig at man begjærlig griper sjansen til å få hjelp til å lage register ved EDB.

Et register kan gjerne lages etter at teksten er skrevet ut og evt. trykket, men de fleste utgivere innser at registeret med fordel kan utarbeides parallelt med avskrivningen. Skal man ha full nytte av elektronisk databehandling, må utgiveren selv skrive inn teksten, dvs. arbeide ved en terminal. Uten å ha mer enn overflatisk kjennskap til EDB, har jeg tenkt meg følgende framgangsmåte for å utarbeide register samtidig med avskrivning av kilden (i vedlegg 2 er noen linjer fra Jens Nilssøns Reiseoptegnelser brukt som eksempel). Alle navn gis et tegn som ikke inngår blant dem man trenger for å representere kilden (her er valgt \$), og dette settes umiddelbart foran navnet. Det er for øvrig viktig å passe på at tegnet heller ikke har en spesiell funksjon i det programmet man skal bruke. Etter navnet føyes så til forklaringen - slik man vi ha den i registeret - mellom to tegn som heller ikke har noen annen funksjon (her er valgt

103 (linje 9)

Saa drose wi synder isiennem byen <by> offuer \$Giedebroen <Geitabru, Oslo> hen om spitalet <hospital> och op ad \$Eseberg <Ekeberg, Oslo> i sudoust, siden i synder om den saard \$Eseberg <Ekeberg, Aker 151 A> liessendis paa den høere haand. Saa therfra i synder och sudoust til \$Liabro <Ljabru, Aker 184 A> en 1/2 mil fra byen, saa offuer broen <bru> i synder och henn til en liden bro <bru> nu nylisenn siort, en 1/2 fiering <fjerding> fra \$Liabro, vnder huilcken lille bro rinder en beck kallis \$Houshtho becken <*Hauketobekken, nå Ljansbekken, Aker A> som kommer østen aff marckenn, och løber vester hen, i siden ved \$Huidebiørnn <Hvitbjørn, Nesodden 48 A>. Och vaar der slemst at komme offuer samme beck. Saa drose wi derfra i synder til en saard kallis \$Lijd <Li, Nesodden 39 A> paa den høere haand, liessendis, 3. fieringer <fjerding> fra \$Liabro. Saa therfra i synder en 1/2 fiering <fjerding> til it lidet vand kallis \$Liusekiern <Lusetjern, Aker? A> 2 pilskud <Pileskudd> lanst och 1 pilskud bred der drose wi i 104 synder langs ad samme vand, och var der mesit vand paa Jsenn at det sik noset nær op i sleden <slede>, saa therfra i synder 1/2 fiering thill \$Gierdesiøen <Gjersjøen, Nesodden A>, der haffde wi en saard kallis \$Vasbaatnen <Vassbotn, Nesodden 47 A> liessendis paa den høere haand 1 pilskud fra veien <vei>..

< og >). Sidetallet kan føres på samtidig, eller det kan påføres maskinelt seinere. Når teksten er ferdig innskrevet, kjører man et plukkprogram, der i første omgang alt mellom \$ og > hentes ut, og deretter et sorteringsprogram som alfabetiserer etter kildens navneform. Neste skritt blir å alfabetisere primært etter den moderne navneformen, sekundært etter stedfesting, og begge filene kjøres sammen til en. Med et nytt program endres de linjene hvor kildens navneform står først, slik at man får en henvisning. F.eks. \$Giedebroen <Geitabru, Oslo> endres til \$Giedebroen se Geitabru, og kildens navneform tas med under hovedoppslaget: Geitabru - Giedebroen (Oslo) 103.

Alternativt kan man nøye seg med å markere de navn man vil ha med i registeret. Disse plukkes ut og sorteres til en fil. Deretter utarbeider man og skriver inn en ny fil der man foretar identifiseringene og setter sammen de enkelte variantene av navnene.

Begge metoder har sine fordeler og ulemper. Den første innebærer bl.a. at identifiseringene gjøres mens man har teksten present, men på den annen side har man ikke umiddelbar tilgang til eventuelle andre belegg for samme navn, som ofte kan lette identifiseringen. Den andre metoden samler alle liknende skriftformer, og disse kan så "normaliseres", delvis maskinelt. Metoden innebærer likevel noe mer manuelt arbeid enn den første.

EDB-behandling av registre vil kunne spare registermakeren for en lang rekke kjedelige og ikke minst tidkrevende operasjoner, samtidig som man unngår alfabetiseringsfeil. EDB-behandlingen vil likevel ikke fritta en for identifiseringsarbeidet og den inngående analysen av teksten som vanligvis er påkrevet for å lage gode registre. En ytterligere fordel ved EDB-behandlingen vil være at framtidige registre i større grad enn nå blir ensartet mht. oppbygging og utforming, noe som vil lette bruken av kilden. Dette bør være det overordnede målet ved et hvert registerarbeid.

Etter innleggene ble ordet gitt fritt til:

GRUPPEDISKUSJON

Koren presiserte hvor viktig det var å ha en felles, fast terminologi med entydig definerte begreper. Hun stilte seg på den bakgrunn tvilende til om Næshagens hovedoppslagsord i sakregistret til DN ville være brukelige på yngre tekster.

Frøholm mente at innleiderne hadde presentert den ideale fordring som ikke kunne innfries ved statsarkivene. En måtte ha vitenskapelig utdannet arbeidskraft for å kunne arbeide etter de skisserte retningslinjer. Særlig identifikasjon - både av person- og gardsnavn - måtte være krevende.

Schmidt sa at det går an å starte enkelt med kontorpersonale og utvide filen(e) etter hvert.

Koren var enig i at Ryghs Norske Gaardnavne måtte brukes som det faste referansepunkt ved identifikasjonen av gardsnavn.

Rønning tok utgangspunkt i museenes situasjon, nemlig nødvendigheten av å skape en felles nomenklatur for f.eks. museenes gjenstander. Felles nomenklatur for begrepene i registerarbeidet måtte være like viktig.

Næshagen fremhevet hvor vanskelig det hadde vært å finne fram til de hovedoppslagsord han til slutt hadde valgt. Hovedoppslagsordene ble konstruert etter at innsamlingen av ord i teksten var gjort.

Schmidt sa at teksten vil bestemme registrets hovedoppslagsord. Systemet for å lage et sakregister ville likevel kunne bli det samme. Ellers argumenterte han for at det lønnet seg å normalisere personnavn.

Olsen spurte seg sjøl om det ville svare seg å bruke edb på små registre, og svarte ja på det fordi man da kan kobles til andre og større registre. Ellers var problemet et annet for

NHK-I enn for Arkivverket som driver søking til bestemte ord, mens Kjeldeskriftinstituttet driver med søking i fri tekst.

Rønning avsluttet med å si 'at edb vil en bruke når en begynner å bruke edb!

GRUPPE 5: NYE LAGRINGSMEDIA

Deltakere: Thorsten Eken, Anton Ekerhovd, Roger Erlandsen, Annbjørg Flobak, Knut Johannessen, Øystein Reigem, Laurits Repstad, Sigrun Øverland, Egil Øvrebø.

Gruppeleiarar: Knut Johannessen og Egil Øvrebø.

Referentar: Øystein Reigem (plenum) og Egil Øvrebø.

Eitt utgangspunkt for gruppediskusjonen var Øvrebøs artikkel i Arkivposten 2/1984, "Videoplateteknikken - det nye lagringsmediet for Arkivverket?".

Eit anna og avgjerande utgangspunkt var opplysninga om at NAVF's edb-senter (her representert ved Reigem) no planlegg eit prøveprosjekt på bruken av videoplater. Prosjekt og utstyrskjøp er nesten fullfinansiert, og dei er no ute etter 10-12 samarbeidspartnarar, museum, arkiv. Sekretariatet for fotoregistrering (her representert ved Erlandsen) er med på prosjektet som går ut på framstilling av ei analog videoplate, utprøving av teknikk, materialkvalitetar, skjermoppløysing.

Vi gjekk gjennom detaljane i det 7-trinnsprogrammet som er skissert i Arkivposten, og sette dei opp mot prøveprosjektet: Vi kom til at eit tinglysningsarkiv må vere eit interessant prøvefelt som må kunne gå rett inn i prosjektet. Det kan bli tale om panteregistra for eit lite område, kanskje ein liten kommune, med litt av det tilhøyrande pantebokmaterialet, totalt kring 1.000 sider. Vedkommande statsarkiv måtte då skaffe 16 mm. film av dette, og ta del i kostnaden med overføring til videoband og vidare til videoplate, ca. kr. 3.000.

Når det gjaldt vidare utbygging av eit slikt system - ut over tinglysningsarkiva - supplerte Knut Johannessen med ein del aktuelt materiale i Riksarkivet: Først registra til matrikkelførearbeida 1661, 1665 og 1723, der dei tre første fylka på det næraste er ferdigregistrerte. Vidare ein del rekkjer

som er topografisk registrerte, Overhofrettssakene, kongeskøytene, kartsamlinga. Det vart nemnt at også i statsarkiva vil fleire rekkjer kunne gå rett inn i eit slikt opplegg. Men vi kom til at det var rettast no å konsentrere seg om eit lite og enkelt materiale til prøveprosjektet.

Vansken synest å vera skjermoppløysinga og formatet på originalene, i panteregistra gjerne folioformat og større. Dersom dette krev fleire filmopptak pr. side, vil vinsten bli mindre fordi vi då ikkje kan reprodusere sider direkte frå videoplata.

Det er ønskjeleg at Reigem og Erlandsen ved sjølvsyn får gjere seg kjende med tinglysningsmaterialet, og at dei får kopi av all informasjon vi har om det tilsvarande prøveprosjektet i Public Record Office i Ottawa. Begge meinte at den endelege løysinga vil ligge i digitale videoplater, men at systemet bør kunne utprøvast på analog plate medan vi ventar på rimelegare utstyrsprisar. Det må også utviklast søkjeprogram som er tilpassa vårt materiale.

GRUPPE 6: EDB OG JOURNALFØRING

Deltakere: Gerd Bredal, Arne Per Falck, Bodil Wold Johnsen, Svein Age Knudsen, Ragnhild Losnedal, Jenny Mykland, Trond Sirevåg, Sigrid Skomedal, Eva Øhlckers.

Gruppeleder: Trond Sirevåg

Referent: Bodil Wold Johnsen

Gruppediskusjonen samlet seg omkring følgende hovedpunkt:

1. OVERORDNEDE PROBLEMSTILLINGER

Arkivverkets engasjement over EDB-bruken i statsforvaltningen ble diskutert, og man mente Arkivverket må spille en fremskutt rolle på dette området. Riksarkivaren som øverste faglige arkivinstans må aktivt ta del i systemutvikling og standardisering når det gjelder EDB i statsforvaltningen.

2. AKTUELLE DISKUSJONSEMNER

(1) Arkivverkets rolle:

Arkivverket bør befatte seg med journalføringen som et hele (d.v.s. også med tanke på forvaltningens effektiviseringsbehov) og ikke bare konsentrere innsatsen om avgrensede aspekter. Det er ikke tilstrekkelig å formulere retningslinjer for avlevering av EDB-materiale til Arkivverket, fordi slike retningslinjer vanskelig vil kunne ha noe klarere tilretteleggende og standardiserende effekt for selve ordningen av materialet.

(2) Standardisering:

Gruppen mente det er ønskelig med en størst mulig grad av standardisering av EDB-journalføringen. Dersom

Riksarkivaren presist angir hvordan bestemte funksjoner skal utformes i EDB-journalføringen, kan Arkivverket fremme en slik standardisering i forvaltningen. I Danmark har man oppnådd standardisering ved i praksis å forlange at all EDB-journalføring skal skje ved bruk av et bestemt system, bundet til en bestemt maskin. Standardiseringsarbeidet faller i utgangspunktet vanskeligere i Norge fordi det her ikke har vært ønskelig å gjøre seg avhengig av et bestemt maskinbundet system. De spesifiserte krav Arkivverket skal lansere må derfor ha en maskinuavhengig form. De må også tilfredstille arkivfaglige krav, og være så komplette at de også dekker avlevering og kassasjon. Systemet må også være fleksibelt nok til å kunne tilpasses den enkelte statsinstitusjon.

(3) Krav til sikkerhetsrutiner og sluttprodukter :

Elektroniske medier er sårbare. Dagens lagringsteknologi baserer seg på lite arkivbestandige medier. Ut fra dette diskuterte gruppen hvor omfattende krav det er ønskelig/realistisk å stille til løpende utskrifter (sikkerhetsforanstaltninger ved driftsstans + offentlig journal). Når det gjelder sluttutskriftene, vil det bli gitt bestemmelser i Riksarkivarens "retningslinjer for EDB-basert journalføring i statsforvaltningen". Ifølge disse bestemmelsene skal det leveres et omfattende utskriftsmateriale: Komplette journalutskrift (hele 5-års basen ordnet) og sakregister. I tillegg skal selve magnetbåndet (evt. annet medium) leveres. Dette siste kravet vil medføre at man får en stadig økende mengde bånd som må spilles over (fornyas) hvert 5. år. Dessuten må bånd konverteres fra tid til annen fordi maskinene forandrer seg.

Når det gjelder sluttproduktene Arkivverket bør kreve, må alternativene fullstendige papirutskrifter, ekstraktregister, Com-film, elektroniske (fortsatt søkbare) medier avveies. I Sverige har man minst mulig papir som

rette-snor, danskene var tidlig ute med Com-film. Muligens vil en norsk løsning kunne være papirutskrift av sakregisteret kombinert med Com-film av den komplette journalen.

(4) Forholdet EDB-journaler - arkivnøkler :

Det var enighet om at en trenger klassifisering i en eller annen form for gjenfinning av sakgrupper, slik at man kan sortere på emne og praktisere retningslinjer om likeartethet, konsistens og presidens. Arkivverket må fortsatt være den instans som viser hvordan nøkler kan og bør utformes.

(5) Perspektiver ved videre kontorautomasjon :

Følgende synspunkter ble drøftet:

- Arkivverkets holdning til integrasjon tekstsbehandling - arkiv/journalføring, f.eks. i en form hvor det overlates til saksbehandlere å foreta journalregistrering, klassering inkludert, selv.
- Hvor langt bør Arkivverket gå når det gjelder å tillate løsninger som eliminerer arkivfaglig ekspertise/løpende kontroll med saksgangen?
- Hvilke organisatoriske forholdsregler bør man gå inn for ved en videreført kontorautomasjon?
- Kan systemløsningene tilpasses slik at vilkårene for automatikk ved journalregistreringen lettes?
(berører også forholdet journalføring - arkivnøkler)

Konklusjon:

Arkivverket må følge utviklingen nøye. Arkivfaglige rutiner og kontroll må fortsatt gjøres gjeldende. Med andre ord: Grunnlaget for regelverket forandres ikke om man går over fra manuell til elektronisk behandling innenfor arkiv/journalføring.

GRUPPE 7: EDB OG ARBEIDSMILJØ

Deltakarar: Ingrid Herland, Kari Anne Johansen, Hermund Kleppa, Ingrid J. Milje, John Ragnar Myking, Anne Møretro, Magnhild Paulsen.

Gruppeleiar: Ingrid Herland

Referent: Hermund Kleppa

Edb og arbeidsmiljø-gruppa hadde berre 7 deltakarar, gjennomsnittet for dei andre gruppene var 14. Med så få i gruppa var det uråd å få belyst dei mange sidene ved edb og arbeidsmiljø over eit så bredt spekter som ønskjeleg. Noko anna som vel kan forklara det heller forsiktige ordskiftet etter innleiaren si innføring, er at edb enno er i startfasen innanfor Arkivverket, slik at ein har etter måten lita røynsle i korleis det verkar i praksis.

Innleiaren byrja med eit forsøk på definisjon av ordet arbeidsmiljø: Det er alle dei faktorar som spelar ei rolle for det fysiske og psykiske velværet hjå dei tilsette. Som sær viktige faktorar nemnde ho 1) det fysiske miljøet (utforming av lokal, maskinar og utstyr, klimatilhøve etc), 2) det sosiale miljøet (tilhøvet mellom kolleger, mellom sjef og tilsette m.m.) 3) innhaldet i arbeidet og 4) tilretteleggjina av arbeidet. I tillegg kjem faktorar som arbeidstidsordning og lønssystem.

Ein vil sjølvsagt ha eit så godt arbeidsmiljø som råd, også når ein innfører edb på ein arbeidsplass. Ei grundig drøfting av kva verknad nye teknikkar vil få for arbeidsmiljøet, vil utan tvil gjera mange ting lettare ved innføringa. Innleiaren hadde ikkje inntrykk av at dei praktiske konsekvensane for dei tilsette har vore drøfta i særleg grad i Arkivverket.

I Norge er krava til arbeidsmiljøet fastsett i eiga lov, i tillegg kjem dei ulike avtalene. Hovedavtalen har ein eigen del (del V) som gjeld medverknad frå dei tilsette ved innføring og

bruk av datateknologi. (Gruppa fekk utdelt kopi av denne delen, som såg ut til å vera heller lite kjend for dei fleste). S 12 i Arbeidsmiljøloven vart og teken opp, med hovedvekt på punkt 1, som gjeld teknologi.

Gruppeleiaren kom deretter inn på ein del av dei faktorane som kan spela ei rolle ved innføring av edb, og meinte at motvilje mot det ukjente og manglande kunnskapar om kva datateknologi eigentleg vil seia, hindrar ein del arkivtilsette i å ha ei positiv innstilling til denne teknologien. Dataspråket gjer det ikkje lettare. Der ein enno ikkje har fått edb-utstyr, verkar det heile førebels nokså teoretisk. Utførleg informasjon om kva som vert planlagt, er noko dei tilsette har krav på, likeeins har dei rett til å vera representerte når det vert bestemt kva maskinane skal brukast til. Korleis informasjonen skal gå føre seg, kan variera frå plass til plass, likeeins korleis ein skal få del i det som i dataavtalen blir kalla "beslutningsprosessen". I Statsarkivet i Stavanger har dei til dømes hatt eit lokalt edb-utval med medlemmer frå dei ulike grupper tilsette. Etter avtaleverket er det og høve til å velja datatillitsvalde, og dette er nok påkravd på større arbeidsplassar.

Gruppa drøfta deretter i hovudsak desse spørsmåla:

- Det fysiske miljøet: korleis tilpassa nytt utstyr til det miljøet som alt eksisterer, når skjermarbeidsplassar set andre krav til møblering, lys etc. enn anna kontorarbeid.
- Så lenge det berre finst ein terminal (slik tilfellet er ved fleire statsarkiv enno), kva for rutiner skal vi leggja opp til så alle kan få arbeida med sitt, utan at det vert for mykje dauid.
- Korleis skal vi få til skikkeleg jobbrotasjon, slik at same person slepp å sitja ved terminalen heile tida, i verste fall isolert frå både kolleger og publikum.
- Kven bestemmer kva for prosjekt som skal setjast i gang?
- Vil den delen av personalet som har best utdanning, monopolisera dei attraktive oppgåvene, medan resten vert sitjande att med reint rutinearbeid? Kva kan i så fall

gjerast med dette?

- Korleis skal vi best skaffa oss opplæring?
- Kva vil innføring av edb få å seia for ressursar og sysselsetting i Arkivverket?

Til dette siste vart det hevda at ei omlegging til edb ville krevja større ressursar i ein overgangsfase, elles vil ein ikkje få gjort anna arbeid. Edb kjem i tillegg til alt det andre, og med den noverande sysselsettingspolitikken vil nok anna arbeid bli liggjande nede ei stund. På lengre sikt, derimot, skal jo meininga med datateknologien vera at ein kan frigjera ressursar, og det vil stadig koma meir arkivmateriale som ein kan nytta desse frigjorde ressursane til.

Vi fekk deretter høyra frå arbeidet med edb rundt omkring, sjølv om det ikkje var så lang røynsle ein hadde enno. Ei av deltakarane hadde noko kjennskap til Televerket, og ho fortalde om korleis dei der har innført ein to-timars-regel og jobbrotasjon for å motverka altfor rutineprega arbeid.

Når det gjeld kven som skal gjera kva, vart det snakka ein del om dei faggruppene som Statsarkivet i Stavanger i lengre tid har hatt, både når det gjeld daglege rutiner og store tradisjonelle ordningsarbeid. Her arbeider dei ulike kategorier tilsette i lag for å løysa dei ulike typer oppgåver. Noko liknande må kunne gjerast med edb-prosjekt.

Alle i gruppa var samde i at det ikkje er ønskjeleg å få ei gruppe "puncharar", som berre sit og registrer data utan at denne registreringa har noko å seia for det andre arbeidet deira, og utan at det kvalifiserer til anna arbeid. Heile arkivetaten vil tapa på at fagleg innsikt hjå det ikkje-akademiske personalet forsvinn.

På den andre sida meinte fleire at edb kan, og vil nok, føra til reduksjon av rutineprega arbeid, som døme vart nemnd at med edb kan ein katalog skrivast og reinskrivast og bli etikettert etter ein operasjon mot tradisjonelt tre.

Ein del praktiske problem vart og tekne opp, mellom anna plassering av maskinene, møblering, lys etc. Gruppeleiaren viste her til brosjyren "Arbeidsplasser ved skjermterminal", utgjeven av Arbeidstilsynet. Her er nemnt ei rekkje krav ein bør stilla til dei fysiske sidene ved ein dataarbeidsplass, med forslag om korleis ein kan stetta desse krava, samt unngå slike plager som støy, statisk elektrisitet, augneplager m.m. A få praktiske og gode arbeidsplasser til edb-utstyret er i stor grad eit pengespørsmål. Somme statsarkiv er så heldige at dei har flinke vaktmeistrar som lager innreiing etter mål.

Opplæring var eit sentralt stikkord i ordsiftet. Det fins mange kurs, både på meir alment nivå, og kurs meir retta inn mot bruk av datamaskinen i praksis. Felles for dei er at dei for det meste er svært dyre og fyller ikkje våre behov. Det var ønskje i gruppa om eit standardisert opplegg for Arkivverket, som i stor utstrekning kan tilpassast ulike typar maskiner.

Somme meinte det er nok at ein person på kvart arkiv får opplæring og deretter vert lærar for dei andre. Ikkje alle er nøgde med dette, sjølv om det kan henda vert det som kostar minst i pengar.

Det var full semje om at alle som kjem borti arbeid med edb, må bli flinkare til å spørja, ikkje alltid tru at "ekspertane" veit best. Alle skal veta at dei har krav på opplæring, informasjon og deltaking heile vegen, og dei har og rett til å vera med når prosjekt vert planlagde. Alle partar bør nytta det verktøyet som lov og avtaleverk er, for å finna fram til så gode arbeidsformer som råd på alle område.

GRUPPE 8: EDB OG TEKNISK AVDELING

Deltakere: Kjell Bols, Øydis Egholm, Petra Egseth, Solbjørg Eide, Torger Ekle, Nelly Gjengstø, Bjarne Guldbrandsen, Reidar Johannessen, Egil A. Johansen, Anne Karin Jåsund, Unni Merete Kleven, Wenche Lindreitli, Johanne Mjelstad, Tom Myrvold, Aud Pedersen, Torgunn Teigen, Kristin Vårum, Harry Westergren, Johanna W. Aasterud.

Innleder: Torger Ekle

Referent: Kjell Bols

Gruppen besto ensidig av hele det tekniske/konserveringspersonalet på Arkivdagene, og vi savnet ekspertise som kunne gi svar på spørsmål og usikkerhet som knyttet seg til dette, for de fleste, ukjente emne.

Ingen av det tekniske/konserveringspersonalet har i det daglige arbeid kontakt med disse nye media, slik at samtalen for det meste ble antakelser om nye arbeidsoppgaver i framtida. Dette referat blir derfor bare springende punkter og ubesvarte spørsmål fra gruppen.

Kan en samtidig med at arkivlistene legges inn på EDB, få ut ferdige etiketter fra printeren? Dette vil i tilfelle forenkle etiketrykkingen.

Det synes som EDB-alderen skaper stadig større dokumentmengder i offentlig forvaltning, mens selve papiret som bærer av informasjon får mindre verdi og ikke blir bevaringsverdi. Vil behovet for tradisjonell papirkonservering "flate ut" og en kommer til et punkt hvor vi er ajour med, eller ferdig med papirkonservering i arkivene. Motsatt ble det hevdet at dette ikke ville skje i overskuelig framtid med den underbemanning som var ved flere arkiv i dag.

Vil arkivene etter hvert bare bestå av datalister som oppbevares i permer eller bare krever enkle innbindings/blokkings-teknikker.

Gruppen hadde merket seg at Riksarkivet har søkt om å få en ny stilling som EDB-konservator, og det ble en del spekulasjon om hva denne stillingen skulle innebære. Skulle det være en vedlikeholdsstilling eller kombinert med en operatørstilling?

Selv om det altså var mange ubesvarte spørsmål i gruppen, ble det også skissert opp nye arbeidsoppgaver av teknisk art. Etter som det i dag benyttes mange ulike EDB-systemer i offentlig forvaltning, vil det være nødvendig å konvertere mye av det avleverte EDB-materialet til ett system før det blir tilgjengelig for arkivbrukerne.

Videre må EDB-materialet kontinuerlig reaktiveres for at det ikke skal gå tapt. Vil det bli nye stillinger som får dette som hoved-arbeidsoppgave?

EDB-alderen vil kreve store investeringer i nytt teknisk utstyr på alle arkivene, og det ble uttrykt bekymring for at dette ville komme på bekostning av tradisjonelt konserveringsutstyr som har stått på "ønskelistene" i årevis uten å bli oppfylt.

GRUPPE 9: ARKIVVERKETS EDB-KOMPETANSE - OPPLÆRING OG UTVIKLING.

Deltakere: Ester Bruvik, John Herstad, Mona Johannessen, Arvid Lohne, Jørgen H. Marthinsen, Ranveig Opheim, Sverre Ordahl, Torkel Thime, Roger Tronstad.

Innleiar: Jørgen H. Marthinsen

Referent: Sverre Ordahl

Grappa hadde fått til oppgåve å drøfte korleis etatens edb-kompetanse burde utviklas.

Jørgen H. Marthinsen la i si innleiing vekt på at ein ikkje kunne svare på spørsmålet utan at det var klart kva for oppgåver etaten skulle løyse, og korleis ein skulle prioritere mellom desse oppgåvene. Når dette var klarlagt, måtte ein vurdere om det skulle byggas opp eigen kompetanse i etaten, eller om ein skulle trekke inn konsulenthjelp utanfrå.

Innleiaren heldt fram at når spørsmålet om intern kompetanse eller ekstern konsulenthjelp var avklart, var det naturleg å sjå korleis ein kunne utvikle edb-kompetansen i etaten.

Som eit siste punkt blei det i innleiinga peikt på korleis tilhøvet mellom sentrum og periferi i etaten burde vere, med omsyn til edb-kompetanse.

Det mest sentrale spørsmålet kom ein fram til var det førstnemnde. Når ein hadde klart for seg kva for oppgåver arkivverket hadde når det gjaldt edb, ville konklusjonen i dei to andre spørsmål meir gi seg sjølv.

Arkivverket kjem i kontakt med datateknikken på to prinsipielt ulike vis. I og med at edb blir tatt i bruk i offentlege institusjonar, kjem vi til å måtte ta imot edb-materiale som ein del av avleveringar frå statlege institusjonar. Alt nå møter vi den nye teknikken ved inspeksjon i statlege og

fylkeskommunale/kommunale institusjonar. Slik tendensen er, vil edb-teknikk i nær framtid vere i bruk i ein stor del av offentleg administrasjon, og bruken av edb vil bli meir og meir desentralisert. Vi vil altså i stadig større grad møte edb i feltarbeidet.

Den andre måten vi kjem til å møte edb-teknikken på, er i vår eigen interne bruk. Han vil kunne brukas i depotarbeidet, ved utarbeiding av katalogar og registre. I denne samanheng vil det også kunne bli lettare å finne fram til bestemte arkivsaker eller opplysningar, om ein har katalogar/registre lig-gande på edb-medium. I tillegg til edb-bruk i samanheng med depotarbeidet, vil den nye teknikken også komme til å bli brukt i arkivinstitusjonane si ordinære kontorverksemd - på line med andre offentlege kontor.

Deltakarane i gruppa var einige om at av desse to sidene av arkivverkets møte med edb, var det førstnemnde viktigast. Vi kan greie oss utan edb i både depotarbeid og eige kontor-hald, vi har jo greidd oss til nå. Men der vi ikkje kjem utan-om edb, er i feltarbeidet. Dette faktum må bli det overordnande siktemålet med vår befatning med edb. Ved inspeksjon av insti-tusjonar som brukar elektronisk databehandling, må vi sjå til at det finst, og blir bevart, skikkeleg dokumentasjon slik at materialet blir mogeleg å få tilgang til i framtida. Vi må vurdere sikkerheta - at ikkje uvedkommande kan skaffe seg opplysningar. Vidare må vi vurdere slettingsrutinene, det som vi med eit tradisjonelt uttrykk kallar kassasjon.

Eigen, intern bruk av edb i depotarbeid og ved kontorauto-masjon vil vere eit viktig hjelpemiddel for å makte den sentrale oppgåva, feltarbeidet. Det vil vere eit middel i opplæring i etaten. Derfor må feltarbeid og eigen, intern bruk av edb gå hand i hand.

Med det er vi komne over på spørsmålet om opplæring, og om ein skal satse på intern kompetanse eller heller dra inn kon-sulenthjelp utanfrå. Ut i frå det ein kom fram til som sentral

målsetting, sa det seg sjølv at etaten må ta sikte på omtrent 100 % å måtte bygge opp intern kompetanse. I ein startfase kjem ein ikkje utanom å måtte støtte seg til konsulentar, men det må bare vere ei overgang.

Korleis skal så arkivverkets kompetanseoppbygging skje? Av meir omfattande tiltak kan nemnas at i samarbeid med NAVF's edb-senter for humanistisk forskning i Bergen, blei det i 1980 halde eit to-vekers kurs i edb for tilsette i arkivverket. Det blei følgt opp av eit vekelangt kurs i Riksarkivet i 1981. Nå er kompetansen såpass stor hos ein del innan etaten, og mye mindre hos andre, slik at det ikkje er praktisk å lage store skreddarsydde kurs. Derimot må ein ta sikte på å la dei tilsette følgje ulike opplegg som kan passe for den enkelte. Her er det aktuelt å nemne kursa til FAD's Opplæringsavdeling.

Dessutan er det aktuelt å la tilsette i arkivverket følgje opplæring ved lokale institusjonar, univeristet/distriktshøgskolar. Det må vere den enkelte institusjonssjefs ansvar å sjå til at tilsette får tilstrekkeleg innsikt i edb til å greie institusjonens oppgåver. Det vil seie at han må oppmode til og legge forholda til rette for dei som vil skaffe seg slik opplæring. Når ein eller eit par ved kvar institusjon slik skaffar seg innsikt i edb, er det føresetnaden at han/dei skal la kunnskap gå vidare til dei andre tilsette - eit vilkår er det då at institusjonen har fått edb-utstyr i huset.

Ut frå dette seier det seg også i ein viss grad sjølv korleis forholdet bør vere mellom sentrum og periferi innan etaten. Det er inga løysing å konsentrere alt som har med edb å gjere om ein institusjon (Riksarkivet). Edb vil etter kvart gå inn som eit naturleg hjelpemiddel på alle slag offentlege kontor, og bli ein like naturleg del i arkivavleveringar. Innsikt i edb må derfor finnas ved samtlege arkivinstitusjonar. Imidlertid er det viktig med kommunikasjon mellom arkivinstitusjonane slik at ein f.eks. ved ulike statsarkiv ikkje gjør arbeid som alt er avklart mellom Riksarkivet og FAD (journalisering etc.). Edb-avdelinga i Riksarkivet vil i så måte få sentrale stabs-

funksjonar for etaten ved å gi råd og ved å ha ein spesiell ekspertise.

REFERAT FRA PLENUMSDEBATT OM EDB OG ARKIVVERKET

Ordstyrer: Sofie Rogstad

Referent: Torkel Thime

Debatten ble forsøkt konsentrert om tre hovedtema:

- Kontorautomasjon - arbeidsmiljø
- Feltarbeid
- Depotarbeid

Ordahl (SAK) framla rapport fra gruppe 9 (Arkivverkets edb-kompetanse - opplæring og utvikling). Gruppen hadde konsentrert seg om følgende problemstillinger:

- Hvilke oppgaver skal man løse?
- Intern kompetanseoppbygging eller ekstern konsulentbistand
- Forholdet mellom sentrum og periferi/Riksarkiv-statsarkiv

Hva angår det første punkt mente man at feltarbeid hadde førsteprioritet. Imidlertid forutsetter feltarbeid innen edb praktisk erfaring med bruk av edb internt, i depot- og kontorarbeid.

Man burde satse på intern kompetanseoppbygging. Arkivverkets mangeartede oppgaver, særlig i rådgivningstjenesten overfor andre institusjoner, forutsetter intern kompetanse. I en overgangsfase trodde man det dog ville være nødvendig å støtte seg til ekstern konsulentbistand.

Vedrørende forholdet mellom sentrum og periferi var man enige om at utstrakt edb-kompetanse måtte bygges ut ved alle statsarkiv. RA's oppgave burde primært være å gi råd og koordinere arbeid og utvikling.

Herstad hevdet at oppbygging av edb-kompetanse var den enkelte institusjonssjefs ansvar, i samarbeid med RA's edb-avdeling. Kompetanseoppbyggingen burde skje ved praktisk bruk av edb-utstyr, samarbeide med lokale forskningsinstitusjoner o.l. Rasjonaliseringen av publikumstjenesten og den arbeidsgevinst man derved har fått, burde delvis kunne brukes til edb-opplæring innen etaten.

Sirevåg (Rasjonaliseringsdirektoratet) orienterte om de kurs-tilbud som idag gis i statlig regi. FAD-kursene gir en generell innføring. Dessuten gis det spesielle kurs som edb-økonomi, lønns- og personalsystem, arkiv (EKSARD) samt lengre kurs som settes bort til bl.a. Bedriftsøk. inst. og Østfold Distr.høgskole.

Thime (SAS) hadde dårlig erfaring med mulighetene for å få plass på de statlige kurs. Han mente at etaten burde sørge for at Arkivverkets ansatte fikk delta på relevante kurs. Forøvrig understreket han betydningen av praktisk bruk av edb-utstyr i opplæringsøyemed.

Anne Hals (RA) ønsket at alle nøye tenkte igjennom hvilken type opplæring man hadde behov for. Derved kunne man sikre seg at kursdeltakere fikk maksimalt utbytte i forhold til de oppgaver man daglig stod overfor.

Repstad (SAK) ga uttrykk for en viss hjelpeløshet i den tilbudsfloraen som fantes, både hva gjaldt utstyr og kursopplegg. Han etterlyste hjelp fra etaten til å gjøre de rette valg.

Rønning (Stortingsarkivet) redegjorde for den framgangsmåte man hadde benyttet i Stortinget. Man stod der foran innføring av et stort edb-anlegg med 2-300 terminaler fullt utbygget. Man konsulterte større private og offentlige institusjoner som brukte edb-systemer som fungerte, for å finne ut hvordan disse hadde løst utdanningsbehovet. Man mente at den beste løsning var å satse på utdanning av enkeltpersoner avdelingsvis som var motivert for oppgaven. Disse formidlet kunnskap videre i organisasjonen. Etter anskaffelse av maskinutstyr skaffet de ansatte seg erfaring ved praktisk bruk. I denne fasen var det ikke minst viktig å ha en spesialist på huset å støtte seg til.

Forøvrig burde man, ifølge Rønning, ikke ha for store forventninger til FAD-kursene. Disse var svært generelle og svarte ofte dårlig til de ansattes konkrete behov.

Ordahl I gruppe 9 hadde man stilt spørsmålsteget ved riktigheten av å arrangere store felleskurs når nivået var så ulikt hva angikk edb-kunnskap i etaten. Man fant det viktig å satse på en eller to personer ved hver institusjon som fikk i oppgave å spesialisere seg innenfor edb og som da ville stå for opplæring av det øvrige personale. Institusjons-sjef burde sørge for at vedkommende fikk avsatt tid til slike formål. Spørsmålet om hvilke personalgrupper som skulle få opplæring i edb ble også reist. Et mindretall mente at kun arkivargruppen skulle få slik opplæring i første omgang.

Lohne (SAKT) mente at når man i Riksarkivarens 5-årsplan hadde prioritert felt- og depotarbeid, var det riktigst å satse på edb-utdanning for arkivarene. Han hadde imidlertid ikke gjort seg opp en klar mening i denne saken.

Fonnes konstaterte med tilfredshet at der var enighet om behovet for praktisk erfaring for å bygge opp edb-kompetanse. Forøvrig støttet han Rønnings modell for intern edb-utdanning.

Herland (SAS) - gruppe 7, edb og arbeidsmiljøet - trodde at manglende kunnskap og erfaring med edb kunne gi seg utslag i frykt og motstand blandt personalet. Deltakerne i gruppen trodde imidlertid dette ville bedre seg når man fikk gjøre seg kjent med utstyret. Man mente allikevel at det var viktig for personalet å få være med i beslutningsprosessen før utstyr ble anskaffet, noe Hovedavtalens del 5 også bestemmer skal skje. Man må ta hensyn til rommets beskaffenhet, lys, møbler, støyproblemer, arbeidsrutiner som gjør at stress og irritasjon blant personalet kan unngås, ved planlegging av utstyrsanskaffelse. Arbeidstilsynets forskrifter på dette området må man i denne forbindelse gjøre seg kjent med. Gruppen fant det også viktig å understreke at innføring av edb ikke måtte medføre at arbeidet for enkelte grupper ble rutinepreget og ensidig.

Myking (SAB) støttet Herland og hevdet at alle personalgrupper måtte få en skikkelig utdanning. Han fant det også

naturlig at personalet i størst mulig grad arbeidet i grupper der alle deltok i planlegging og gjennomføring.

Bols (SAS) - gruppe 8, edb og teknisk avdeling - ønsket for det første å få avklart hva begrepet "edb-konservator" innebar. Ellers hadde gruppen stanset ved følgende problemer som innføring av edb kunne innebære:

- større papirmengde i form av datalister og midlertidige kataloger som trengte innbinding
- vedlikehold av avleverte bånd, man fryktet et svært rutinepreget arbeid i form av en evig kjøring av disse
- mindre ressurser til tradisjonelt konserveringsarbeid når store beløp måtte avsettes til edb-utstyr og vedlikehold. Dette ville virke svært uheldig i en situasjon da det tradisjonelle konserveringsarbeid allerede led under manglende bevilgninger.

Gruppen ønsket også å få avklart hvorvidt den mikrofilming som nå pågår ved flere statsarkiv allerede er foreldet i forhold til videoplateteknikken.

Nysæter (SAB) fortalte at "edb-konservator" var tiltenkt oppgaver som omfattet alle tekniske problem vedrørende de nye teknikker.

Bjørkvik (SAT) delte Bols' frykt for at det tradisjonelle konserveringsarbeid skulle komme til å lide i konkurransen om ressurser. Forøvrig stilte han spørsmål ved om det var rasjonelt å gi alle statsarkiv utstyr for oppbevaring av edb-materiale. Han mente det kanskje var bedre ressursutnyttelse å ha et sentraldepot for slikt materiale.

Reigem (NAVF's edb-senter for humanistisk forskning) - gruppe 5, nye lagringsmedia - redegjorde for det lagringsmedia man særlig hadde diskutert, nemlig videoplateteknikken. To typer videoplater var aktuelle, den analoge og den digitale. Den analoge lagrer videosignal/bilder og har en kapasitet på ca. 100 000 bilder. Utstyret er billig, men pressing av plater dyrt. Den digitale typen lagrer digitalsignal (0 og 1)

som en datamaskin. Dagens utstyr kan lagre ca. 50 000 A4 sider pr. plate. Den digitale type er god for svart-hvit gjengivelse. Utstyret er dyrt, men kopiering billig. Videoplateteknikken krevde følgende utstyr: en mikromaskin til å styre videoplaten, videoplatespiller samt monitor. Videoplateteknikkens fortrinn i forhold til mikrofilm er bl.a. at den gir eksakte kopier som ikke forringes fra kopi til kopi, det er et svært varig medium og muliggjør hurtig framfinning.

Ellers orienterte han om NAVF- senterets videoprøveplate-prosjekt som bl.a. omfatter institusjoner innenfor arkivverket.

Øvrebø (SAB) understrekte videoplateteknikkens muligheter til å løse viktige praktiske problemer, særlig innen depotarbeid. Som eksempel nevnte han tinglysningsarkivet. Han mente at man på en relativt enkel måte kunne overføre panteregister og pantebøker til videoplate, og således rasjonalisere det omfattende arbeid som ble nedlagt i eiendomsaker.

Thime (SAS) framholdt at det ikke er noen lett vei til f.eks. et tinglysningsarkiv på videoplate. Man må bl.a. lage et edb-basert register på vanlig måte som kan lese systemet, en nøkkel. Det store arbeid med å lage et slikt register vil man ikke unnslipe.

Reigem hevdet at man burde kunne forenkle et slikt register når man hadde selve bøkene på videoplate, og heller "bla" litt i videoplaten. Man ville i allefall spare tid ved å slippe å gå i magasinene og finne fra protokoller. Forøvrig mente han at man selvsagt måtte vurdere nytten av et videoplateprosjekt i forhold til det arbeid som måtte utføres for å få systemet til å virke.

Breivik (RA) - gruppe 2, inspeksjon og avlevering av edb-materiale - hadde først og fremst diskutert spørsmålet om hvem som skulle inspisere og hvilket innsiktsnivå vedkommende måtte ha. Man fant det riktig å satse på all-round

personer med basiskunnskap. I tillegg måtte man ha eksperter som personalet forøvrig kunne støtte seg til. Nødvendige basiskunnskaper tenkte man seg tilegnet ved daglig bruk av edb.

Sirevåg - gruppe 6, edb og journalføring - Arkivverket burde, ifølge gruppen, befatte seg med hele journalsystem og ikke bare nøye seg med å være verge for bestemte krav. Da vil man lett kunne havne i en hjelpeløs tilstand. Videre mente man at Arkivverket burde arbeide for standard edb-journalsystem. Dette er et komplisert arbeid, særlig fordi løsningen skal dekke alle behov i statsforvaltningen og passe ulike maskintyper. Sikringsspørsmålet ble også tatt opp til diskusjon. Man var usikker på om elektroniske lagringsmedia var tilstrekkelige. Praksis i Danmark som går ut på å ta ut registreringene for en femårsperiode og lage en ekstrakt, et sakregister, samt en komplett oversikt på COM-film/microfiche fant en verdifull.

Rogstad (NPI) ønsket en nærmere klargjøring av hvorfor man ønsket en standardisering av journalsystemer, hva som gjorde edb-journalføring spesielt komplisert og hvorvidt man burde forsøke å påvirke allerede i den arkivskapende fase.

Øhlchers (RA) understreket at man måtte følge det regelverk som allerede fantes for journalføring, også ved utarbeidelse av edb-journalsystemer. I fall man fant disse lite formålstjenlige, burde man endre dem, ikke overse dem. Ellers syntes hun de manuelle journaler, med lenking framover og bakover hadde en fordel som ikke et edb-basert journalsystem syntes å gi plass til.

Fonnes hevdet at standardisering først og fremst bidro til å spare ressurser. Ved utforming av arkivrutiner vil man, når edb-systemene er like, slippe å sette seg inn i og vurdere ulike systemer.

Edb-basert journalføring reiser flere problemer. Et problem representerer kombinasjonen av oppdatering og rask søking, et annet problem oppstår ved kopling til arkivrutiner. Ulike arkivrutiner forutsetter at et felles journalsystem tar hensyn til disse. Hvis ikke vil det være en fare for at systemet ikke blir brukt på en fornuftig måte. Edb-baserte journalsystem har bl.a. sin store styrke i muligheten for automatisk restansekontroll som i seg selv gir store arbeidsbesparelser for et kontor.

Sirevåg framhevet at standardisering forutsatte en portabel, ikke maskinbundet programvare. Standardløsningen burde være så fleksibel at den kunne tillempes de enkelte behov.

Svalestuen (RA) ville gjerne vite hva et edb-basert journalsystem ville kunne få å si for arkivnøklene.

Sirevåg fant det sannsynlig at arkivnøklene ble noe forenklet. Han kunne også fortelle at det fra flere hold var blitt hevdet at arkivnøklene kunne tas ut av bruk og erstattes med fritekstsøking, ved innføring av edb-journaler. Han framholdt at dersom Arkivverket var av en annen mening, måtte vi begrunne dette skikkelig.

Randsborg (RA) - gruppe 3, katalogisering - redegjorde for gruppens arbeid. Man hadde sett nærmere på hvilke vurderinger som burde ligge bak før man startet med å skrive kataloger på edb, de muligheter og fordeler datamaskin gir for katalogarbeid i form av enkle rettinger, analyse, manipulering osv. Man hadde drøftet behovet for å lage et katalogskjema for bruk i hele etaten og eventuell opplæring i bruk av dette.

Kjærheim (NHKI) - gruppe 4, registerarbeid- Gruppen hadde bl.a. drøftet Kjeldeskriftinstituttets arbeid på denne fronten. Innvendingen mot dette arbeid, var at det var noe for omfattende og "luksuspreget", og dermed kanskje passet mindre bra til enklere registeroppgaver.

Koren (NPI) etterlyste en grunnmal for utarbeidelse av registre og kataloger. Manglende samarbeide og derav følgende ulike oppsett for registre o.l. ville vanskeliggjøre utveksling av data arkivinstitusjonene imellom.

Sandberg (SAH) hadde lenge trodd at depotarbeid i forbindelse med edb var et Riksarkivproblem, i og med at de lokale institusjoner som trygdekontor og likningskontor kjørte sine registre mot sentrale databaser. Ved mulig utbygging av lokale databaser ville han gjerne få avklart hvorvidt disse skulle mottas av vedkommende statsarkiv eller RA.

Ordahl (SAK) fant det naturlig at utviklingen innen den statlige edb-bruk med økt regionalisering medførte at statsarkivene ble tillagt depotansvar for de lokale edb-arkivalia. Han fant det ikke forsvarlig å splitte opp et arkiv ved å la papirarkivalia gå til statsarkivene og edb-arkivalia til Riksarkivet.

Fonnes presiserte at gjeldende regler sier at edb-materiale inntil videre skal avleveres til RA. Han ville minne om at der eksisterer store mengder opptil 20 år gammelt edb-materiale som ikke er tatt hånd om. Problemet lokalt er først og fremst feltarbeid/inspeksjoner og deltakelse i utviklingen av fornuftige former for arkivdannelse på edb-media. Det store etterslepet i ikke-avleverte edb-arkivalia sentralt nødvendiggjør imidlertid at RA blir prioritert i denne omgang. På lengre sikt fant Fonnes det imidlertid ikke meningsfylt å la ressurser og edb-arkivalia alene tilfalle RA. Edb-konservator var tiltenkt ansvar for datadrift/saksbehandling som vil ha både tekniske og arkivfaglige implikasjoner. Fonnes oppsummerte debatten således:

- Opplæring står sentralt, motivasjonen innen Arkivverket synes god.
- Erfaring fra egen bruk av edb-utstyr er en forutsetning for å kunne utføre skikkelig feltarbeid.
- Feltarbeid må drives av arkivarer, også på edb-sektoren.
- Vi trenger ressurspersoner ved statsarkivene og Riksarkivet

som kan støtte opp under de som skal utføre feltarbeidet. Vedkommende må i tilstrekkelig grad frigjøres fra sitt vanlige arbeide for å kunne opparbeide den nødvendige kompetanse og bistå det øvrige personale med sin kunnskap.

- Vi må ikke få nye arbeidsgrupper som kun gjør rutinearbeid. Viktig her er det å merke seg at undersøkelser viser at interessante arbeidsoppgaver har like mye å si for trivselen som den rent fysiske utforming av terminalarbeidsplassen.
- Vi må følge med på videoplateteknikken som kanskje vil overflødiggjøre den stadige kjøring av magnetbånd.
- Vi må være med på utvikling av edb-journalføringssystem, også for å få skikkelig listeprodukt.
- Avlevering av gammelt edb-materiale er viktigst nå. Dette er et akutt problem.
- Vedrørende depotarbeid, må edb-avdelingen følge opp stipendiaten. På dette feltet kan det drives eget edb-arbeid. Her er mulighetene til stede for eget initiativ ved de enkelte statsarkiv.
- Kontorautomasjon er også viktig både som tidsbesparende arbeidsredskap og i kompetanseoppbyggingssammenheng. Kontorautomasjon forutsetter imidlertid at institusjonene er velutstyrte.

Laurdag 26. mai.

GENERALFORSAMLING.

REFERAT FRA GENERALFORSAMLING I NORSK ARKIVSEMINAR 26.5.1984

Dagsorden:

1. Valg av referent
2. Valg av møteleder
3. Valg av 3 representanter til å underskrive referatet
4. Melding fra styret
5. Uttalelse fra styret om utvidelse av virkeområdet for Norsk arkivseminar og forholdet til Norsk Arkivråd
6. Valg på nytt styre
7. Eventuelt

Til referent ble valgt Ola Barlaup, og til møteleder Eilert Bjørkvik. Til å underskrive referatet ble valgt Eva Øhlckers, Dagfinn Mannsåker og Kåre Oddleif Hodne.

Melding fra styret:

Det var blitt holdt 3 styremøter i perioden. Samarbeidet i styret var godt. Styret hadde drøftet om møteprogrammet for seminaret var for hardt, videre spørsmålet om seminaret skulle holdes annet hvert år eller årlig. Den økonomiske situasjonen var god, og regnskapet var revidert. Meldingen fra styret ble godkjent.

Forholdet til Norsk Arkivråd:

En uttalelse fra styret om utvidelse av virkeområdet for Norsk arkivseminar og forholdet til Norsk arkivråd forelå som vedlegg 4 til programmet. Styret konkluderer med at det er ønskelig med en eller to representanter fra Norsk Arkivråd på framtidige seminar. Før forholdet til Arkivrådet er mere avklart, ser seminarstyret det som uaktuelt å etablere en ny organisasjon, som Norsk arkivforening eller lignende.

Et skriftlig forslag fra L.M.Marvik og H.E.Næss ble referert som et innlegg i debatten. Gjerdåker kommenterte styrets uttalelse og framhevet at Arkivverket og Norsk Arkivråd arbeider på ulike felt. Han så to grunner mot en fellesforening: For det første er seminaret alt nå så stort at det er vanskelig å få arrangert. For det andre vil det endre karakter med større deltakelse.

Det sosiale aspektet seminaret nå har som en samling av etaten, vil svekkes.

G.Bredal gjorde rede for Norsk Arkivråds virksomhet. Rådet driver først og fremst med opplæring. Medlemstallet er 700-800. Norsk Arkivråd har etatsgrupper, bl.a. en statsgruppe. Bøhmer spurte om arkivrådets blad kunne være interessert i materiale som er trykt i Arkivposten. Bredal svarte at bladet Arkivråd burde få bruke artikler fra Arkivposten.

H. Hals hadde ikke tro på noen fellesforening, men gikk inn for praktisk samarbeid på avgrensede områder. Et utvalg burde settes ned for å drøfte samarbeidsformer. Marthinsen støttet forslaget fra Hals om et drøftingsutvalg. Hans sa videre at det nye styret må avgi en klar uttalelse i spørsmålet om en fellesforening. Han gikk inn for et praktisk samarbeid og god kontakt med Norsk Arkivråd. Bredal sa at hun ønsket et samarbeid, ikke noen fellesforening.

Ved votering ble forslaget fra Marvik-Næss avvist.

Styret sluttet seg til synspunktene fra Hals og Marthinsen om et utvalg til å drøfte samarbeid med Norsk Arkivråd.

Generalforsamlingen ga ved votering tilslutning til uttalelsen fra styret om at det var uaktuelt å etablere en ny organisasjon.

Valg på nytt styre:

Fra det gamle styret fortsetter Ranveig Opheim, SAB, og Sigrun Øverland, SAS.

Nye styremedlemmer:

Kjell Bols, SAS, 2 perioder

Torkel Thime, SAS, 1 periode

Ester Olstad, SAH, 2 perioder

Vararepresentanter:

Kari Anne Johansen, SAS, for Bols

Else Plahte Andresen, SAS, for Thime

Per-Øyvind Sandberg, SAH, for Olstad

Revisor: Lisabet Risa ble gjenvalgt

Eventuelt:

Myking sa at det nye styret må avgjøre om neste arkivseminar skal holdes i 1985 eller 1986. H.Hals mente at seminarene burde være årlige, bortsett fra år med nordiske arkivdager og internasjonale møter. Svalestuen hevdet at det var bedre med et godt forberedt seminar annet hvert år enn et dårlig hvert år. Marthinsen påpekte at vedtektene sier at seminaret i regelen skal holdes annet hvert år. Han spurte om det var riktig å bruke 1 1/2 årsverk årlig på Norsk arkivseminar. Myking opplyste at arrangementet koster mellom 70000 og 90000 kroner. Det burde være opp til styret å vurdere behov og muligheter til å holde årlige seminar. Gjerdåker mente at personalet i statsarkivene har et større behov for møter enn de som treffes daglig i Riksarkivbygningen. Herstad ønsket å vite hva man mente i Statsarkivet i Stavanger om seminar neste år, men S.Øverland svarte at man der ikke hadde drøftet spørsmålet. Under posten eventuelt påpekte videre Marthinsen og Lohne at regnskap og styremelding bør legges fram i god tid. Siste emne som ble drøftet, var seminarrapporten. Myking spurte om Norsk Arkivseminar ikke burde overta utgivelsen av Norsk arkivforum, siden dette skriftet bare utgir seminarrapporten. H. Hals sa at man tidligere hadde noe mere omfattende planer med Norsk arkivforum. Kolsrud minte om at seminaret tidligere var en del av Arkivarforeningens virksomhet. Det er logisk at rapporten nå utgis av Norsk arkivseminar, men ikke under navnet Norsk arkivforum. Til det sa Svalestuen at det ikke kunne bli noen forandring før etter neste seminar. Skriftet kan senere fylles med annet stoff, og det bør få en fast redaksjonskomite. Marthinsen sa at det fortsatt bør være et tilbud om referat fra seminaret i Arkivarforeningens Norsk arkivforum. Myking sa at seminarstyret skal utgi rapport, det må stå fritt til å velge utgivelsesmetode.

Eva Øhlckers	Dagfinn Mannsåker	Kåre Oddleif Hodne
sign.	sign.	sign.

SAK: OPPRETTELSE AV EN NORSK ARKIVFORENING.

Til Norsk Arkivseminar 1982 ba undertegnede Liv Mykland Marvik og Hans Eyvind Næss om at det måtte bli utredet en eventuell opprettelse av en egen forening for arkivtjenestemenn-/arbeidere i Norge, jfr. vedlegg. Forslagstillerne ba om at seminarledelsen nedsatte en komitè til å utrede spørsmålet. Vedtaket under generalforsamlingen på Sund begrenset seg til en oppfordring til det nye styret til å vurdere forslaget nærmere. Seminarledelsens konklusjon til seminaret i 1984 er at "Det bør vurderast på kva grunnlag eit samarbeid mellom arkivverket og Norsk Arkivråd bør organiserast", og vidare at "Før forholdet til Norsk Arkivråd er avklara, ser seminarstyret det som uaktuelt å vurdera etablering av ein ny skipnad som Norsk Arkivforening e.l.likn."

Vi mener det er behov for en fellesforening for arkivarbeidere i Norge. Forutsetningen må være at det nåværende arkivseminar for Arkivetatens ansatte fortsetter som før innenfor en ramme av en ny og større organisasjons virksomhet. Men det vil i en slik arkivforening bli plass til tilsvarende samlinger for andre arkivtjenestemenn i fylker, kommuner, sentraladministrasjonen og i næringslivet. Og vi kan få et organ som kan stå som utgiver av et bredt norsk arkivtidsskrift.

Under forutsetning av at Norsk Arkivråds styre ønsker å møte representanter for Norsk Arkivseminar, foreslås at det opprettes et drøftingsutvalg mellom de to organene som kan foreslå en eventuell fellesforening til neste arkivseminar - forhåpentligvis om ett år.

Liv Mykland Marvik
(sign.)

Hans Eyvind Næss

NORSK ARKIVSEMINAR SITT FORHOLD TIL NORSK ARKIVRÅD.

På generalforsamlinga i Norsk Arkivseminar 1982 vart dette forslaget vedteke:

"Generalforsamlingen oppfordrer det nye styret til å vurdere Marvik - Hamre - Ness - forslaget og eventuelt utarbeide forslag til endringer i § 1 slik at Norsk Arkivseminar kan utvilda sin virksomhet ut over periodiske seminarer. Forholdet til Norsk Arkivråd vurderes".

Kort om Norsk Arkivråds vedtekter, organisasjon og praksis.

Norsk Arkivråds vedtekter, reviderte seinast 18.11.1981, seier bl.a. dette i § 1 FORMÅL: "Norsk Arkivråd har til formål å arbeide for effektiv organisering av arkivene og arkivarbeidet ved bedrifter, organisasjoner og institusjoner - offentlige og private. (...) utannelse av arkivpersonale, utgi faglige publikasjoner, møte og opplysningsvirksomhet. (...) opprettelse av lokalavdelinger og bransjegrupper. (...)"

Ein opererer med A- og B-medlemskap, A for bedrifter, organisasjonar og institusjonar, B for einskildpersonar. Nokre arkivarar i Arkivverket har B-medlemskap.

Norsk Arkivråd - som har eksistert i vel 20 år - har bransjeavdeling og ein lokalavdeling i Trøndelag. Arkivinspektør Strøm var formann i ca. 15 år frå starten av.

Norsk Arkivråd har arbeid med arkivutdanning, først og fremst ved "Alllehamerkursa", eit begrep i denne organisasjonen. 15.-18.febr. 1983 vart det halde arkivkonferanse om ebb på Hamar i Norsk Arkivråds regi. Her var arkivleiar Gerd Bredal i Miljøverndepartementet blant tilretteleggjarane.

Det er alt i alt tydeleg at veksemda til Norsk Arkivråd har engasjert både ein del medarbeidarar i Arkivverket og fleire arkivleiarar og anna personell i offentlege institusjonar og kontor.

Arkivverket og Norsk Arkivråd.

Deesse to instansane arbeider på ulike område: Arkivverket er satsforvaltinga sin forlengta arm inn i depotar arkivverket forvaltar dokumentasjon av historisk verdi m.m..

Norsk Arkivråd har arbeid ikkje minst med utdanningsformål, eit felt vår erat ikkje har ofra serleg mykje tid og omtanke. Berre del få registratorane vi har i eteten har fått al yrkesrelevante formelle utdanning. På den andre sida har ikkje Norsk Arkivråd sikta si verksemd inn på vern av historisk viktig dokumentasjon.

Arkivverket og Norsk Arkivråd burde såleis ha noko å læra av kvarandre. Det bør vera rimelig og ønskeleg med tettere kontakt mellom dei to skipnadene. Ikkje minst i vår tid, med dei nye datalagingsmedia, synes det nødvendig med eit betre samband mellom etaten og denne institusjonen som tenkjer mest på arkivutdanning og -forvalning for effektivtetsformål.

Norsk Arkivseminars situasjon.

Det er ikkje like sjølvagt at Norsk Arkivseminar går til vedtektsendringar for å opna for betre samarbeid mellom seminarret og Norsk Arkivråd. Det ville innebera at fleire paragrafar i vedtektene måtte endrast, bl.a. §§ 1,2 og 3. Styret kan ikkje sjå at tida er inne til slike endringar i seminarrets formål, organisasjon og deltaking. Norsk Arkivseminar har bestakt som institusjon i berre fire år, dette er andre arrangementet i institusjonens regi. Seminarret kan godt køya seg inn og etablere seg noko meir før ein opnar for brulare arrangementssamarer. Andre forhold som talar for status quo end ei tid, i stikkord: Det sosiale aspektet - styrking av interne band arkivpolitiske emne til innlei drøtting i dette forumet; arrangementstypplighet: Med Arlege - i staden for som no annankvart årlege - arkivseminar ville vi lettare kunna opna for deltaking av fleire, eksterne, grupper; storleiken på arrangementa. Tojer seminarret serleg fleire deltakarar utan at det får ein annan karakter også av den grunnen.

Konklusjon:

Det bør vurderast på kva grunnlag eit samarbeid mellom arkiverket og Norsk Arkivråd bør organiserast. Inntil vidare ser seminarstyret det som ønskeleg at ein representant, eventuelt EO - ein får privat og ein får offentleg sektor -, for Norsk Arkivråd blir inviterte til framtidige arkivseminar. Institusjonen Norsk Arkivråd var lite kjend blant deltakarane på Sund-seminaret i 1982. Før forholdet til Norsk Arkivråd er avklara, ser seminarstyret det som uaktuelt å vurdera etablering av ein ny skipnad, som Norsk Arkivforening el. lkn..

Styret i Norsk Arkivseminar

SEMINARDELTAKARAR:

Riksarkivet

Barlaup, Ola
Breivik, Tor
Bøhmer, Anne Marie
Eken, Thorsten
Fonnes, Ivar
Hals, Anne
Herstad, John
Isaksen, Kirsten
Johannessen, Knut
Kølsrud, Ole
Larsen, Carlo
Madsen, Per
Marthinsen, Jørgen H.
Masdalen, Kjell O.
Nakken, Alfild
Randsborg, Hege Brit
Strøm, Arne
Svalestuen, Andres A.
Øhlckers, Eva
Øverland, Vidar

Norsk Privatarkivinstitutt

Flobak, Annbjørg
Koren, Elisabeth
Rikheim, Brita
Rogstad, Sofie

Sekretariatet for fotoregistrering

Erlandsen, Roger
Olsen, Kåre

Norsk Historisk Kjeldeskriftsinstitutt

Kjørheim, Steinar
Næshagen, Ferdinand
Schmidt, Tom

Statsarkivet i Oslo

Hartviksen, Bente
Martol, Ellen Elster
Rustad, Else B.

Statsarkivet i Kristiansand

Hodne, Kåre Oddleif
Mykland, Jenny
Ordahl, Sverre
Repstad, Laurits
Skomedal, Sigrid
Teigen, Torgunn
Westergren, Harry

Aust-Agder-Arkivet

Låg, Torbjørn
Møretø, Anne
Sætra, Gustav

Statsarkivet i Stavanger

Andresen, Else M. Plathe
Bols, Kjell
Eide, Solbjørg
Herland, Ingrid
Johansen, Kari Anne
Jåsund, Anne Karin
Næss, Hans Eyvind
Paulsen, Ivar Bjarne

Skjæveland, Aina
Thime, Torkel
Ødegaard, Ase

Interkommunalt arkiv i Rogaland

Kleppa, Hermod
Rege, Magne
Øverland, Sigrun

Statsarkivet i Bergen

Bruvik, Ester
Egholm, Øydis
Ekerhovd, Anton
Geelmuyden, Knut
Hansen, Torleif
Johannessen, Mona
Johannessen, Reidar
Losnedal, Ragnhild
Mjelstad, Johanne
Myking, John Ragnar
Myrvold, Tom
Nysæter, Egil
Opheim, Ranveig
Pedersen, Aud
Øvrebø, Egil

Statsarkivet i Hamar

Falck, Arne Per
Gulbrandsen, Bjarne
Kleven, Unni Merete
Martinsen, Inger Karin
Nedrebø, Yngve
Paulsen, Magnhild
Sandberg, Per-Øyvind
Torp, Solveig Amdal

Aasterud, Johanna W.

Statsarkivet i Trondheim

Bjørkvik, Eilert
Bull, Ida
Egseth, Petra
Ekle, Torger
Frøholm, Anders
Gjerdåker, Brynjulv
Gjengstø, Nelly
Hals, Harald
Jacobsen, Elin
Lindreitli, Wenche
Vårum, Kristin

Statsarkivkontoret i Tromsø

Larsen, Tor L.
Lohne, Arvid
Milje, Ingrid J.
Tronstad, Roger

Andre

Bakke, Evy, Bergen byarkiv
Berg, Marcia, Kommunearkivet i Oslo
Bredal, Gerd, Norsk Arkivråd
Fauskanger, Edny, Bergen byarkiv
Johnsen, Bodil Wold, Stavanger byarkiv
Knudsen, Svein Åge, Bergen byarkiv
Mannsåker, Dagfinn
Reigem, Øystein, NAVF's edb-senter for humanistisk
forskning
Rønning, Bjørn R., Stortingsarkivet
Sægrov, Stein, Kultur- og Vitskapsdepartementet
Sirevåg, Trond, Statens rasjonaliseringsdirektorat
Skivenes, Arne, Bergen byarkiv

